

Tunga

2016

Utgitt av Varteig Historielag

Redaksjonskomitè for Inga 2016:

Solveig Rød

sologkai@getmail.no

Øistein Bøe

oistein.boe@gmail.com

Hans Erik Pedersen (utforming)

hanseped@online.no

Forsiden: Berger på 1940-tallet. Tegnet av Anne Sofie Bergerud

Kjære leser!

Så er Ingahefte nummer 32 ferdig. Siden 1985 har det hvert år kommet et nytt, og gledelig nok synes det som interessen for lokalstoff fra Varteig stadig øker. Ingaheftene er med på å oppfylle Varteig Historielags formål «å vekke og fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning og andre som er interessert i bygda». Sammen med historielagets nettsider (hjemmesidene, Facebook og fotoarkivet) og den årlige kalenderen har laget nådd ut til et interessert publikum som også favner langt utenfor bygdas grenser.

Årets hefte følger i sporene fra de siste årene: Halvparten variert stoff fra Varteig-historien og halvparten gårdshistorier.

Inga-komiteen er svært glad for at vi også har eksterne artikkelforfattere. Det gir ytterligere bredde i stofftilfanget, og bidrar dermed til å gjøre årstidsskriftet enda mer attraktivt. Det er vårt håp at flere vil komme med bidrag.

Hvis artiklene mangler kildeanvisninger, er det fordi vi mener at dette framgår i teksten eller at det benyttes åpne kilder som folketellinger og kirkebøker.

Igjen er det grunn til å takke våre annonsører: Uten dem, intet hefte. Derfor:

Støtt annonsørene – de støtter oss! God lesning!

Innhold:

Om kjekke gutter og drektige purker - Et blikk inn i hverdagen for hundre år siden	side	3
Lærte å spille Svarteper med presten - Aagot Borgen	side	14
Presten glemte Johanne fra Lunde	side	21
200 gikk manngard mens jenta lå forkommen på låven	side	24
Til Knatterudmosen etter torvstrø	side	28
Om glade feriedager på Kultorp - Runar Borge	side	31
Varteig i avisene 1916	side	36
Berger gnr 3015, bnr 13	side	43
Tomta han nesten hadde glemt at han eide	side	56
Lindemark gnr 3039, bnr 1	side	57
Gabestad gnr 3049, bnr 1	side	70
Sarpsborg-distriktets største revefarm	side	84

Interessert i mer Varteigstoff?

Ingahefter fra 1985 (noen få årganger er utsolgt), **Gamle Varteigfilmer** som er overført til DVD, CD med trykket ordbok: «**Sånn prekæ døm i Varte før i tiæ**», **Gamle kalendere** med fotografier fra Varteig, flere **Turhefter**.

For mer informasjon: Se våre nettsider. For bestilling: Kontakt redaksjonen.

Øistein Bøe

Om kjekke gutter og drektige purker

Et blikk inn i hverdagen for hundre år siden

I årene 1914 til 1916 tjente Gunda Bøe hos læreren på Maridalen skole. Svært mange av brevene hun mottok fra Varteig i disse årene er tatt vare på. Her får vi et fantastisk innblikk i hverdagen for hundre år siden. Venninner som er opptatt av kjekke gutter og morsomme fester, mens familien på Vesle-Bøe beretter om drektige purker og gode avlinger.

Gunda Bøe var 26 år da hun fikk jobb hos ekteparet Aaste og Gerhard Wergeland på Maridalen skole i gamle Aker, nord for Oslo. Wergeland var lærer, og i tillegg drev de gård med melkekuer. Et poståpneri var også lagt til stedet.

Det ble derfor allsidige oppgaver for bondedatteren fra Varteig. Ekteparet Wergeland hadde også fire barn mellom et halvt og ni år da Gunda kom til Maridalen, så her hadde hun hendene fulle.

Gunda Bøe tjente hos skolelæreren i Maridalen i årene 1914 - 1916. Brevene som gikk fra Varteig til Gunda i disse årene er tatt vare på. Eier av de gamle bildene: Varteig Historielags Fotosamling. Fotograf ukjent.

Astrid Lunde sitter med omkring ett hundre brev og et stort antall kort som ble sendt fra Varteig til Gunda Bøe i Maridalen for hundre år siden. Foto: Øistein Bøe

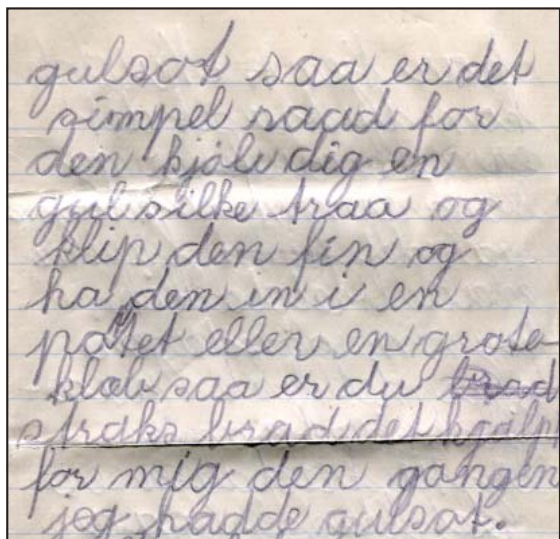

Et hundretalls brev

I løpet av de to årene som Gunda var i Maridalen, gikk det mange brev mellom henne og venner og familie i Varteig. Brevene som Gunda skrev, eksisterer nok neppe lenger. Derimot har man bevart brevene som ble sendt fra Varteig til Maridalen. Totalt kan det dreie seg om nærmere ett hundre brev og en mengde kort som ble sendt fra mor, søsken, tantebarn og venninner.

De mange brevene gir et unikt blikk inn i hverdagen for hundre år siden. Her får man i lynglimt beretninger fra folks daglige dont. Til sammen blir det en lokalhistorisk skatt.

Gunda tok vare på brevene til hun døde i 1969. Siden er det Astrid Lunde, en niese av Gunda, som har visst å ta godt vare på brevsamlingen.

Det er nesten litt høytid over å åpne brevene. Noe av innholdet er av privat karakter, og det skal det fortsatt få lov til å være. Det er en selvfølge, i respekt både for brevskriveren og mottakeren. Men det aller meste i korrespondansen er hverdagslige beretninger og betraktninger, og dette skal vi bringe bruddstykker fra.

Slaktet grisene

Et av de aller første brevene er fra Gundas svigerinne Mathea på Bø. Mathea (1877-1959) og ektemannen Ole (1874-1956) tok over gårdsnummer 3029, bruksnummer 2 Vesle-Bø i 1913. Kan hende hadde Mathea og Ole gjerne sett at Gunda hadde blitt hjemme på Bø for å hjelpe dem i gårdsdriften, men

Johanne Bø var bekymret for at datteren hadde fått gulsof, og i et brev ga hun det rådet at Gunda skulle kjøpe en gul silketråd, klippe den fint og ha den inn i en potet eller en grøtkladd.

Gunda ønsket å se litt av verden utenfor Varteig og tok seg altså post i Maridalen.

Mathea skriver i et brev datert 1. november i 1914 at «det har kalvet en ko her og nu venter jeg den andre til ver dag». Fire dager før jul sender hun et nytt brev og forteller at de har slaktet grisene. Kjøkkenet er vasket ned til jul, men mye tyder på at Mathea fikk travle dager fram til julaften for hun skriver at hun ikke «har bakt noget ennu».

Prisene går i været

På nyåret går det et nytt brev til svigerinne Gunda. Da beklager Mathea seg over stigende matpriser. Første verdenskrig herjer ute i Europa, og her hjemme opplever man en dyrtid. «Det bliver verre ver gang jeg er i byen», skriver hun.

Mathea dro for øvrig regelmessig til Sarpsborg for å selge gårdsprodukter på torget. Det kunne være hvitost og innkok, smør og egg, og mye av dette gikk til faste kunder. Et og annet vedlass gikk også fra Vesle-Bø til kunder i byen.

Hjemme på Bø hadde Mathea og Ole ei grisepurke i tillegg til seks

Gunda Pedersen Vesle-Bøe

Gunda Julie Pedersdatter Vesle-Bøe kom til verden 11. oktober i 1888 på gårdsnummer 3029, bruksnummer 2 Vesle-Bøe. Hun var yngst av de sju søsknene som vokste opp, med foreldre Karen Johanne Larsdatter f. Skjolden og Peder Olsen Vesle-Bøe.

Gunda overtok i 1921 gårdsnummer 3011, bruksnummer 4 Sagbråten etter sin tante og onkel, Kristine og Simen Sagbraaten. Hun giftet seg 9. oktober i 1925 med Anton Andreassen Haugaard (1864-1950), som da var enkemann.

Fire dager etter vielsen fikk Gunda og Anton datteren Kristine Signora. Babyen døde imidlertid bare to og en halv måned gammel, 31. desember i 1925.

Gunda Haugaard døde 13. desember i 1969.

Johanne Bø fotografert på prestegården i Vårteig i 1918 da barnebarnet Karen Dorthea ble båret til dåpen. Bak står dåpsbarnets foreldre Arne og Synnøve Bø, og storebror Peder delvis skjult.

kuer, ei kvige, en okse og et par kalver. Høsten 1915 skriver Mathea fornøyd til svigerinnen i Maridalen at de har fått ni grisunger. Noe senere melder hun at grisungene er solgt. «Men jeg fikk bare 14 og 15 kroner stykk», legger hun til.

I mai året etter kan hun fortelle at «dom er saa gerne efter griser nu. Folk betaler op til 40 kroner for en gris. Ja nu er alting saa dyrt saa jeg ved ikke vordan det blir til slut».

Enkelt råd mot gulsot

I 1916 ble Gunda syk, og den meldingen nådde moren Johanne (1848-1920) hjemme på Vesle-Bøe. Vi vet ikke hva som feilte Gunda, men moren tok høyde for noe av det hun anså som verst tenkelig, nemlig gulsot.

Johanne hadde imidlertid et enkelt råd for å bekjempe gulsot: «Kjøb dig en gul silketraa og klip den fin og ha den in i en potet eller en grotklæbb (grøt-kladd). Saa er du straks bra. Det hjalp for mig den gangen jeg hadde gulsot.»

Det gaar paa gifting

I brevene oppdateres Gunda på både kjærestier og giftermål hjemme i Vårteig. 12. mai i 1915 skriver Mathea: «Du kan tro det gaar paa gifting her i Vårteig.» Hun forteller at Kristine Kingsrød og Ole Gressløs har giftet seg, og Johanne Aarbu og Ole Simensen Brenne «skal have brølup i juni og det er fler som er ringforlovet».

Mathea var selv mye brukt som kokke i både brylluper og begravelser, og kokte blant annet i bryllupet til Johanne og Ole. «Ole var kjek brugom», skriver Mathea. Og om brudens kjole: «Kjolen var vid. Det var halsilke i den, vid som sneen. Det var flere vide brudepiker.»

Omkring 60 mennesker feiret brudeparet. «Vi hadde meget god mat der, men meget at jøre», skriver Mathea.

Også moren til Gunda kommenterte bryllupet på Aarbu: «Det var åtte brudepiker og kirken var fuld av tilskuere. Aarganist Brusevold spilte», skrev Johanne.

Bryllup med låvedans

Mathea Bø var etterspurt som kokke. Derfor var det også hun som fikk ansvaret da Hans Dueholen og Kristine Holmen giftet seg 27. mars i 1915.

Gundas nabo og tremenning Inga Karlsen Bø (1891-1971) serverte i bryllupet, og forteller i et brev uka etter: «Hans havde ryddet Loven saa vi fik danse der oppe. Og saa havde han saapas at dem fik en dram. Det var bare et lite gran da skjønner du.»

Også Anette Kokkim (1896-1985) rapporterer fra bryllupet på Dueholen, og slår fast at det var mye folk og moro

der: «Slik skulde det vere overalt saa kunde det vært moro at gaa i et bryllup.»

Litt misunnelige

Flere av Gundas venninner hjemme i Varteig var tydeligvis en smule misunnelig på jenta som hadde tatt ut i fra bygda og fått seg jobb i Maridalen. Anna Fosselien (1888-1971) skriver 14. februar i 1915: «Du gjorde ret som reiste utpaa. Det er morsomt at se sig om mens man er ung.» Anna legger til at hun angrer på at hun selv ikke benyttet seg av den muligheten.

Dagen etter hadde Anette Kokkim tatt pennen fatt: «Jeg synes det er saa forførdelig øt (tomt) efter dig, saa jeg ikke kan snakke om det.»

Gunda hadde også vært på ball våren 1915, og venninnen Anette kommenterer: «Ja, det kan vere noget!»

Utferdstrang

Også Marie Lunde hadde utferdstrang. 19. mai i 1915 skriver hun til Gunda: «Jeg har ogsaa tænkt paa at reise bort til høsten. Hvis du skulde vere borte længre, skulde det være morsomt om vi kunde blive i nærheden av hverandre for det er mere hygge naar en har nogen kjente at være sammen med.»

Karoline Tomta er inne på det samme i sitt brev til Gunda like før jul i 1914. «Det skulde være morsomt at komme bort til neste vinter om det ikke blev før. Du blir jo kjent der nede nu saa det kunde jo hende du kunde skaffe mig en pen plads.»

Slik ble brevsamlingen reddet

Det er Astrid Lunde som sitter med brevene som familie og bekjente i Varteig sendte til Gunda Bøe da hun tjente hos skolelæreren i Maridalen nord for Oslo. Gunda var tanta til Astrid.

Gunda døde i 1969, og Martha og Johannes Evensen ble de neste eierne på Sagbråten. Johannes var en nevø av Gunda. I rydding på Sagbråten ble brevene funnet, og Martha og Johannes overlot samlingen til Astrid Lunde.

– Jeg har hatt stor glede av brevene. De forteller jo mye om min egen slekt, og gir også et bilde av forholdene som rådet for hundre år siden, sier hun.

Karoline Tomta drømte om både kavalier og arbeid utenfor bygda da hun var 17. Ungjenta fikk imidlertid tuberkulose, og døde bare 24 år gammel.

Hun betror seg også til venninnen at hun har sett seg ut en kjekk gutt. «Jeg har talt med ham for ikke saa lenge siden. Fik hilsning fra ham her om dagen.»

Lite visste nok 17-åringen hva som ventet henne. Hun fikk nemlig tuberkulose og døde ugift hjemme på Tomta i 1921, knappe 24 år gammel.

En å spasere med

I Maridalen hadde Gunda tydeligvis fått seg en kavalier, og i et brev fra Anette Kokkim 23. april 1915 kan vi ane en sårhet hos jenta på Kokkim. «Du har det vel kjækt som har faaet en at spasere med, jeg skulde ønske om jeg havde det likedan.»

Dette er Maridalen

Maridalen lå til gamle Aker den gang Gunda fra Vesle-Bøe var i tjeneste hos læreren. Nå er det en del av Oslo, men fortsatt et bygdesamfunn. Til tross for byens ekspansjon er det rundt 15 gårdsbruk i «dalen».

Maridalen skole er Oslos minste, med et elevtall på godt under 100. Skolebygningene fra Gundas tid i Maridalen er fortsatt i bruk, men er supplert med utbygging i tre omganger.

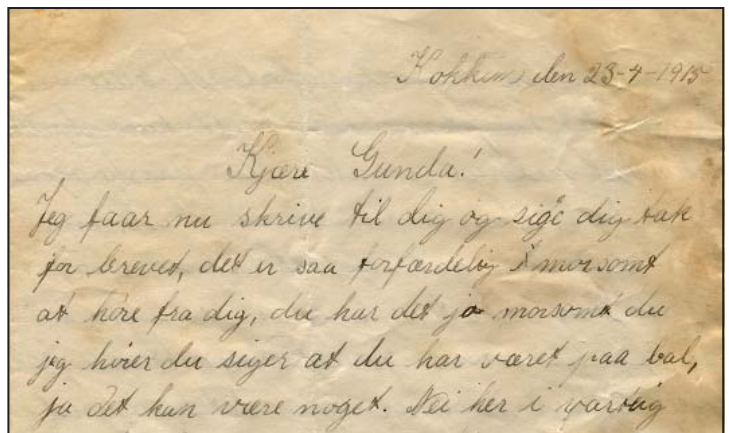
*Anette Kokkim
(senere gift
Bråthen og
bosatt på
Heden) syntes
venninnen
Gunda hadde
det «kjækt som
har faaet en at
spasere med».*

Hun forteller også at hun skjærtorsdagen hadde vært ute og gått en tur sammen med et par venninner. «Men det var ikke en eneste gutt at se enten det var paaske», skriver 19-åringen.

Kjærester kom og gikk imidlertid, den gang som nå. Gutten som Gunda «spaserte med» ble det tydeligvis ikke noe mer med. I stedet giftet hun seg senere med Anton Haugaard. Og Anette fikk ønsket sitt om kavalier oppfylt, for hun ble gift med Olav Bråthen.

Starten på ett av de rundt 100 brevene som er tatt vare på. Det er Gundas venninne Anette Kokkim som har satt seg ned for å skrive.

Inga Karlsen Bø var både nabo av Gunda i Bøkroken og hennes tremening. Hun hadde jobb på «Fornebo gaard», og i et brev like før jul i 1915 skriver hun at hun skal treffe en kar. «Saa spørges det om dem staar kritiken», skriver hun. Vi vet ikke om denne karen «sto kritiken», men Inga ble i alle fall aldri gift. Hun skriver til Gunda at hun tror det er best «at slaa fra seg Giftetanker naar en blir saa gammel». Hun var da 24 år.

Det reiste en Automobil her

Gundas søster Karine hjemme på Bøe er en flittig brevskriver, og i et brev datert 25. juli i 1916 gir hun oss et vakkert tidsbilde:

«Om lørdags kveld kan du tro jeg ble harm. Vi havde netop lagt oss da reiste det en Automobil her forbi og jeg som alrig har set bil og naar den gaar lige forbi stuevegen og da ikke for se den. Hvor tid skal jeg faa se den da? Augustin, søn til Olsen Brenne var kjørende.»

Karine Bø fikk sommeren 1916 for første gang se en bil forbi gården. Det ble en veldig opplevelse for henne, selv om hun kanskje selv foretrakk hest og vogn. Dette bildet er tatt på Hauger omkring 1935, og det er broren Arne Bø som står for skyssen. Bak på trilla skimter vi Arnes datter Astrid (senere gift Lunde).

Lykken smilte imidlertid til Karine, for søndag ettermiddag kom bilen tilbake: «Blev staaende sø paa løkka her, kom ikke op føre kleva, ja det var moro at se.»

En bil på Varteig-veiene var utvilsomt et særsyn. Derfor er også Mathea opptatt av at det kom bil til nabogården i forbindelse med et sykebesøk høsten 1915. «Saa nu gaar den (bilen) op i Bøkroken au.»

Tillit til presten

Gundas søster Karine (1871-1951) hadde nok sitt å stri med, svak i nervene som hun var. Men hun fikk en veldig tillit til Karl Vold som kom som sogneprest til Varteig i 1915.

Høsten 1916 var Karine noen dager hos broren Arne og svigerinnen Synnøve på prestegården, og det er tydelig at Vold har hatt flere samtaler med Karine:

«Det var en hyggelig tur og den blev jeg meget friskere af, og det har jeg

presten Vold at takke for næst Gud. Havde ikke han veret saa god som han var og jeg ikke havde faat talt ved ham saa havde jeg vel sidet stille enu, men Gud vere tak, nu kan jeg arbeide lit.»

Hun forteller at hun strikker votter og strømper og fletter strømpebånd. «Ja, du kan tro det er rart og side og gjøre noget, jeg som ikke har gjort noget paa mange aar», skriver hun til søsteren i Maridalen. «Jeg strikker for fremmen. Faar se hvordan det lønner sig.»

Tresko er saa fælt

Under oppholdet på prestegården hadde Karine også vært med på konfirmasjonsgudstjenesten i kirken. «Ja, det var stas. Konfirmantene var hvide, det har aldrig jeg set før», skriver hun.

Karine beretter at hun ikke hadde vært i kirken siden restaureringen i 1911, fem år tidligere. «Ja, jeg kunne ikke kjenne igjen Varteig kirke. Du hvor rart det var og komme inn i den, men det gik fint, jeg greide det bra.»

Oppmuntret av presten og motivert av at ting gikk lettere i hverdagen, hadde hun ønske om å komme seg mer ut blant folk: «Men saa er det saa leit naar en ikke har noget og have paa sig, komme med tresko er jo saa fælt, og nu

50 kuer og ti hester på Fornebu gård

Mens Gunda Bøe var i jobb hos læreren i Maridalen, var tremenningen Inga Karlsen Bø i arbeid på Fornebu gård. Inga forteller at det er en dame som forpakter gården, og at hun har 50 kuer og ti hester.

«Det er saa knakende pent her like ved sjøen. Vi kan se alle baater som gaar ut og inn til Byen. Nettop nu saa jeg en stor Amerikadamper som kom», skriver hun.

Vanskelig å få tak i budeie

Inga Karlsen Bø (1891-1979) fikk seg i 1914 jobb som kokke hos grosserer Falkenberg i Bygdøy Allé. I et brev hjem til tremenning Gunda 28. april gir hun en situasjonsbeskrivelse fra festekontoret i hovedstaden:

«Du skulle veret med paa Festekontoret da vi var der. Budeier fins nesten ikke at faa. Det var en i fra Asker som bøi mig 40 kroner (i måneden).»

som det er saa dyrt. Naar jeg kunne faa mig et par sko og noget udentøi. Kanske du har en gammel kaabe og spandere paa mig, er jo ikke saa nøie, skrev Karine.

Har aldrig vært så leit i Varteig

Nervesvake Karine på Vesle-Bø følte hun fikk både hjelp og trøst av sognepresten. I et brev til Gunda forteller hun:

«Presten Vold har veret her. Det er jo det hyggeligste besøg vi har havt i hytten. Det var mig han skulle se til. Han syntes det var leit at jeg maatte side saa bestandig. Skulle snart komme igjen.»

Vold hadde tiltrådt høsten 1915, men ble året etter utnevnt til professor i gammeltestamentlig teologi ved Menighetsfakultet og ble følgelig i Varteig i bare ett år. Det syntes Karine var umåtelig trist:

«Vi som har faat saa kjek og flink Prest og til høsten skal han reiste igjen. Har vel aldrig vært saa leit i Varteig.»

Lysttur på Kolaasen

Selv om Karine på Vesle-Bø nok sjelden var utenfor gården, kunne hun i det minste observere en del fra gårdstunet. Som da det sommeren 1916 var søndagsskolefest «der framme», altså på nærmeste nabogården.

Mathea Bø (t.v) og Gunborg Olsen hjemme på kjøkkenet på Vesle-Bø, trolig tidlig på 1950-tallet. Gunborg kom som tjenestef jente til Bø som ungjente, og ble en del av husstanden.

«Søndagsskolebarna hadde lysttur på Kolaasen (Bøkollen). Ja, det var noget og se paa. Det var baade hornmusikk og sangforening», beretter Karine.

Etter tre timer på Bøkollen kom de tilbake til nabogården. «Musikken gikk frit, de andre skulle have med mad. Saa fik de kaffe og dem sang og blæste og talte. Det varte til klokka 10.»

Vi får vere fornøyd

Mathea er opptatt av gårdsdriften, og det går også fram av brevene hun sender svigerinnen. Sommeren 1915 var tydeligvis regnvåt, og 1. august i 1915 skriver hun til Gunda at de ennå ikke har begynt med slåtten på Vesle-Bø. «For det regner jo til hver dag, og det har holt paa i fire uker», skriver Mathea.

Slåttonna ble visst sen for mange dette året. Gundas mor, Johanne, skriver 2. september at de fortsatt ikke var ferdig med slåtten på prestegården hvor Arne Bø var forpakter. På Vesle-Bø var både høy og rug i hus, «og nu holder

Tjenestejenta forble på Bøe

Da Gunda flyttet fra Vesle-Bøe for å ta arbeid i Maridalen, måtte Mathea og Ole Pedersen få tak i ei tjenestejente. Det ble Gunborg Nikoline Olava Olsen Belsby. I et brev til Gunda 12. mai i 1915 forteller Mathea lettet at de har fått tjenestejente. Gunborg forble på Bøe som en naturlig del av husstanden.

Gunborg Olsen var født 18. august i 1897 som datter av Gunda Marie Nilsdatter og Ole Andersen Belsby. Mathea og Ole døde i henholdsvis 1959 og 1956, og de siste leveårene fikk Gunborg hos Otilie og Ove Olsen Brenne. Gunborg døde 7. desember i 1962.

de paa og kjøre gjødsel til ruså (rugså)» fortalte Johanne.

9. november i 1915 skriver hun til Gunda at de er ferdig med treskingen, og fått 19 tønner rug og 36 tønner havre. «Det var ikke meget, men vi får vere fornøyd», skriver Mathea.

Små og store begivenheter rapporteres til Maridalen. Gundas nevø, Johannes på tretten år, melder i et brev 10. februar i 1916 at «Nu kan du tro jeg er glad om dagen, for kaninen min har ønget».

Nøytralitetsvakter

Det var krigsår mens Gunda jobbet i Maridalen, og to av brødrene hennes ble i 1915 kalt ut som nøytralitetsvakter. Både Even og Ole Pedersen Bøe var forlagt ved Gimlemoen i Kristiansand.

Forholdene ved Gimlemoen kan ikke ha vært gode. Mor Johanne skriver i et brev til Gunda 20. juli 1915: «Ole kom hjem fra sin vagt den 16. juli. Han hadde ikke hat det noget godt. Daarlig mat og kolt var det der.»

Tjenestejenta på Vesle-Bøe, Gunborg Olsen (1897-1962), skrev i et brev til

Gunda at Ole var blitt så tynn at hun knapt kjente ham igjen.

Også Karines sønn, Karl, ble utkalt sommeren 1915. Først skulle han være en tid i Gamlebyen i Fredrikstad før også han ble sendt videre til Gimlemoen.

Læreren ble utkalt

Allerede høsten 1914 ble de første norske soldatene utkommandert som nøytralitetsvakter. Kristine på nordre Brenne (1886-1926) uttrykker bekymring i et brev til Gunda høsten 1914. Jacob Nygaard var lærer på Kokkimskolen, men nå var han utkalt for å «ligge vagt nu paa grund av krigen».

Resultatet ble at elevene fikk fri. Elleve år gamle Johannes Evensen bekrefter det i et brev til sin tante Gunda: «Jeg er fri for skolen for Nygaard er ude og holder vagt for krigen. Jeg fanger litet trost og er med Karl i smien.» Karl og Johannes var søskenbarn som begge fikk oppveksten sin på Vesle-Bøe.

Ovnen står rødglødende

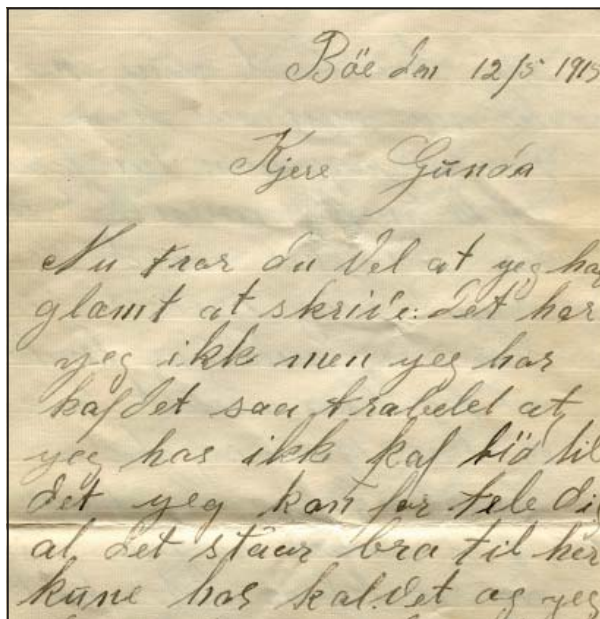
Det ble en svært kald førjulstid i

«Jeg har jo aldrig veret god nok»

I 1913 fikk kvinner i Norge stemmerett på like vilkår som menn. To år senere var det stortingsvalg, og Karine Bø forteller i brev til søsteren Gunda 7. oktober 1915:

«I kveld kom Simensen og vilde jeg skulde stemme paa stortingsmand. Jeg studerte lit men saa slog jeg til. Jeg lagde stemmesædlen i konflutten selv, det har jeg aldrig gjort. Jeg har jo aldrig veret god nok til at stemme paa stortingsmand.»

Valget ble avholdt på Breidablikk påfølgende mandag. Også moren Johanne fikk i 1915 stemme for første gang, men mens datteren stemte hjemme dro Johanne til Breidablikk. Stolt skriver hun til Gunda: «Om mandag var jeg paa valg og stemte.»

Ett av mange brev som Mathea Bø skrev til sin svigerinne Gunda der hun fortalte nytt fra både gården og bygda.

Karine: «Han maate to gange til presten. Han (presten) sagde det var for tidlig, han maatte minst vente i seks måneder og vite at han var Enkemand.»

Men, som Karine skriver, mannen ga seg ikke og tok igjen turen til presten. Og da ble det vielse, knappe fire måneder etter at kona hans døde. Så viste det seg at brudgommen sikkert hadde et godt argument overfor presten, for bruden var nemlig høygravid. Mindre enn tre måneder etter bryllupet var nedkomsten et faktum.

1915. Karine Bø skriver 15. desember at det var mer enn 20 kuldegrader. «Jeg kan ikke huse saa kald høst paa min tid. Jeg turde nesten ikke sitte ned», skriver hun.

«Inde i stuen var det jo bra for dem læger i ovnen saa den staar nesten rød, men i kjøkenet fryser allting.»

Fikk ikke gifte seg

Med så hyppig brevskrivning måtte det bli rom også for litt bygdesladder. Vi nevner ikke navnene på de involverte, men betraktningene fra Karine tar vi med:

En småbruker i Varteig var blitt enkemann, og ønsket å gifte seg med tjenestejenta. Da skriver

Gårdsnummer 3029, bruksnummer 2 Vesle-Bø fotografert omkring 1950. Lite hadde nok forandret seg fra Gunda Bø flyttet hjemmefra i 1914.

E pynteskryte

Vi tar med en litt sladderpreget historie til, men velger fortsatt å anonymisere de personene det gjelder. Fortsatt er det Karine som oppdaterer søsteren i Maridalen. Denne gangen gjelder det en utflyttet varting som har giftet seg uten at verken moren eller søsteren kjente til det, og uten at de hadde hilst på den utkårede.

Karine skriver at brudgommens mor «var uforneiet og lei det hele. Hun trodde det var e pynteskryte som ingen kunne fordra».

Auksjon og sommertid

På ettervinteren 1916 kan Mathea fortelle at det har blitt eierskifte på to av de tre Brenne-gårdene. Ole Sæves har kjøpt den søndre og Julius Ørka den nordre. «Nu har det blitt folk i alle stuene i Brennekroken», kommenterer Gundas søster Karine i et brev.

På den søndre gården ble det en omfattende løsøreauksjon. Karine skriver 9. april: «Auktionen var forrige tirsdag. Da kan du tro det var folk å se. Saa mange har aldri jeg set her forbi.»

Litt lenger ut på våren er Karine opptatt av at det for første gang skal innføres sommertid i Norge. Det liker hun dårlig. «Nu blir det vel å leve efter ny tid. Dem skal jo flytte klokken 1 time fram. Og fy og uhyggelig jeg synes det blir. Er det saa i dalen?» undrer Karine, og mener Maridalen der Gunda jobber.

Bandt kranser selv

Da Karen Bø på nabogården døde i februar 1916, ble det bundet krans. Og som skikken var den gangen, var det unger eller tjenestefolk som brakte kransen til sorgehuset dagen før gravferden. På selve begravelsesdagen var det de voksne på gården som deltok i sørgehøytideligheten. I dette tilfelle var det tretten år gamle Johannes og tjenestejenta Gunborg som fikk oppgaven med å gå med kransen.

Standsforskjell i prestegården

Man får mangt et tidsbilde når man går et århundre tilbake i tid. Synnøve Loen, som i 1915 giftet seg med Arne Bø og dermed ble Gundas svigerinne, var kokke hos presten Johan Norberg Bolstad (bildet) før hun giftet seg.

I prestegården i Varteig fikk hun erfare den standsforskjell som hersket den gang. Mens prestefamilien og guvernanten fikk servert alle måltidene i stua, måtte arbeiderne sitte på kjøkkenet. Det var dessuten forskjell på maten som ble servert i stua og på kjøkkenet. Det gjaldt både for middagen og brødmåltidene. Til og med kaffefløyten var det kvalitetsforskjell på.

I juni 1916 måtte Mathea binde ny krans, for da var Johanne Bødalen død.

Før antibiotikaens tid var tyfus en fryktet sykdom. Derfor var det alvor når Mathea høsten 1916 fortalte at to jenter på nabogårdene var angrepet av tyfus: «Vi har helsen men ho Inga og Kristine, døm har vært svært dårlige. Døm har lige i tyfus. Dette er farlig men nu er dom kommen jem igjen», skriver Mathea.

Arne forpakter prestegården

Gundas bror Arne giftet seg i 1915 med Synnøve Loen. Begge hadde jobbet for presten Johan Norberg Bolstad, Synnøve i presteboligen og Arne som skysskar og altmulig-mann. Bolstad var den siste presten i Varteig som drev prestegården selv. Da Karl Vold kom som prest til bygda i 1915, ble Synnøve og Arne de første forpakterne.

Arnes mor Johanne forteller i et brev til Gunda 14. oktober i 1915 at Arne har kjøpt sju kuer. To hester var også anskaffet.

På Sagbråten bor Kristine og Simen Sagbraaten, tante og onkel av Arne og Gunda. Der er driftsbygningen i så dårlig forfatning at de ikke kan ha dyrene der. I stedet får de bås plass på prestegården.

I et brev til Gunda i 1915 skriver onkel Simen (1848-1928): «Vi gaar to

gange til Præstegaarden om dagen og melker. Vi har kuene der hos Arne. Han har leid Præstegaarden og skal gi 600 kroner. Saa jeg var heldig og fikk ha dem der. Ellers hadde vi maat saaldt en Ko.»

Tilbake til Varteig

Da Gunda sluttet i jobben sin hos læreren i Maridalen senhøstes 1916,

var det nettopp til bror og svigerinne på prestegården hun flyttet. Der deltok hun i arbeidet på gården fram til hun i 1921 overtok Sagbråten etter Kristine og Simen.

Det manglet ikke på oppfordringer fra Aaste og Gerhard Wergeland i Maridalen for å få Gunda tilbake igjen, men hun hadde tydeligvis bestemt seg. Hun ble boende i Varteig livet ut.

HØGHEIM Forsamlingslokale til utleie

Furuholmveien 12

*Trivelige lokaler
Kan deles i to mindre saler
+ lekerom/ oppholdsrom*

*Fin beliggenhet og
uteområde
Stor parkeringsplass*

*Fullt utstyrt til 90 personer
Gode kjøkkenfasiliteter*

*Interessert? Ta kontakt:
Wenche og Per Brattset
Tlf 92684849 / 90753371*

www. Skarphord.no

ROLF

98247320

ROLF ØIVIND

93037603

TORGEIR

98247324

Lærte å spille Svarteper med presten

I barndomshjemmet til Aagot Borgen var kortspill forbudt og kortstokk fantes ikke i huset. – Det synet rådet i mange hjem, og bunnet nok i at folk opp gjennom tidene hadde spilt seg fra både gård og grunn, forklarer Aagot. Selv lærte hun kortspillet kunst i lag med sognepresten.

På ettermiddagene samlet ungene seg på prestegården. – Vi slo ball, kastet på stikka og hadde det ordentlig moro. Og ekstra stas var det at sogneprest Trygve Lavik var med. Inn i mellom spilte vi også kort. Det gikk på Svarteper. Og presten var med. Det innga stor respekt hos oss ungene, forteller Aagot Borgen. Samme barneflokk var for øvrig også mye på Bergerud hos Solveig og Aslaug.

86-åringen forteller løst og fast fra oppveksten. Om en trygg barndom med gode mennesker rundt seg. – Dessuten hadde jeg nok en beskyttet barndom.

Denne artikkelen om Aagot Borgen bygger på samtaler vi hadde med henne senhøstes i fjor. Artikkelen ble skrevet ut og godkjent av henne i februar i år, samtidig som det ble valgt bildemateriell. Dessverre gikk Aagot Borgen bort 17. mars, men med tillatelse fra familien bringer vi likevel artikkelen slik den ble utformet.

Pappa var jo lensmann, og det gjorde at jeg ikke prøvde meg på så mye, smiler hun.

Tordenvær og mørkeredsel

– Jeg har fått lov til å bli kjent med så mange gode mennesker som levde rundt meg, framholder Aagot Borgen. Hun forteller om Lovise Brunsby, en gammel dame som bodde like nord for Meieriet. – Når jeg som lita jente besøkte Lovise fikk jeg lov til å se på gamle julekort hun samlet på, minnes Aagot, og fortsetter:

– I likhet med meg, var hun redd i tordenvær. Jeg holder meg riktignok hjemme når det braker løs. Lovise turte ikke det, og kom hjem til oss om det var uvær natterstid. Da satt hun i en romslig kurvstol utenfor kontoret til pappa, og gikk ikke hjem igjen før neste morgen.

Selv om det den gang, på 1930-tallet, var trygt å ferdes langs veiene, kunne det likevel være forbundet med frykt og endog redsel å ta utpå alene. – Jeg husker en gang jeg skulle ned til Lava Lunde for å prøve en kjole. Hun var jo ei flink sydame. Jeg var sju-åtte år den gangen, og

Aagot Borgen var bare fem år da hun første gang spilte offentlig under en tilstelning i barneavholdslaget. Mer enn 80 år senere tar hun fortsatt på seg spilleoppdrag. Dette bildet er tatt på hennes 80-årsdag.

Foto: Ivar Aronsen.

Eier av bildene: Aagot Borgen.

jeg tok turen til Lunde med spark. Det var imidlertid blitt mørkt før jeg kom meg hjemover igjen, og hjemturen gikk med hjertet i halsen. Jeg var mørkeredd og hadde vel fått med meg for mange spøkelseshistorier, ler hun.

Adoptert på Sælid

I oppveksten var det nok et savn at det ikke var flere i slekta som bodde i nærheten. Mamma Aslaug var født på Rolvsøy, men flyttet til Skauge i Tune. Pappa Nils Opstadmo var fra Greåker. – Her i Varteig var det bare den lille familien vår, mamma, pappa, storebror Bjørn og jeg.

– Derfor ble nok jeg som lita jente ekstra knyttet til familier vi hadde nær omgang med. Vi var for eksempel ofte og gjerne på Sælid, hos Martha og Anders og deres familie. Der ble jeg nesten adoptert, forteller Aagot.

Men hun trekker fram flere. Som Kristine Lunde, eller Kristine Lokale' som hun som oftest ble benevnt ettersom hun var pedell og bodde på Kommune-lokalet. – Vi bodde jo i den andre leiligheten på Lokalet til jeg var fem år, og jeg var ofte innom Kristine. Hun var et omsorgsmenneske, og jeg glemmer aldri verken henne eller wienerbrødene hennes.

Anna på trappa

Nærheten til Meieriet og Westgaard-familien skapte også mange gode opplevelser for en jentunge i oppveksten. Anders og Anna, Øivind, Aashild og

Klara. Flotte mennesker alle sammen. – Jeg følte liksom at jeg hørte hjemme der, sier Aagot Borgen, og skildrer Anna der hun sto på trappa inn til hovedbygningen med forkle og med blyanten plassert bak øret. Med butikk, post og telefon var Meieriet et knutepunkt, og Anna sto midt i dette knutepunktet.

Som et eksempel på den omsorgen som ble vist fra Meieriet, forteller Aagot om da faren Nils var ute på oppdrag første gang etter sykepermisjon i forbindelse med et hjerteinfarkt. – Pappa var 63 år, så det må ha vært i 1955. Anna på Meieriet sa senere at hun *«syntes han ble så lenge borte at hun hadde tenkt å sende Øivind for å se etter ham»*. – Den slags er omsorg, det. Takk, Anna, bemerker Aagot Borgen.

Hoppet i Sælidbakken

Vi kommer i pratene tilbake til lek og aktiviteter i oppveksten. – Olaf på prestegården (Olaf Brenne) tok ned gjerdene på høsten slik at det var fritt fram å kunne gå på ski på prestegårdsjordene. Dessuten ga det jo også den store fordel at vi slapp å gå om kirken for å komme til Meieriet for å handle. Fra vårt hus i det som i dag benevnes Varteigveien 519, kunne vi gå strake veien over jordene og bort til butikken.

Aagot hadde aldri hoppeski, men hoppet likevel i den vesle Sælidbakken. – Jeg lånte «plankene» til Bjørn, broren min, forteller hun. – Jeg og Astrid Bø (gift Lunde) kappet om å hoppe lengst i den bakken.

Faren ble lensmann i Varteig i 1923

Nils Opstadmo, Aagots far, ble utnevnt til lensmann i Varteig i 1923. Før den tid hadde han sju år bak seg ved lensmannskontoret i Tune. Han var en kortere tid kjøpmann i Råde før han kom til Varteig.

Aslaug (født i 1901-død i 1976, født Skauge) og Nils Opstadmo (født i 1892-død i 1969) bodde den første tiden på Brunsby, før de flyttet inn i den søndre leiligheten i Bygdehallen. Der bodde de fram til boligen i Varteigveien sto ferdig i 1934.

Nils Opstadmo satt i stillingen som lensmann fram til 1962. Da ble lensmannskontoret i Varteig slått sammen med Tune lensmannskontor.

Familiebilde fra dåpsdagen til Aagot 11. august i 1929. Foran fra venstre ser vi Aslaug Løkke, Aslaug Opstadmo, Eldbjørg Løkke, Johan Skauge, Anna Skauge med Ruth Løkke på fanget, Bjørn Opstadmo, Hanna Opstadmo med dåpsbarnet Aagot, Anders Opstadmo og Nils Opstadmo. Bak fra venstre: Tarald Opstadmo, Ole Dahl, Alfred Løkke, Ingeborg Løkke, Marensius Skauge, Gunda Skauge, Berit Dahl, Stener Opstadmo, Marie Dahl, Kristine Lunde og Ingrid Bøe. Foto: Ukjent.

Den fem år eldre broren Bjørn prøvde å motivere søsteren til å forsøke seg i den store Sælidbakken. – Det var ingen jenter som hadde hoppet der før, og Bjørn fikk til slutt overtalt meg til å prøve. Jeg gikk opp i stillaset, men jeg tok heldigvis til vettet og gikk ned igjen. Det var forresten samme dagen som Arne A. Lunde brakk benet i samme bakken, forteller Aagot Borgen.

Eneste fødsel i Bygdehallen

Aagot er for øvrig den eneste som er født på Kommunelokalet, eller Bygdehallen som bygningen heter etter at den har fått tilbake det gamle navnet. Eli Aagot Opstadmo kom til verden 14. juli i 1929.

Det var tre leiligheter i Kommunelokalet den gang, en i første etasje og to i andre. – Vår leilighet lå i andre etasje, i sørenden av bygningen. Jeg ble født i

rommet nærmest prestegården, innenfor herredsstyresalen (Ingasalen), forklarer Aagot, og legger til:

– Jeg er født der, hadde dåpsfesten der, bodde der i fem år og feiret bryllup der. Ikke rart jeg har bare gode følelser for Bygdehallen.

Da hun var fem år gammel, sto boligen Granheim i Varteigveien ferdig. Hun husker til og med innflyttingsdatoen. – Vi flyttet inn i nyhuset 17. desember. De få hundre meterne er forresten det lengste jeg noen gang har flyttet. Ellers har jeg bare flyttet mellom første og andre etasje her i huset, ler hun.

Det ble forresten en lei start i det nye huset for Aagot. – Jeg pådro meg dobbeltsidig lungebetennelse. Det var jo alvorlig nok den gangen, før penicillinets tid, og jeg husker sogneprest Birger Sinding kom og besøkte meg.

Det har alltid vært dyr i Aagots liv, noe dette bildet illustrerer på utmerket måte. Her er hun ni-ti år gammel og sitter på trappa på Granheim. I armene har hun en katt, ved siden av henne sitter buhunden Turid og til høyre ei geit de hadde, og som virker som kan være mer interessert i villvinen enn i fotografen. Foto: Bjørn W. Opstadmo.

I lære hos Sofie Sælid

Aagot Borgen har vært en beskjeden men betydelig kulturbærer i Varteig. «Alle» kjenner Aagot der den vevre damen inntar pianokrakken og lar fingrene gå over tangentene. Som regel uten noteark, og med umerkelige overganger når hun spiller et av sine potpurrier.

Hun var fem år gammel da hun begynte å gå i lære hos Sofie Sælid. – Sofie var et unikum, og jeg lærte å spille på det vesle orgelet hun hadde i gamlestua på Sælid, forteller Aagot.

Første opptredenen hadde hun i barneavholdslaget Påskeliljen på en tilstelning i Peisestua. – Jeg var vel drøyt fem år den gangen. Problemet var at jeg rakk ikke ned til pedalene, men det løste vi ved at Inger Mørkeseth tok seg av pedaltråkket mens jeg spilte.

Hun husker enda melodien hun spilte den gang. Det var «Jeg så ham som barn med det solrike øye», opprinnelig en norsk folketone fra rundt 1840.

Sjenanse holdt henne nok noe tilbake for virkelig å utfolde seg musikalsk i oppveksten. – På en juletefest på Breidablikk tilbød Olaf Askersby meg 25 kroner for at jeg skulle spille «Så går vi rundt om en enebærbusk», men jeg turte ikke. Den var ikke seriøs nok til å kunne

synges rundt juletreet. Da var jeg vel 14-15 år, forteller hun.

Musikalsk uttrykk

Mens Aagot gikk middelskolen, tok hun pianoundervisning hos Valborg Jensen på Fritznerbakken. – Har jeg lært noe om musikalsk uttrykk, så har jeg det derfra, kommenterer hun 70 år senere.

Undervisningen ble avsluttet med elevaften på Festiviteten. Der spilte hun Edvard Griegs «Bryllupet på Troldhaugen».

Da hun var femten, ble hun med i Tune Salongorkester. – Jeg syklet til Basken og ble hentet i robåt og rodd over til Tune-siden. Derfra gikk vi til fots opp til Fjellheim bedehus på Jelsnes der øvelsene var. Når øvelsen var over, var det samme ruta hjem igjen, forteller hun.

Senere ble det åtte år i Rakkestad Salongorkester, og Aagot sitter igjen med mange og gode minner fra begge orkestrene.

Når vi først er innom Rakkestad, forteller hun om bryllupet til Gudrun og Einar Bøe i 1944. – Bryllupsfesten var på Grand Hotell, og jeg var spurt om å spille. Jeg hadde fått sydd meg kjole av fallskjermstilke, men ellers var det vel

så som så med godt vintertøy. Det var svinaktig kaldt, og jeg husker jeg frøs nesten vettet av meg i bussen hjemover på natta.

Det var jo mange vartinger i dette bryllupet, og Ole Gressløs var innleid for å besørge transporten.

Ikke honorar

Aagot Borgen har vært fast akkompagnatør i ulike sammenhenger. I mange år reiste hun rundt sammen med Oddvar Olstad; Aagot på piano og Oddvar på sang. – Det er vel knapt et bedehus i Østfold jeg ikke har vært inne på, bemerker hun.

I 20 år har hun og Ragnhild Brenne med stor suksess presentert et eget komponert program om Alf Prøysens liv og diktning.

Men Aagot reiser også ofte og gjerne ut på oppdrag alene. Hun tar fram almanakken for 2014, blar raskt gjennom og konstaterer rundt 50 spilleoppdrag. – Jeg er 86 år, men like myk i fingrene, sier hun.

Med et smil sier hun at hun har spilt både tverrpolitisk og tverrkirkelig. – Men på dansefester spiller jeg ikke, ler hun.

Tross mangfoldig hundre spillejobber, så har aldri Aagot Borgen tatt imot honorar. – Jeg gjør dette fordi det er morsomt, og det gir meg mye. Jeg tror spørsmål om penger ville fratatt meg gleden ved å spille, forklarer hun.

Pianist på Hurtigruta

I 2004 og 2005 reiste Aagot Borgen og Inger Marie Brenne på tur med Hurtigruta fra Bergen til Kirkenes og

tilbake til Trondheim. To venninner som har holdt sammen helt siden Inger Marie kom til Varteig da faren Trygve Lavik ble sogneprest i bygda i 1937. Derfor var det også svært naturlig at de tok disse turene sammen.

På panoramadekket på båten sto det et lite piano. Aagot fikk rent abstinenser, men turte ikke sette seg ned for å spille. Det var jo folk rundt dem!

– Sent en kveld kom vi imidlertid innom panoramadekket. I den tro at ingen ville legge merke til det, tok jeg sjansen på å sette meg ved pianoet. Det viste seg imidlertid at det likevel var noen som hørte meg, og det endte med at jeg spilte hver kveld på resten av turen, forteller Aagot.

Fikk kulturprisen

Aagot betegner seg selv som en absolutt amatør. – Jeg gir meg ikke utpå mer enn jeg vet at jeg kan mestre, sier hun. Så vil nok mange hevde at hun er dyktigere ved tangentene enn de fleste amatører, men det vil hun ikke høre på.

Hun vil forresten ikke snakke om at hun i 1988 fikk Varteig kommunes kulturpris heller. Høyst fortjent, vil nok de fleste si. – Veldig hyggelig, men helt ufortjent, sier hun selv. Men begrunnelsen for prisen sier seg selv; det store engasjementet hun har hatt gjennom hele livet for det lokale kulturlivet.

Deri ligger også de mange foreninger i bygda som hun har medvirket i. Alt fra søndagsskolen og barneavholdslaget som jente, og i voksenlivet blant annet i misjonssambandet, indremisjonen, Filadelfia, sjømannsmisjonen, sanitets-

Broren ble lensmann

Aagot Borgens bror Bjørn W. Opstadmo gikk i farens fotspor som lensmann.

Han er født på Brunsby 17. desember i 1924. 1. mars i 1943 ble han såkalt privatlønnet betjent hos lensmannen i Tune og Rolvsøy, og fire år senere lensmannsbetjent i Nord-Fron. Da kommunene Sør-Fron og Nord-Fron ble ett lensmannsdistrikt med kontor på Vinstra, fortsatte Opstadmo først som lensmannsbetjent og senere som lensmann ved det fusjonerte lensmannskontoret.

Avholden 10-åring

Aagot Borgen var aktiv i barneavholdslaget Påskeliljen i oppveksten. På et stevne på Breidablikk ble det utdelt diplomer etter at det hadde vært forskjellige aktiviteter for ungene denne dagen.

Aagot var rundt ti år den gangen, og hadde nok ikke helt fått med seg hvorfor hun fikk diplommet. – Jeg trodde jeg fikk det fordi jeg var avholden og holdt meg borte fra alkoholen, ler hun.

foreningen med flere. – Det har blitt et ukjent antall oppdrag ved pianoet i alle disse foreningene. I pensjonistforeningen ble hun for øvrig også utnevnt til æresmedlem.

Lytter mye på musikk

Selv om Aagot medgir at den moderne musikken nok ikke gir henne så mye, vil hun nødig dra ned noen musikksjangere til fordel for andre. – All musikk er bra musikk, bare de som lager den vil noe med den; at det er ekte, sier hun.

Hun lytter mye på musikk, og får der også inspirasjon til det hun selv ønsker å gi sine tilhørere når hun er ute på oppdrag. Hun betegner seg selv som et følelsesmenneske, og det kommer nok også ofte til uttrykk når hun spiller.

Vi har nevnt Aagots potpurrier, der hun elegant setter sammen forskjellige melodier innenfor et tema. – Det gjelder å finne melodier som passer sammen og som gir glidende overganger, forklarer hun.

Gjennom hjertet og ut i fingrene

Både barn og barnebarn har nok mast litt på Aagot for at hun skulle spille inn en CD, men Aagot har vegret seg. Det ligger liksom ikke i hennes natur å

fronte seg selv på en innspilling. Til stor glede for de som har mast ørlite, har hun likevel nå bøydd av.

– Nå blir det en CD, men kun beregnet for den aller nærmeste familien, sier Aagot. Når hun til slutt ga etter for litt familiepress, begrunner hun det slik:

– Jeg ser det slik at jeg har fått musikken som en gave. Den går fra hodet, gjennom hjertet og ut i fingrene. Ønsker familien en CD, skal ikke jeg være unødig vanskelig.

Kan bli en flink kontordame

Yrkeslivet for Aagot Borgen ble på politikammeret i Sarpsborg, der hun ble ansatt i 1949. To år tidligere hadde hun hatt sommervikariat ved kammeret, og politimester Lund skrev i sin attest at frøken Aagot Opstadmo «kan bli en flink kontordame». Aagot har attesten fortsatt.

Etter et år hos byfogden ble det sytten år i justisavdelingen. – Der gjorde jeg mange erfaringer og mistet en del illusjoner, bemerker hun. Aagots oppgave var blant annet å renskrive tiltaler og forelegg, og mange kan sikkert være glade for at hun håndhever taushetsplikten fortsatt.

Så ble det ledig jobb som regnskaps-

Pass dere for arvesaker

Nils Opstadmo hadde sitt lensmannskontor i privatboligen, men Aagot sier at faren aldri snakket om sakene han jobbet med. – Men han ba oss om å passe oss for arvesaker. En avskallet kopp var nok til å skape leven, sa han.

Ellers var det kanskje ikke alltid like morsomt å være datteren til lensmannen. Hun forteller om en auksjon på Østre Bergerud, der faren som lensmann også var auksjonarius. – Jeg var ikke gamle jenta og syntes dette var så flaut at jeg gikk hjem, minnes hun.

fører på kammeret, og hun søkte på den stillingen. Det til tross for at tall var noe av det verste hun visste. – Jeg avskydde det, men drivkraften var at jeg da kom et par lønnstrinn høyere enn i stillingen jeg hadde. Og noen annen avansementsmulighet var det ikke, forklarer Aagot.

Fra å avsky tall, lærte hun seg til å bli glad i tall. Og ble i jobben til hun gikk av med pensjon, etter 46 år på kammeret. Hun ble for øvrig hedret med kongens fortjenstmedalje i sølv da hun sluttet, men i likhet med kulturprisen mener hun det var fullstendig ufortjent.

Trengte hjelp

Aagot opplevde overgangen til dataalderen, og det var så visst ikke helt smertefritt. – Jeg hadde passert de 60, og kunne fått en annen jobb som ikke omfattet data. Men jeg tenkte som så at «kan andre, kan jeg».

Hun ble sendt på et ukeskurs i Oslo. – Jeg var den eldste på kurset, og sikkert den dummeste, mener hun.

Dum var hun nok ikke, men kurslederen kan knapt ha vært noen stor pedagog. Det viste seg fort at problemene tårnet seg opp da Aagot var tilbake på jobb igjen etter uka i Oslo. – Det var da jeg tok telefonen og ringte en kollega ved politikammeret i Halden. I løpet av en time med henne, forsto jeg alt sammen. Det ble seks år med data, og det var bare moro!

Bryllup i 1950

På den private arena ble det ekteskap med ett år eldre Kjell Borgen fra Skiptvet i 1950. De etablerte seg på Granheim, og der fikk de barna Anne May (født 16. desember i 1951) og Carl Herman (født 1. januar i 1962). Siden har det blitt to

*Aagot Borgen ved pianoet på Breidablikk på en julefest på nyåret 2011.
Foto: Anne-Lise Mariussen.*

barnebarn og tre oldebarn.

Kjell (født 6. juli i 1928 - død 5. mars i 2003) hadde svennebrev som møbelsnekker, men ble senere politikonstabel i Sarpsborg. Under et oppdrag ble han så skadet at han bare 32 år gammel måtte slutte i tjenesten.

Hjemme på Granheim har det i mange tiår vært et aktivt hundehold. Kjell kunne ha opptil sju golden retrievere. Senere ble det først storpudde og deretter mellompudde. Aagot har imidlertid ikke hund lenger, men hun har katt – og storkoser seg med den.

Spekket med gode minner

Selv om livet har bydd på både mot- og medgang også for Aagot Borgen, er hun snar til å understreke at livet er spekket med gode minner. Dessuten har hun en sterk og god lokalpatriotisme. – Jeg har alltid trivdes i Varteig. Jeg er lokalpatriot, men jeg har sidesyn, sier hun.

Aagot ser tilbake på et rikt liv, og gleder seg over at hun fortsatt har ei helse som gjør at hun kan ta på seg spilleoppdrag – mer enn 80 år etter at hun debuterte med «Jeg så ham som barn med det solrike øye» i Peisestua på Bygdehallen.

Presten glemte Johanne fra Lunde

Ved juletider i 1851 ble Johanne Andersdatter Lunde båret til dåpen i Varteig kirke, men dåpshandlingen ble aldri ført inn i kirkeboka. Presten glemte rett og slett Johanne.

Feilen ble oppdaget først femten år etter, da Johanne skulle konfirmere seg. Den gang som nå måtte konfirmanten være døpt, men Johanne sto ikke i kirkeboka. Pr. definisjon var hun derfor ikke døpt.

Både Johanne, foreldrene og fadderne måtte komme på prestekontoret for å bevitne at jenta vitterlig var blitt døpt rundt juletider i 1851. Johanne var født 4. desember, og foreldrene mente hun ble båret til dåpen to til tre uker etter fødselen.

Andersen rettet opp feilen

Det var trolig prost Johan Nielsen Vogt som hadde døpt Johanne i 1851,

men som hadde glemt å føre henne inn i kirkeboka. Vogt var sogneprest i Tune, der Varteig den gang var anneks.

Femten år senere var det den første Varteig-presten etter utskillelsen fra Tune, sogneprest Anders Andersen som måtte rette opp i feilen. Han har brukt første omslagsside i kirkeboka til å rette opp i forholdet.

Johanne møtte selv, og hadde med seg foreldrene Anders Mathisen og Anne Simensdatter Lunde, samt fadderne Gulbrand Mathisen og kona Rebekka Eriksdatter Lunde. Det var for øvrig Rebekka som hadde båret Johanne til dåpen. Anders og Gulbrand var brødre.

Bevidning af at et Pigebarn Johanne
Andersdatter, født af Forældre Anders Mathisen
og Hustru Anne Simensdatter Lunde, er fødtes ind-
ført i Tune og Varteig Ministerialbog, den
første Dags Dato her paa Cantoiaret, novent Pige-
barns Forældre, samt Gulbrand Mathisen og Hustru
Rebekka Eriksdatter, hvisnavsvidte har Børnet til Saabens
Efter at der var forestillet dem Saabens Hvie Eigtighed,
erklærede de samtlige paa One og Samvittighed, at novent
Pigebarn, der ogsaa tillige var vorvarsende, blev døbt
i Varteig Kirke med Navnet Johanne 14^{den} Dage eller
3 Uger efter Børnets Fødsel, og saete Fødselen d. 4^{de}
December 1851. Hvedket hermed bevidnes ved deres
egenhændege Navnes Underscript. —
Varteig Parotegaane 2de October 1866.
Anders Mathisen, Anne Simensdatter
Rebekka Eriksdatter Gulbrand Mathisen

Johanne fra Lunde kom ikke i kirkeboka da hun ble døpt. Til gjengjeld fikk hun en hel side da sogneprest Anders Andersen sirlig skriver henne inn femten år senere.

(Faksimile fra ministerialboka for Varteig for 1861-1877.)

Daabens høie Viktighed

Sogneprest Andersen skriver at «*efter at der var forestillet dem Daabens høie Viktighed, erklærede de samtlige paa Ære og Samvittighed, at nævnte Pigebarn, der tillige var nærværende, blev døbt i Varteig Kirke med Navnet Johanne 14ten Dage eller 3 Uger efter Barnets Fødsel, og skete Fødselen d. 4de December 1851*».

2. oktober i 1866 har så foreldre og faddere satt sine navn under denne erklæringen, sammen med presten. Det er ganske betegnende for sin tid at det bare var Gulbrand som kunne skrive navnet sitt. Anders, Anne og Rebekka skrev «med ført penn» (m.f.p.).

Fem dager senere, 19de Søndag efter

Trinitatis (7. oktober) kunne Johanne konfirmeres sammen med 30 andre ungdommer i Varteig kirke.

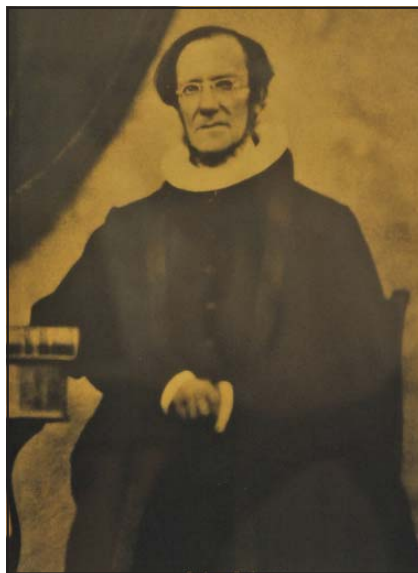
Døde av tæring

Johanne hadde vokst opp på søndre Vest-Lunde, på det som i dag er gnr 3011, bnr 3. Foreldrene Anne (for øvrig fra Snoppestad) og Anders hadde overtatt halve foreldregården i 1839. Broren Gulbrand og kona Rebekka hadde tatt over den andre halvdel, bruksnummer 5.

På Lunde var Johanne nest yngst av seks søsken, men to av søsknene døde tidlig. Tre brødre vokste imidlertid opp. Det var Mathis, som giftet seg med Lovise Mathisdatter fra Hasleødegård,

Prost Johan Nielsen Vogt.

Sogneprest Anders Andersen.

Johan Nielsen Vogt og Anders Andersen

Johan Nielsen Vogt, presten som glemte å føre Johanne fra Lunde inn i kirkeboka, var født i Drammen 31. mars i 1783. Han var sogneprest i Tune og Varteig fra 1820 og fram til han døde 15. april i 1859.

Anders Andersen var første sognepresten i Varteig etter utskillelsen fra Tune i 1861. Han hadde selv vært personellkapellan hos Vogt, og fungerte som sogneprest i Varteig fra 10. mars i 1860 men formelt utnevnt fra 1. januar 1861. Andersen var født på Jevnaker 12. juni i 1812. Han var sogneprest i Varteig fram til han plutselig døde 10. april i 1868.

Christian, gift med Oline Mari Andersdatter fra Halvorsrød og Simen, gift med Oline Olsdatter fra Brenne.

Selv ble Johanne bare knappe 23 år. Hun døde hjemme på Lunde 15. september i 1874 av tæring (lungetuberkulose).

En forglemmelse

Når Johanne ble uteglemt i kirkeboka, sier historiker Sven G. Eliassen i en kommentar at dette nok ikke var helt uvanlig. Det er som kjent menneskelig å feile, og det er menneskelig også for en prest å glemme.

Eliassen minner om at det som regel var flere barn som ble båret til dåpen samtidig. Når presten etterpå skulle føre dette inn i ministerialboka, kunne det altså skje at et dåpsbarn falt ut. Foreldrene antok at Johanne var to-tre uker gammel da hun ble døpt. For første juledag i 1851 har presten ført inn fem dåpsbarn. Kan hende var Johanne

fra Lunde det sjette. Tre dager senere, søndag 28. desember var det ikke mindre enn åtte barn som ble døpt i Tune og Varteig.

Glemte presten å føre inn en dåps-handling, ble dette oppdaget ved neste kirkelige handling. Det var jo nettopp det som skjedde med Johanne, da hun skulle konfirmeres.

Statsborgerlige rettigheter

Johanne var født inn i en tid hvor kirken var enerådende. Det skulle enda ta noen år før den første frimenighet ble stiftet her i landet. Eliassen peker på at dåpen derfor var nøkkelen både til Gudsriket og kongeriket.

– Var du ikke døpt, var du heller ikke å anse som en samfunnsborger. Da gjaldt ikke de statsborgerlige rettigheter for deg, og du hadde eksempelvis heller ikke arverett til dine egne foreldre, påpeker Sven G. Eliassen.

Gundersen Eiendom as

Helgebyveien 27

1734 Hafslundsøy

Tlf. 915 80 844 - 69 14 97 42

200 gikk manngard mens jenta lå forkommen på låven

I slutten av januar 1930 gikk vartingene manngard etter ei jente som var meldt savnet fra en gård hvor hun tjente. Hun ble funnet på stalltrevet på gården tre dager senere i forkommen tilstand, etter å ha nedkommet med et dødfødt barn.

Jenta i 20-årene var opprinnelig fra Ovaskogs men tjente på en bondegård Neaskogs da hun plutselig forsvant fra gårdsarbeidet. Hun skulle ta fjøsstellet på fredags ettermiddagen, men siden så ikke gårdens folk mer til henne.

Det skal ha vært kjent både hos gårdsfolket og i familien at hun var gravid, og man fryktet at noe alvorlig var tilstøtt da hun ikke kom tilbake fra arbeidet i fjøset.

200 gikk manngard

Det ble foretatt undersøkelser i alle gårdsbygningene, men jenta var ikke å

oppdrive. Lensmannen ble varslet, og det ble igangsatt en storstilt leteaksjon. I løpet av kort tid hadde man samlet 100 mann med lykter som begynte å gå manngard. Leteaksjonen fortsatte utover natta, men uten resultat.

Enda flere deltok i letingen lørdag, og på søndag ble det anslått at rundt 200 mann var ute og lette etter jenta. Både gudstjenesten og andre møter ble innstilt søndag, og det var enighet om at det skulle ringes femten minutter i kirkeklokkene dersom jenta ble funnet. I mangel på andre kommunika-

Tragedien i Varteig

Kirkeklokkene skulde ringe søndag, hvis piken var funnet.

Ennu intet resultat av obduksjonen.

Den forsvundne og gjenfundne pike fra Varteig befinner sig fremdeles i beste velgående. Igår blev det døde barn undersøkt av distriktslæge Bjørnstad og dr. Amble-Ommundsen, men deres	skulde kirkeklokken ringe et kvarter for å kalle mannskapet hjem. Men som bekjent kom ikke piken tilrette før mandag morgen, og da hadde man opgitt håpet om å finne henne i live.
--	--

Faksimile fra Sarpsborg Arbeiderblad (t.v.) og av Smaalenenes Social-Demokrat 28. januar i 1930 (t.h.).

Varteig-tragedien.

Enestaaende tjenesteiver hos befolkningen under letingen.

En samtale med lensmand Opstadmo,

I anledning den triste tragedie i Varteig, piken som stakk sin vei og senere blev fundet med et dødt barn ved sin side

Piken var høist fruktsommelig

Både Glommen, Sarpen, Sarpsborg Arbeiderblad og Smaalenenes Social-Demokrat fulgte leteaksjonen i Varteig. I avisa for lørdag 25. januar, altså dagen etter at jenta forsvant, skriver SA:

«Piken var høist fruktsommelig og man fryktet derfor at hun enten hadde søkt ut i skogen for å føde eller at hun hadde tatt sig avdage. Husbondsfolket kjente naturligvis til hennes tilstand (...), men det var ikke blitt snakket noe om hvor hun skulde gjøre av sig i fødetiden.»

sjonsmidler skulle kimingen fungere som et varsel til letemannskapene.

Sterkt forkommen

Først mandag formiddag ble jenta funnet. Det viste seg at hun ikke hadde søkt ut i skogen, som mange fryktet, men befant seg i låven. Hun hadde sluppet en tresko ned gjennom luka fra stalltrevet, formodentlig for å varsle hvor hun befant seg.

Jenta var da sterkt forkommen etter fødselen, og ved siden av henne lå babyen død. Dette skjedde vinterstid, og jenta hadde gravd seg ned i halmen for å skjerme seg mot kulda. Til tross for at bygningsmassen var blitt gjennomført flere ganger, ble hun ikke funnet før hun selv klarte å gi et lite varsel med treskoen sin.

Fødte natt til lørdag

Det tok noen dager før jenta var i stand til å avgi en fullstendig forklaring, men da fortalte hun at hun hadde vært på stalltrevet fra fredag ettermiddag til hun ble funnet mandag morgen. Fødselen hadde skjedd natt til lørdag, og obduksjonen av babyen senere bekreftet hennes utsagn om at barnet var dødfødt.

Hun forklarte at hun var blitt dårlig fredag ettermiddag og hadde tydd opp på stalltrevet for å hvile. Der kom fødselen i gang, og under særdeles vanskelige forhold fødte hun barnet. Jenta

Lensmann Nils Opstadmo ledet leteaksjonen etter jenta i 1930. Bildets eier: Varteig Historielags FOTOSAMLING.

fortalte at hun hadde vært ved bevissthet under fødselen, men at hun meste parten av tiden ellers hadde ligget i en døs.

Stort engasjement

Tragedien engasjerte selvsagt vartingene sterkt. Det var lensmann Nils Opstadmo som ledet leteaksjonen som ble iverksatt, og overfor lokalavisene berømmet han bygdefolket. Til avisa Glommen takket han vartingene for «*deres enestående beredvillighet, hjelpsomhet og utholdenhet*» i de dagene som letingen foregikk.

Opstadmo forteller til avisa at «*optil 200 mann var i virksomhet og de møtte opp med løkter på det korteste varsel*».

Smaalenenes Social-Demokrat skrev at «*det var veldige strabadser folkene var utsatt for under denne letingen, slitne og vaate som de var, men ingen ytret noget om at gi opp*». Opstadmo hadde inntrykk av at befolkningen i Varteig «*er mer offervillige end noget andet sted i landet naar der indtreffer et saadant ekstraordinært tilfælde*».

Anna på Meieriet

Tragedien rystet vartingene, som naturlig er. Ragnhild Larsen-Småberg (født i 1923) har fortalt at Anna Westgaard hadde en sentral funksjon da folk skulle trommes sammen for å gå manngard.

Anna og ektemannen Anders bestyrte telefonsentralen på Meieriet, og de var med og organiserte letemannskapene. Anna ringte rundt og fikk folk til å stille, og hun gjorde også oppmerksom på at hun hadde både lommelykter og batterier i butikken.

Ingen straffeforfølgelse

Ettersom barnet var dødfødt var det aldri aktuelt å gjøre rettslig ansvar gjeldende for fødsel i dølgsmål. Jenta forklarte tvert imot i avhørene at hun

ikke hadde tenkt å gjemme seg bort, men ville bare hvile litt på stalltrevet.

Etter tragedien flyttet for øvrig jenta fra Varteig.

Uekte barn

Nå vet vi ikke hvordan jenta var blitt møtt av bygda etter at det ble kjent at hun var gravid. Historiker Sven G. Eliassen sier på generelt grunnlag at selv så sent som i 1930 var det forbundet med skam å få barn utenfor ekteskap.

I kirkeboka levde fortsatt rubrikken «uekte barn», en avledning av begrepet barn født utenfor ekteskap. – Det var langt fra noen sjeldenhet at barn kom til verden uten at foreldrene var gift, men det var nok lettere å skjule dette i byene. På bygdene var forholdene mer oversiktlige, og praten kunne nok gå bak ryggen på jenta som var havnet «i uløkka», sier Eliassen.

Sendt bort

For å dempe på bygdesladderer og skammen skjedde det ofte at jentene ble sendt vekk når de ventet barnet. Riktignok vendte de som regel tilbake til bygde med den lille etter fødselen, men da hadde formodentlig sladderer roet seg noe i mellomtiden.

Eliassen minner ellers om at det ikke var helt enkelt for ei jente å få seg en huspost eller annen type jobb dersom hun var enslig mor. – Det gjaldt nok for jenta å finne seg en å gifte seg med så fort som mulig. Dette var imidlertid heller ikke problemfritt, for stefaren ville kanskje ikke vite av barnet som kona

hadde fra før, framholder historikeren. I slike tilfeller ble ofte barnet adoptert bort, eller plassert ut som fosterbarn.

Lejermaal

Går man lenger tilbake i tid var utenomekteskapelig og førekteskapelig kjønnslik omgang forbundet med både skam og straff. «Lejermaal» var et begrep som ble brukt om ulike former for seksuell omgang utenfor ekteskapet, og ved dåpsinnførsler ble dette notert i kirkeboka. Leiermålsbøter ble brukt til godt ut på 1800-tallet. Slik bøtlegging ble praktisert selv om barnet var resultat av et kjæresteforhold.

Stat og kirke hadde på 1600-tallet felles interesse i å utvikle et nytt lovverk som også regulerte seksuell atferd, og som straffet dem som forbrøt seg. Eliassen sier at i strengeste fall kunne det bli fengsel, men gapestokken ble også brukt. Hardest ble kvinnen dømt, mens mannen kunne slippe unna med ei bot eller knapt nok det.

Aller strengest så man på fødsel i dølgsmål, og særlig om moren i fortvilelse drepte den nyfødte. Sven G. Elias-

Historiker Sven G. Eliassen. Bildet er tatt på et møte i Varteig Historielag i 2013. Foto: Øistein Bøe

De måtte rømme stiftet

Leiermål, altså utenomekteskapelig samkvem, ble straffet hardt på 1600- og 1700-tallet. Olav Spydevold forteller i sin bok «Varteig – en liten bygds historie» (1956) om Peder Toresen og Kirsti Torbjørnsdatter som ble dømt til å forlate stiftet (bispedømmet). Kirsti og Peder var søskenbarn, og hadde begått leiermål. De ble dømt til å «afftinge och bøde till sit Herschab aff yderste Formuffue och Rømme Stiffed effter Voris allernaadigste Herris och Naadigste Mandat paa thou aars tid».

Kjøpte seg en barnefar

Hvis husbonden gjorde tjenestejenta gravid var det ikke uvanlig at bonden fikk en annen til å stå som barnefar. Det skjedde mot en solid godtgjørelse, og dermed slapp husfar fra både skam og straff.

Tilsvarende ser vi på 1700- og tidlig 1800-tallet at uvanlig mange soldater ble oppgitt som barnefedre. Det gjelder blant annet i Rakkestad tidlig på 1800-tallet, der soldatene var forlagt over lengre tid. Soldatene ble nemlig ikke straffet ved førstegangs forseelse, rett og slett fordi det var stort behov for dem i hæren.

sen har fordypet seg i en sak fra Guslund i Skjeberg fra 1720. Der ble ei tjenestejente gravid etter å ha blitt voldtatt av husbonden. Hun fødte i hemmelighet og tok livet av barnet. Dommen ble halshugging.

De Castbergske barnelover

Barn født utenfor ekteskap ble i alle sammenhenger morens ansvar. Først i 1763 ble faren pålagt å gi et visst underholdsbidrag for barnet, men bare til barnet var ti år. Barnet fulgte moren og tok morens slektsnavn. Ofte var moren ikke økonomisk i stand til å forsørge den lille alene, og da kunne det ende med at barnet ble satt bort.

Fram til 1915 hadde ikke uektefødte barn arverett til faren, med mindre den biologiske faren uttrykkelig hadde bestemt det. «Lysing i kull og kjønn» ga nemlig barn født utenfor ekteskap arverett etter faren på linje med de barna han hadde innenfor ekteskapet.

Det var imidlertid først med De Castbergske barnelover i 1915 at barn født utenfor ekteskap fikk en lovhjemlet arverett. De skulle arve både farens navn og sin del av farens formue.

Lovene har navnet sitt etter arbeiderdemokraten Johan Castberg, som nok igjen var betydelig påvirket av sin svigerinne, kvinnesakskvinnen Katti Anker Møller.

Freddy Mathisen as

MASKINENTREPRENØR

☎ 95775477 - 90856772

SARPSBORG

Til Knatterudmosen etter torvstrø

I første halvdel av 1900-tallet var det tre andelslag i drift her i Varteig. De var startet av gårdbrukerne i bygda for å ta opp og nyttegjøre seg kvitmosen som strø i fjøs og stall.

Det har ikke vært mulig å finne noen protokoller eller andre skriftlige kilder om drifta av disse andelslagene. En kan gå ut fra at disse lagene kom i gang på første halvdel av 1900-tallet.

Lars Bø fortalte om at han hadde vært med på å måle opp teigene på Kullerudmosen sommeren i 1913. Det laget hadde på det meste 103 hytter, med oppbevaringsplass for torv. Laget på Kullerudmosen er tidligere omtalt i Inga fra 2010. Der står det at den ferdig tørkede torva ble fraktet til gårdene i bygda. Dette har jeg vært med på, og skal fortelle litt om det i det som følger.

Torvstrøhytter

Torvkjøringa var et av mange gjøremål på gården vinterstid. Da foreldrene mine startet opp på Vestgård i 1927, var det stor rift etter torv. Far min fikk kjøpt en andel på hver av de tre torvstrølagene. En andel tilsvarer en torvhytte. Jeg kan ikke beskrive nøyaktig hvor store disse

hyttene var, men de rommet tre lass på høyvogna.

Hyttene sto i snorrete rekker langs teigene på myra, og var bygget opp av rundstolper og uhøvlede bord. Hver hytte var forsynt med nummerskilt. Det ble foretatt ny trekning hvert år, og resultatet ble slått opp i «kaffehytta». Det var alltid spennende å se hvilket hyttenummer en hadde fått, hvor hytta sto på mosen, og om torva var tørr. Det hendte at hyttetaket hadde lekkasje. Da ble torva til en isklump. For å komme ut på mosen for å hente torva, måtte det være såpass tele i bakken at det bar hesten.

Hjalp hverandre

Kullerudmosen ligger like ved vegen. Derfra kunne vi hente torv, selv på bar mark.

For å hente torv på de to andre mosene, måtte vi vente på snø og sledeføre. Hjulgangen på høyvogna ble tatt av og bommen plassert og spent fast

*På Kullerudmosen ser vi at naturen er i ferd med å viske ut sporene av menneskelig virksomhet.
Foto: Asmund Brenne*

Denne høyvogna ble brukt til å hente torv. På vinteren ble hjulgangen på høyvogna tatt av og bommen spent fast på tømmerdoningen. Dette bildet er fra slåttonndagen på Vestgård i 2011, og det er artikkelforfatteren som kjører. Foto: Elsie Brenne

på tømmerdoningen. Tømmerdoning er beskrevet på side 12 i Inga 2014.

Når det skulle hentes torv fra Knatterudmosen, ble det avtalt naboene i mellom, slik at de dro 3-4 «ekvipasjer» sammen. Det var greit å kunne hjelpe hverandre ned gjennom den vanskelige veien i Thorebyskogen. Det var for øvrig så lang kjøretur at vi rakk bare en vending om dagen.

Blakken sank i myra

Knatterudmosen dekker et stort område. Torvhyttene sto i den østre delen. For å komme dit måtte en kjøre ganske langt ut over myra. På en av turene oppstod det usikkerhet om tælen var sterk nok til å bære hesten. Det ble bestemt

Det er få spor igjen etter virksomheten på torvstrømyrene i Varteig. Dette bildet fra en liten mose ved Fjelletjenn er tatt under kulturminneregistreringen i 2009. Finn Tomta (t.v.) og Gunnar Kullerud konstaterer at det bare er blikkplatene etter taket tilbake fra torvhyttene. Foto: Øistein Bøe

at vi skulle kjøre kippevendinger med Vestgårdblakken, som var mye lettere enn de drektige og tunge dølahoppene fra Småberg.

Kommet nesten fram til torvhyttene var telen for svak, og Blakken ble liggende på buken med alle fire beina godt ned i myra. Nå var gode råd dyre. Når en var ute på slike turer, enten i skogen eller for å hente torv, var alltid hestedekkenet og høysekken med.

Stødig gamp

Vi var fire mann. Den ene passet

Torvstikkingen var en arbeidskrevende prosess. Dette bildet er tatt på Gjøbymosen i Degernes i 1947. Petra og Ole Berger med datteren Liv på ti år er i arbeid.

Bildet er hentet fra «Gamle dager i Indre Østfold».

hesten så den holdt seg rolig, de andre hentet hestedekkenet og la foran hesten. Blakken var en rolig og stødig gamp, som var vant med å stole på kjørekaren.

En av karene tok tak i hodelaget og de to andre på hver sin side i seletøyet. Blakken gjorde et kraftig byks, og dermed sto den med alle fire bena oppe på hestedekkenet. Så la vi det ene dekkenet foran hesten, Blakken greide å komme seg oppå det. Så var det å hente det hestedekkenet som nå lå bak hesten og legge det foran hesten. Så leide vi Blakken fra «teppe» til «teppe». Slik holdt vi på til vi nådde fast mark ved skogkanten. Ettersom det bare å kjøre hjem, med tomme sleder uten en eneste torv, men med Blakken i god behold.

Til Saugmyra i Kultorpskogen var det kortere veg. Derfra kunne vi kjøre to turer på samme dagen.

Torvstrøriver

«Haga Hoell Ise Bruk» produserte for 100 år siden mange forskjellige maskiner og redskaper for landbruket, deriblant en maskin til å rive torv. Denne består av ei kasse og et rammeverk av trevirke med en stålaksel påmontert remskive og svinghjul. Denne akselen gikk gjennom trekassa og var påmontert en trekubbe med ståltenner. Denne riveren ble drevet med gårdens el-motor og var plassert over ei luke i låvegolv. En meget enkel maskin.

Når lasset med den tørre torva kom inn på låven, ble torva kastet rett i maskinen og revet opp. Den torva som ikke var helt tørr, ble kastet inn på en hjell for å tørke over sommeren.

Bruk av torv til strø gikk ut sammen med 1950-årene. Det beskjedne husdyrholdet som ennå er igjen i bygda bruker halm og treflis til strø.

I Syverstadskogen i Skjeberg får man fortsatt et godt inntrykk av hvordan torvstrøhyttene så ut.

Foto: Rose-Marie Nordahl

Øistein Bøe

Om glade feriedager på Kultorp

Som koreograf og instruktør har Runar Borge laget nærmere 100 scene-forestillinger i sin karriere. Men i vår samtale snakker han mest om glade feriedager hos bestemor Marie og bestefar Julius på Kultorp.

Runar Borge var profesjonell danser i åtte år før han befestet seg som landets mest anerkjente sceneinstruktør og koreograf innenfor musikkteater.

Han har jobbet ved de fleste teatrene i Norge, og har signert musikkteaterproduksjoner som Cats, Fame og West Side Story.

Det kunne derfor vært mye teaterhistorie å prate med Runar Borge om, men bakgrunnen for vår samtale

er hans tilknytning til Varteig. Og det er i den praten at gode ferieminner fra Kultorp stadig dukker fram.

Mor fra Kultorp

Runar Borge er født i Drammen 4. juni i 1946. Hans mor var Helga f. Kultorp (født 25. september i 1912 – død 14. juni i 1999) og faren var Ivar Borge (født 12. mars 1918 – død 19. august i 2003). Ivar var drammenser, mens Helga var født og oppvokst på gårdsnummer 3003, bruksnummer 1 og 2 Kultorp. Foreldrene hennes var (Inger) Marie og Julius Kultorp.

Borge kjenner for øvrig morens vei fra Kultorp til Drammen. – Hun kom som hushjelp til Oslo. Senere var hun en tid på Nordstrand, før hun flyttet til Drammen. Det var der far og mor møttes, forklarer han.

Runar Borge forteller at det var fast tradisjon at han og foreldrene tilbrakte en uke hver sommer på Kultorp. – Og når pliktene kalte foreldrene mine tilbake til Drammen, fortsatte jeg

Runar Borge har mange gode minner fra ferieoppholdene på Kultorp i barndommen. Foto: Det Norske Teatret.

Kjentfolk med Varteig-røtter

Vår tanke er å gi deg én kjendis med solide Varteig-røtter i hvert Inga-hefte i årene framover. Gode Varteig-gener utvikles og trives nemlig også utenfor bygdas grenser, og det kan være spennende å registrere kjentfolk med Varteig-blod.

I 2012 fortalte vi om skiskytterne Tarjei og Johannes Thingnes Bø, med oldefar fra Basken. I 2013 berettet vi om Magne Furuholmen, med farmor fra Brusevold og farfar fra Nordre Furuholmen, i 2014 skrev vi om Gunnar Staalesen, med mormor fra Klemsdal. I fjor presenterte vi Jahn Teigen, med tippoldefar fra Nordre Furuholmen, og i år har turen kommet til Runar Borge med mor fra Kultorp.

Helga Borge var født og oppvokst på Kultorp. – Her har hun det smilet som jeg husker så godt, sier sønnen. Bildet er tatt på slutten av 1930-tallet

oppholdet på Kultorp. Jeg fikk være med i arbeidet på gården, med å hente kuene fra beite, delta i slåttonna og kjøre med hest i skogen. Men ellers hadde jeg stor grad av frihet, minnes Borge.

Leide gamlestua

Runar Borges tante og onkel, Agnes og Johan Kultorp, hadde overtatt Kultorp i 1936. Besteforeldrene Marie og Julius bygde seg da bolig sør for gården, og det var dette som i mange år var base for feriegjestene fra Drammen.

– Fra jeg var femten og i sju år framover leide vi imidlertid den gamle røde stua på Kultorp av onkel Johan. Dette ble vårt drømmested. En fredelig plett på jorden, og med slekt og bekjente rundt oss på alle kanter, framholder teatermannen.

Helga f. Kultorp og Ivar Borge som stolte foreldre med dåpsbarnet Runar i farens armer. Bildet er tatt i juli 1946.

Somrene i gamlestua ble også brukt til vedlikeholdsarbeid, og Borge forteller at det var muligheter for å svinge både malerpensel og hammer. Minnene strømmer på i samtalen. Det er noen år siden sist han var på besøk i Varteig, men vi tror at Borges planer for en tur til Kultorp i løpet av sommeren ble ytterligere forsterket i samtalens løp.

Et samlingssted

Gamlestua på Kultorp ble et samlingssted når den lille familien fra Drammen kom på ferie på sommeren. – Mor hadde jo tre søsken som levde, og jeg har hatt gleden av å beholde kontakten med flere av mine kusiner og fettere, beretter Runar Borge, og nevner blant andre kusinene Bjørg (datter av Agnes og Johan) og Ellen (datter av Kristine og Einar).

Dessuten naboenta sør på Kultorp-sletta, Solbjørg Westgaard (gift Bøe). – Vi var sommervenner, sier han.

Han blar tilbake i minnene. Gode minner om da han fikk være med på hesjing på Kultorp, og da han var med

Runar Borge og moren Helga fotografert hjemme i Drammen i 1949.

Margit og onkel Ole (Skoftebyengen) var jo pedeller på kommunelokalet, med egen leilighet i bygget. Derfor gikk vi ofte fra Kultorp for å besøke dem,

tante Agnes for å hente kuene som gikk på beite i løkkene øst for Varteigveien. Hest fikk han også lov til å kjøre.

Minnene omfatter også mye lek og moro. Å hoppe i høyet slo det meste når det gjaldt lek. Men det var også spennende å bade fra odden nedenfor Haven, plassen som Gustav Vigeland hadde som landsted da han i 1918 og 1919 rømte hovedstaden i frykt for spanskesyken (se Inga for 2005).

Med ærefrykt

Runar Borge sier med en latter at han er rimelig godt kjent på veistrekningen fra Kultorp til Bygdehallen. – Tante

utdyper han.

Borge ser fortsatt for seg når tante Margit åpnet dørene inn til herredsstyresalen så guttungen fikk se inn i møtelokalet. Det var nesten med ærefrykt han trådte over terskelen. – På sydveggen hang hele ordførergalleriet og mange kommunestyrebilder. Det var stort for en pjokk å få tittle inn der, minnes han.

Halv varting

Med mor fra Kultorp er jo Runar Borge halv varting. Og de par foregående generasjonene kan skisseres slik:

Morfar Julius Johansen Kultorp var

Marie og Julius Kultorp fotografert i solskinnen i bislaget på våningshuset hjemme på gnr 3003, bnr 1 og 2 Kultorp.

Foto: Ukjent. Bildets eier: Varteig Historielags FOTOSAMLING.

Dette er Runar Borge

Runar Borge (født i 1946) er danser, koreograf og regissør. Han har utdannelse innenfor ballett og teater fra London, København og Stockholm og var profesjonell danser i åtte år før han ble koreograf og instruktør.

Hans første dansejobb var i Spelemann på taket på Det Norske Teatret i 1968. Han har også spilt i Göteborg, Stockholm, London og Los Angeles.

Borge har vært fast tilknyttet Det Norske Teatret som instruktør, men har hatt oppdrag på de fleste teatrene i Norge, inkludert Den norske opera. Han er betegnet som landets fremste instruktør og koreograf innenfor musikkteater.

Borge har i tillegg skrevet og satt opp flere revyer.

Selv om søsknene Bjørg (født i 1936) og Kjell Kultorp (1933) var noe eldre enn Runar Borge, husker han omgangen med dem i barndommen med stor glede. Bildet er tatt i 1943.

født 1. mai i 1875, som sønn av Karoline Jensdatter og Johan Jensen Kultorp.

Marie (døpt Inger Marie) Eriksen kom til verden 12. desember i 1875 på Blakkestad i Tune. Hennes foreldre var Andrine Samueldatter og Erik Gulbrandsen. De kjøpte senere gnr 2013, bnr 4 Amdal i Tune.

Barneflokket på Kultorp

Julius og Marie giftet seg 18. november i 1899, og fire år senere overtok de på Kultorp. De fikk barna:

- Einar, født 18. februar i 1900, død 23. februar i 1987, gift med Kristine f. Nymark (6. november i 1905-2. oktober i 1964). De fikk barna Ellen og Jonny.
- Johan, født 12. september i 1903, død 20. juni i 1991, gift med Agnes f. Lunde (6. november i 1909-5. april i 1991). De fikk barna Kjell og Bjørg.
- Isak, født 3. mars i 1906, død 27. juni i 1916.
- Margit, født 19. august i 1909, død 17. oktober i 1993, gift med Ole Skoftebyengen (8. desember i 1900-1. april i 1992). De fikk datteren Sonja.
- Helga, født 25. september i 1912, død 14. juni i 1999, gift med Ivar Borge (12. mars i 1918-19. august i 2003). De fikk sønnen Runar.

Ærespriser

Det har vanket atskillig heder og berømmelse til Runar Borge. Fire ganger på rad mottok han svensk teaters fremste utmerkelse Guldmasken for oppsetninger av Grease, Cats, West Side Story og Fame. Den siste var for øvrig en verdenspremiere som senere også ble satt opp i Los Angeles og London.

Borge har dessuten blant annet blitt tildelt Leif Justers ærespris (1982), Oslo Bystipend (1990), Senter for Dansekunsts Ærespris (2002) og i 2003 Komiprisen (Fagprisen)

Marie Kulторp og barnebarnet Bjørg fotografert hjemme på Kulторp på 1950-tallet.

Einar og Johan kom til verden mens familien bodde på Brenaas, mens de tre yngste var født på Kulторp.

Julius Johansen Kulторp døde 1. desember i 1952. Da var Runar bare seks og et halvt år gammel, så det er mormor Marie han har flest minner om. Hun døde 21. juli i 1964.

Et hektisk liv

Runar Borge medgir at han har levd et hektisk liv, men nå har 70-åringen roet noe ned. Med bopel på Fagerborg i Oslo kan han se tilbake på en suksessrik karriere som mangler sitt sidestykke.

Det sies om den halve vartingen at han som regissør har gjort dansen til en tydelig del av norsk teater både i store og små produksjoner. Han har tilpasset koreografi til forestillingene på en slik måte at dansen er blitt integrert i stykket. Han var for øvrig den første som fikk lage ny koreografi til musikalen Cats.

Dette bildet av Runar Borge er tatt på premieren dagen for hans oppsetning av West Side Story på Det Norske Teatret i 1983. Til sammen har han i sin karriere laget nesten 100 teaterforestillinger. Foto: Ukjent. De gamle bildenes eier: Runar Borge.

100 forestillinger

Det er håpløst å trekke fram enkeltoppsetninger når man skal se på Borges liv. Vi nevner i fleng A Chorus Line, Den spanske flue, Cats, Jesus Christ Superstar, Mio min Mio, My Fair Lady, The Phantom of the Opera, Piaf, Sugar og West Side Story. Totalt har det blitt nærmere 100 oppsetninger.

Og han har fortsatt ikke pensjonert seg, selv om han har slått av på farten. – Jeg jobber med oversettelse av noen større forestillinger, sier han.

Runar Borge har høstet internasjonal anerkjennelse og mottatt en rekke utmerkelser. Men det som har varmet hans hjerte litt ekstra, er når han har visst at det har sittet vartinger i salen for å oppleve en av hans forestillinger.

Varteig i avisene 1916

Lokalavisene hadde nesten daglig rapporter om krigens gang, men også hjemlige saker ble referert. I Glommens faste spalte: "Fra by og bygd" kan vi lese om både små og store saker fra bygda vår. Mye dreide seg om landbruk og dyr, i tillegg ble herredsstyresakene nøye referert. En gjenganger i herredsstyret dette året var veien fra Nipabrua til Varteig kirke. Og, som nå, beklaget ordføreren seg over dårlig kommuneøkonomi. Ligningen var også da noe som ble ansett som godt stoff. Ellers førte forslaget om å øke antall medlemmer i herredsstyret både til inserat og heftige diskusjoner.

Fortsatt er det Glommen som har mest stoff fra Varteig, selv om Sarpen også skriver om hendelser i bygda. Sarpen hadde bl a. et innlegg i midten av september der det fortelles at noen vartinger jobbet på søndag. Det førte til reaksjoner i bygda, og allerede få dager etter kom et leserinnlegg i Glommen fra en sint varting. Innleggsskriveren sier han har undersøkt saken, og at ingen i Varteig kjørte på søndag, men en bonde begynte natt til mandag. Innlegget avsluttes med: "Om vi hade gjort som "Sarpen" vilde hat det til kunde nok al den tørre grøde vært i hus, men han som sender regn, vil nok ogsaa sørge for tørken ogsaa." Sarpen har øyensynlig hatt et nytt innlegg der de fastholder at noen bønder drev innhøsting på søndag. Sarpen har også kalt vartingen som skrev i Glommen, flåsete. Det fører til et nytt leserbrev fra vartingen som ber Sarpen nevne bare to steder det ble arbeidet på søndag. Innlegget slutter med et spørsmål: "Har ikke Sarpens redaksion noget begrep om hva ordet flaaset betyr?" Etter dette kommer

det ikke noe mer om saken verken i Glommen eller Sarpen.

"Høi pris på kreaturer".

6. januar fortelles det om auksjon hos Kristian Sikkeland med over 600 fram-møtte. Det var høye priser på "kreaturene". En 3 års hoppe kom opp i 1200 kr. (Tilsvare tett oppunder 50.000 kr i dag.) Og det var så mye salg at en del av auksjonen måtte utsettes fordi det ble mørkt.

15. august var det kåringskue for kviger, okser og kuer både ved Varteig Meieri og på Sikkeland. Ved Meieriet ble 100 dyr bedømt, mens det Østaskog var færre dyr fordi tre store gårder ikke deltok. To av dem hadde ikke besetning, og den tredje hadde fått kalvekasting (Seramme).

"Det vil ikke la seg gjøre at ta mange større løft paa et aar".

Glommen hadde i januar også en artikkelserie der ordførerne i distriktet var bedt om å gjøre rede for de viktigste kommunale oppgavene, både i forrige

Kalvekasting

Kalvekasting eller Brucellose er en bakteriell sykdom som kan smitte mellom dyr og mennesker. Bakteriene skilles bl.a. ut via melken, og derfor er meieriprodukter fra upasteurisert melk den vanligste smitekilden. Symptomene er varierte; hos mennesker fører den oftest til høy feber, mens sterilitet og abort er mer vanlig hos dyr. Etter 1953 har det ikke vært tilfeller av Brucellose hos storfe i Norge.

år og i året som så vidt hadde begynt. Ordfører Nygaard skriver følgende i sitt svar: *"Det er ikke blitt gjennomført mange større foretagender i 1915, enskjønt en har hat under behandling en del. Trænges det bevilgning til gjennomførelse vil det heller ikke la seg gjøre at ta mange større løft på et aar, naar budgettet er knapt kr 20.000"*. Han fortsetter med å nevne arbeidet på veien fra Sarpsborg til Gautestad st. Den er snart ferdig til Kultorp. Herredsstyret har vedtatt og søkt om midler til parsellen Kultorp – Varteig kirke. Amtet utsatte søknaden, men *"man haaber paa behandling i neste amtsting"*. (Les mer om dette i Inga 1991.)

Videre nevner Nygaard at man har klaget over at det ikke er stoppesteder på jernbanen i Varteig. Herredsstyret har søkt om å få et stoppested ved Aarbu eller Tomte, men det har ikke kommet noe svar. Den største framtidige oppgaven er videreføring av veien til Gautestad. Kommunens gjeld er ca 14.000 kroner.

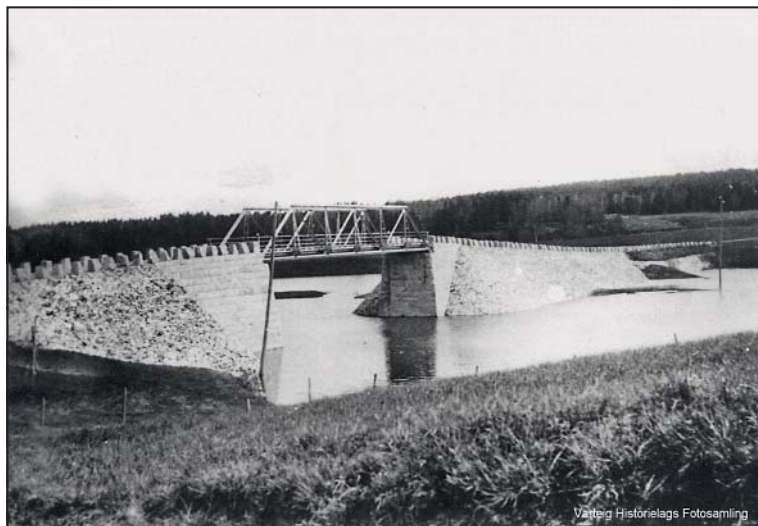
"Arbeidet var dog meget risikabelt".

29. mai har Glommen en reportasje om at Nipebrua er heist på plass. Den ble montert ferdig på land for å spare

Ordfører Jakob S. Nygaard, født 28. juli 1875 i Modalen i Hordaland. Han kom høsten 1910 til Varteig. Samme året ble han valgt til ordfører i bygda, et verv han hadde fram til 1918, samt i 1920 da etterfølgeren døde. Nygaard flyttet fra Varteig i 1921.

det kostbare arbeidet med stillaser. Bruas søndre ende ble så lagt på en Pram, mens den nordre enden ble lagt på en kraftig hjulgang og trukket over elveløpet med kraftige vinsjer og "spill" helt til begge endene hvilte trygt på de oppmurede karene på begge sider. En billig og enkel metode, men farefull på grunn av strømforholda i elva. Eller som Glommens reporter skrev: *"Montering av veibroen over Glommen ved Nipa ledes av ingeniør Vik og opsynsmand Jonassen og gik nøiaktig efter forutsætningene. Arbeidet var dog meget risikabelt i den stride strøm, men alt gikk heldig"*.

Den første utgaven av Nipebrua fra 1915 holdt bare i 25 år. 12. april 1940, tre dager etter krigsutbruddet, ble Nipebrua sprengt av norske styrker. Hensikten var å hindre tyskerne i deres framrykking. Brua hadde en spennvidde på 31 meter, kjørebredde på fire meter og var konstruert for å tåle et hultrykk på halvannet tonn. Foto fra omkring 1920.

”For at bekjempe rovhugst, bør der indføres restriksjoner”.

Vinteren for 100 år siden var svært gunstig for skogsdrift. 13. januar meldes det at: *”Det foregår ren sprengkjøring paa det gode føret. Der fløtes ca 1000 tylfter til Borregaard”*. Senere på våren kom det opp en sak i Herredsstyret om å innføre skogsvedtekter for Varteig. Noen mente at det for å *”bekjempe rovhugst, særlig fra de som har kjøpt gårder, ofte paa tvangssalg, bør der indføres restriksjoner”*. Motstanderne mente at en slik vedtekt ville gripe altfor mye inn i eiernes rettigheter, og at noen trengte å få hogge mye for å berge gården fra å måtte selges. I april møtet ble det derfor nedsatt en komité som skulle komme med et forslag innen 15. mai slik at regelverket var klart før neste hogstsesong.

Nå ble nok ikke dette en hurtigarbeidende komité likevel, for først i herredsstyremøtet den 31. oktober kom forslaget opp til avstemming. Det ble straks debatt om hva som burde være et passe minstemål på trær som kunne hogges. Mange kommuner hadde gått for tverrmål på 16 cm 1½ meter over bakken, mens departementet anbefalte at trærne burde ha et tverrmål på over 20 cm før de kunne hogges. Noen representanter var redd at det å sette et minstemål, kunne hindre nødvendig opprydding i havner. De ble beroliget med at slik rydding skulle holdes utenfor. Så fremmet Ole Larsen et forslag om at det burde være forskjellig minstemål for utenbygds og innenbygds skogeiere. For utenbygds burde minstemålet være så stort som mulig. Det ville kunne hindre at skog ble kjøpt opp av spekulanter. Resultatet ble at innenbygds eiere fikk hogge når tverrmålet var 16 cm 1½ meter over bakken, mens utenbygds bare fikk hogge trær som målte 18 cm 4 meter over bakken.

Den kalde vinteren var også gunstig for issaging på Glomma. 13. januar meldes det at: *”Isen er sjelden tyk, almindelig 12 toms. Skaaret is kjøres til Varteig Meieri for lagring”*. (Les mer om isskjæring i Inga 2013.)

”Et vakkert og solid byg”.

Våren 1916 bestemte også Herredsstyret at det skulle bygges ny lærerbolig i Solheimåsen. Det ble kjøpt en tomt på 4 mål. Prisen var kr 400. Byggmester Magnus Fjeldbraaten hadde det laveste anbudet på kr 10.600. Det ble antatt, og lærerboligen skulle stå ferdig innen 1. august samme år.

Om boligen sto klar til innflytting i tide, vet jeg ikke. Men først i desembermøtet kom den høytidelige overrekkelsen av det som nå kaltes kirkesangerboligen ”Solheim”. Herredsstyret var godt fornøyd med bygget og dets solrike plassering. Det samme var kirkesanger og lærer Peder Gresset som takket for det vakre og solide bostedet han hadde fått.

”Man har endog ofret tid på å bereise bygden”.

Den saken som skapte de største diskusjonene i 1916, var forslaget om å utvide Herredsstyret fra 12 til 16 medlemmer. Ved første behandling stemte 6 for utvidelse og 6 mot. Forslaget førte bl.a. til et inserat der det ble hevdet at *”Man har endog ofret tid på at bereise bygden paa kryds og tvers for at samle underskrifter mod dette selvsagte skrid”*. 15.3. trykker avisa et svar fra lensmann Larsen der han hevder at påstanden er en grov overdrivelse. Det hele dreier seg kun om en reise til en annen krets for å konferere med tre tidligere medlemmer av herredsstyret. Hovedargumentet, i følge Larsen også det eneste, mot utvidelse, var at en av kretsene da ville få en representant mer enn de to andre. Med 12 medlemmer ble det fire representanter fra hver

krets, ved en utvidelse ville det bli strid om hvilken krets som skulle få "overtall". Lensmann Larsen fremmet en innstilling som fikk mindretallets stemmer: *"Hvad fordelingen med 4 medlemmer fra hver av bygdens 3 kredser angaar, saa er jo dette et indre anliggende som naarsomhelst kan forandres, om rimeligheten taler derfor. I tidligere tid delte man i Kirkefjerdingen og Ostaskogsfjerdingen og, saavidt erindres, ansaa man da mest passende 7 medlemmer for førstnævnte og 5 for sistnævnte. Ved nedlæggelsen av det gamle Ise bruk, samt nok ogsaa paa grund av andre omstændigheder gikk folketallet meget ned i Østaskog, og ved anlægget av Furuholmen læense og den derved følgende større bebyggelse Ovaskog blev bygdens nuværende tre kredse, hva folketallet angaar, at anse omtrent jevnbyrdige. For tilfældet en større bebyggelse omkring Ise og saaledes opgang av folketallet Østaskog, maa jo forholdet, om ogsaa det nuværende antal medlemmer, kunne forandres i favør av denne kreds"*.

Men flertallet fikk sin utvidelse, for 2. juni kan vi lese at Amtstinget har godkjent at Varteig skal ha 16 medlemmer i Herredsstyret.

Hvordan gikk det så med det 16. medlemmet? I oktober kommer listene over kandidater fra de tre delene av bygda.

Lensearbeider Anton Morthaugen fra Sosialistene som fikk flest stemmer ved herredsstyrevalget. Han var fra Øvre Morthaugen, men i 1918 kjøpte han Lunde gnr 3011, bnr 1 og flyttet etterhvert dit.

Ovaskogs er først ute med sin liste: Ordfører Nygaard, Nielsen Furuholmen, Lars Bøe, Anton Morthaugen og Mathis Kokkim. Så er det føyd til at Neaskogs stiller resten og blir overlatt den omstridte 16. representanten. Dagen etter kommer Østaskogs liste: A. Spydevold, Iver Knatterud, Julius N. Bergby, Julius Bergsland og Julius Lindemark. Først 9. oktober kommer Neaskogslista: Gårdbruker Ole Larsen, herredskasserer R. Sælid, gårdbruker Arne Lunde, gårdbruker og arbeider Ole Lunde og gårdbruker Strømmes. Kandidatenes partitilhørighet er ikke nevnt. Varteig annonserer da også at det skal holdes flertallsvalg. I nabokommunene har de rene partilister.

Valgresultatet ble omtalt i avisa 24. oktober. Det var lensearbeider Anton Morthaugen fra Sosialistene som fikk flest stemmer – 243. Den andre representanten fra Sosialistene, smed Julius Bergby, fikk 240 stemmer. Høyre fikk 3 representanter: Mathis Kokkim (230 st), Ole Larsen Småberg (171 st) og Julius Bergsland (170 st). Resten av representantene kom fra Venstre. Den tidligere ordføreren, Nygaard, kom langt ned på lista. Han fortsatte likevel som ordfører.

Av kommunens 520 stemmeberetigede var det bare ca 250 som stemte. Når det gjaldt kretsfordelingen og den 16. representanten, ble det Østaskog som "vant" og fikk 6 representanter.

”Syltetøi kan erstatte smør paa kaken”.

I årene under 1. verdenskrig økte prisene på varer mye, og mange fikk problemer med å kjøpe det de trengte. Stat og kommune innførte da såkalte dyrtidstillegg og støtteordninger.

5. april behandlet Herredsstyret en sak om hvordan dyrtidstillegget som kommunen hadde fått fra staten, skulle brukes. Forslag: Noe burde gå til innkjøp av kunstgjødsel og resten til matvarer som kunne deles ut til de som trengte det. Og et tilleggsforslag lød: Kunstgjødsele selges til halv pris til ”ubemidlede”. Julius Bergby hevdet under debatten: *”At yde direkte pengebidrag til ubemidlede er ikke heldig”*. Han mente at man heller burde gå for å selge en melsort billig. Representanten Knatterød mente at man burde også få hjelp til *”sættepoteter”*. Lars Bøe mente at det også var viktig å gi tilskudd til sukker for hvis det skulle bli et godt bærår, så kunne folk sylte og safte, og *”syltetøi kan erstatte smør paa kaken”*.

I herredsstyremøtet sist i oktober ble saken om brenselbidrag tatt opp. Forslaget lød på at bare de som hadde årsinntekt under 800 kr, kunne få bidrag til ved. Flere representanter hevdet at denne grensen var altfor lav. De foreslo derfor at alle med årsinntekt under 1.400 kr kunne søke om bidrag. Det ble også vedtaket, men ordningen gjaldt selvfølgelig ikke for de som eide skog eller hadde gratis ved.

”Ligningssekretæren bør paalegges at sende avskrift til Glommen”.

I et leserinnlegg 2. juni etterlyses en annonse om at ligningen er lagt ut. 8. juni kommer et nytt leserinnlegg som ikke bare støtter det første, men krever at hele listen offentliggjøres i Glommen:

”Da Varteig nu har lønnet ligningssekretær, som iaar av Herredstyret har faat sin løn 50 pct forhøiet – skjönt den

efter min formening var høi nok før – saa burde denne ogsaa paalægges, samtidig som ligningslisten blir utlagt, at sende en avskrift av samme til ”Glommen” som jeg antar den velvillig vil intage.” Dagen etter svarer formannen i ligningsnemda, Anders Bøe: *”Den sedvanlige kungjoresmaate av ligningens utlæggelse har været at bekjendtgjøre ved læsning ved kirken efter endt gudstjeneste. Dette er sked den 21de og den 28de mai d.a.”*. Så bemerkes at vedkommende leserinnleggsriver kanskje ikke har vært tilstede ved kirken, og at det nok hadde gått raskere å få svar om man hadde henvendt seg direkte til formannen istedenfor å skrive i avisa. Svaret avsluttes med spørsmålet om hvorfor det nevnes bare offentliggjøring i Glommen? *”Der utgaar flere blade fra Sarpsborg.”*

23. juni kommer et sammendrag av skatteligningen i avisa. Varteigs skatteligning viser at det i alt er 464 skatteyttere i bygda (se tabell).

”Naturen klædd i festskrud”.

”Slik St.Hanshelg som iaar er det længe siden vi har hat. Naturen klædd i festskrud, sol og sommer, og saa et riktig hyggelig missionsstevne i prestegaarden. Nærmere 400 mennesker fra hele bygden møtte fram. Bevertning 2 ganger servert ved langbord ute på tunet. Fløtegrøt”. Det var taler av bl.a misjonær Svensen, og det var utlodning. På søndag var det først gudstjeneste, så fest for de eldre i prestegårdshaven der alle over 70 år var innbudt. Hele forsamlingen ble fotografert. Den eldste deltakeren var Torkel Marne 94 år. (Her har avisa brukt feil navn. Det skal være Torkel Moene).

”Vi er inde i jærnnetterne”.

23.8. kommer det en kort rapport fra alle kommunene i distriktet som innledes med: *”Vi er inde i jærnnetterne nu. Denne uke er en kritisk tid for jordbruket. I morgen har vi den beryktede Bartolo-*

Type	Formue	Skattbar inntekt	Skatt
Utenbygdsboende	218.900	8903	1038,03
57 gårdbrukere	772.400	42.873	4757,57
46 småbrukere	268.500	14.016	1588,20
13 fabrikarbeidere og småbrukere	36.800	6067	528,63
25 fabrikarbeidere (alene)	26.800	11.412	909,50
45 lensearbeidere og småbrukere	149.800	20.530	1839,35
32 lensearbeidere (alene)	188.000	12.719	991,52
11 embets- og bestillingsmænd	122.000	11.999	1143,93
5 betjente ved handel	7.000	1981	162,57
150 tjenere og hjemmевærende barn	39.800	16.135	1289,73
34 rentenister	252.600	7478	1066,05
27 andre	26.200	5811	488,22
Varteig Sparebank	18.009	900	103,50
Varteig Meieri	4000	200	23,00
Ise Frørenseri (Edv. A. Berby)	2500	110	8,25
Eierne av Dalene	5000	230	17,25
Samlet	2.139.180	160.161	15.970,30
Skatten er kr 7,50 pr 100 kr inntekt og kr 2,00 pr 1000 kr formue			

Oversikt over skatteligningen i Varteig slik den ble offentliggjort i Glommen 23. juni.

meusnat, som er fryttet for sin frost”.

Fra Varteig rapporteres at det ser ut til at potetene vil gi god avling. Turnipsen tegner også godt, det er ikke udyr på den. Kornet står så pent som *”vi nogen gang har set det”*. Rugen har dog ikke slått til i år. Rugskuren er ferdig.

”Ved æftasvæltider var herrerne tilbake”.

7.9.: Varteig herredstyre hadde møte på Brenne i går kl. 10. *”Ved 11-tiden gikk herredsstyrets medlemmer ut paa skogsbefaring for at gaa op delerne i kommunens skog Vestskogen paa Brenne. Det viste sig at det var noksaa tydelige og bra deler. Ved eftasvæltider var herrerne tilbake og tok fat paa et langt herredstyrekart”*. Møtet varte helt til 8 om kvelden.

”Stor elgokse skut i Varteig”.

Elgjakta startet tidligere på høsten i 1916, for allerede 13.9. melder avisa at Arnt Andersen Bøe (Tomta) i går morges ved 6-tida skjøt en elgokse i skogen til Karl Eriksen Bøe. Det var en svær rusk i 3-4 årsalderen som veide 243 kg.

Kjøttet ble solgt til slakter Bergby, og hodet sto utstilt i vinduet. Prisen var 2-3 kr pr kg.

16.9. melder Glommen om andre kjøttpriser: *”Anders Tomta solgte skrotten av en vær i Sarpsborg forleden for 108 kr. Med indmat, skin og uld vil den komme op i fra 120-130 kr. Væren var nogen maaneder paa det andre aaret.”*

Alle bildene i denne artikkelen finnes i Varteig Historielags fotoarkiv.

Et fantastisk bilde fra 1916 og den omtalte festen i Prestegårdshaven for de gamle i Varteig. Martin O. Larsen har på en kopi av bildet laget en fullstendig navneliste. På VH's digitale fotoalbum finnes denne kopien. Under refererer vi navnelisten:

Unge Mennesker: 1. Johannes Kulerud, 2. Peter Vold (sogneprestens bror), 3. Jenny Dramstad, 4. Margit Tonning, 5. fru Gresset, 6. Sofie Sandersen, 7. Astrid Præstegaarden, 8. Maren Sundaas, 9. Laurits Vestgaard, 10. Ivar Enger, 11. Edvard Gryte, 12. Dagny Enger, 13. Marie Sikkeland, 14. Olga Næss, 15. Ragnhild Schartun, 16. Hellene Belsby, 17. Olava Bærby, 18. Anna Vold (sogneprestens søster), 19. Elida Enger, 20. Andersen (tjente hos Bolstad), 21. Arne Bø, 22. Synnøve Bø, 23. Søn af Lars Spydevold, 24. Olaus Eriksen, 25. lærer Gresset (Peder), 26. Sogneprest Karl Vold, 27. Einar Vold og 28. Tia Vold (prestens kone).

Gamle Mennesker: 1. Oline Berget, 2. Grethe Skofteby, 3. Lauritz Enger, 4. Karen Belsby, 5. Anne Vister, 6. Kathrine Tomte, 7. Berthe M. Bergerud, 8. Sofie Lunde, 9. Nils Berget, 10. Johan Lunde, 11. Lovise Haugenæset, 12. Anton Moene, 13. Karoline Lunde, 14. Thor Bø, 15. Elen Bergerud, 16. Anders Lunde, 17. Olaus Moene, 18. Ole Sikkeland, 19. Margrethe Aasen, 20. Anders Aasen, 21. Hans Olsen Bay (forbehold om etternavnet), 22. Peter Belsbymoene, 23. Lovise Brusevalddalen, 24. Kathrine Brusevold, 25. Olaus Græsløs, 26. Berthe M. Græsløs, 27. Hultrakaren, 28. Lars Bærby, 29. Arne Hestehagen, 30. Karen (uvisst mellomnavn) Gryte, 31. Maren Kulerud, 32. Marthe (etternavnet er vanskelig å tyde), 33. Nelia Olsdatter, 34. Lensm. Larsen (Martin O.), 35. Elen Lunde, 36. Olaus Bergerud, 37. Gunder Lunde, 38. Marthe Sofie Lunde, 39. Tale Olsdatter, 40. Sofie Spydevold, 41. Elen Galteryggen, 42. Nils Galteryggen, 43. Arne Belsby, 44. Inger M. Belsby, 45. Annikken Smaaberg, 46. Torkild Ødegaard, 47. Johannes Korneliussen, 48. Borger Broen, 49. Anton Kampenæs, 50. Martinius Svendsen (forbehold om etternavnet).

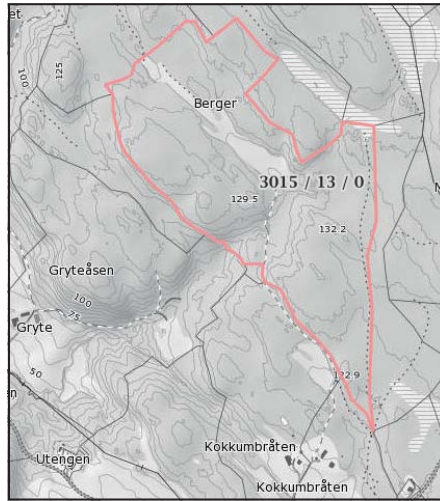
Vold var sogneprest i Varteig fra 1915 til 1918, men hadde vikar de to siste årene.

Berger gnr 3015, bnr 13

Berger oppsto en gang på 1700-tallet som en husmannsplass under Kokkim. Bruket ble en selveiende gård i 1830-årene og var det fram til 1973. Siden har Berger vært en driftsenhet sammen med Øst-Kokkim og en av de tidligere Gryte-gårdene.

Kjeld Falksen var den første selveieren på Berger. I ettertid er nok han mer kjent som gjørtler enn som småbruker. Han var født på Øvre Buer i Rakkestad i 1780, og døpt 16. april. Da skrives for øvrig navnet Kield Falchsen. Foreldrene hans var Pernille Halvorsdatter og Falch Kioldsen. I folketellingen i 1801 benevnes faren som «jordløs huusmand og snedker».

Kjeld giftet seg 28. mars i 1811 med Anne Evensdatter (Enersdatter) fra Østby i Rakkestad. Anne var imidlertid født på Vestre Kokkim i 1788, og båret til dåpen 13. april. Hennes foreldre var

Kartet viser Berger som ligger nord for Kokkimbråten.

Berger i vinterskrud. Flyfotoet er trolig tatt tidlig på 1960-tallet. På bildet ser vi hovedbygningen, låve med fjøs, hønsehus og helt til høyre jordkjelleren. Bygningsmassen ble rasert i brann omkring 1970. Foto: Ukjent. Bildets eier: Varteig Historielags Fotosamling.

Presentasjon av Kokkim-gårdene

Gårdsnummer 3015 Kokkim består av flere gårder, og enda flere har det vært tidligere. Vi presenterte gårdsnummer 3015, bruksnummer 6 m.fl. Kokkim og gårdsnummer 3015, bruksnummer 12 Stærtopp i Inga for 2012.

I Inga 2013 skrev vi om 3015/5 og 3015/9 Kokkim, to gårder som er slått sammen, og i 2014 presenterte vi 3015/2 Kokkimbraathen. I fjorårets utgave av Inga var turen kommet til 3015/1 Øst-Kokkim og 3015/4 m.fl. Kokkimbråten. I år avslutter vi på gårdsnummer 3015 med bruksnummer 13 Berger.

Kirsti Hansdatter og Ener Pedersen Kokkim. En søster av Anne var Marthe Enersdatter som sammen med ekte-
mannen John Amundsen overtok Vestre
Kokkim (se Inga 2013, fra side 61).

Det er noe usikkert når Anne og
Kjeld etablerte seg på Berger, men de
bodde i alle fall der da de fikk datteren
Fredericha 4. mars i 1828. Da var de
husmannsfolk på plassen, men ti år
senere hadde de kjøpt bruket.

Stor boksamling

Kjeld Falksen Berger må ha vært
en mann langt utenom det vanlige for
sin tid. Det heter seg at han var svært
begavet, og satt med en betydelig bok-
samling. Dette er i en tid hvor mange
fortsatt ikke hadde tilegnet seg lese-
kunsten, og det var storartet hvis man
i beste fall eide en bibel, salmebok eller
huspostill. Ikke rart om det ble snakket

Flere av gjørtleren Kjeld Falksens
produkter lever fortsatt i beste velgående.
Denne morteren som Thordis Olsen (t.v.)
og Målfrid Bråthen viser fram, har hørt til
på Heden der søstrene vokste opp.
Foto: Øistein Bøe.

om Kjell på Berger som satt med en hel
samling med bøker.

Det het seg at han var innehaver
av Varteigs største boksamling. Olav
Spydevold er trolig inne på noe i sin bok
«Varteig – en liten bygds historie» (1956)
når han skriver at det kanskje i virke-
ligheten var bygdas eneste boksamling.

Gjörtleren fra Berger

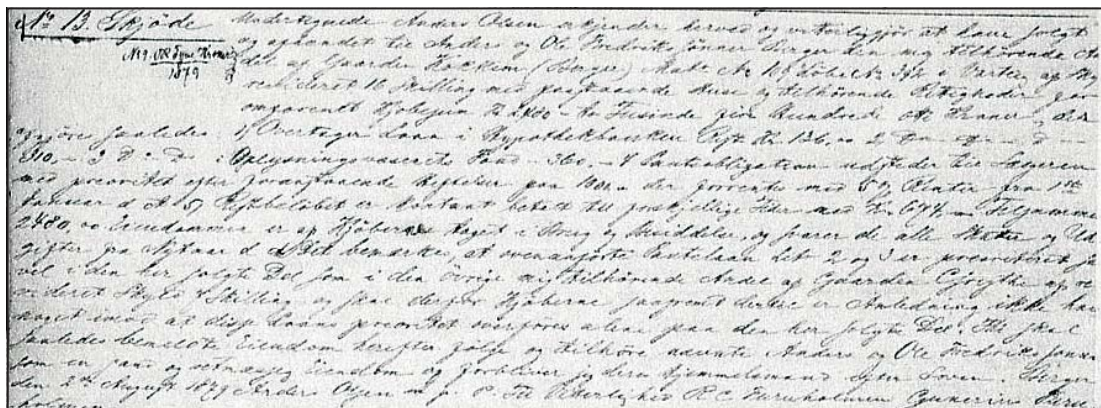
Mannen på Berger ble kjent som en
svært dyktig metallstøper, eller gjørtler
som var yrkesbetegnelsen. Han støpte
i ulike metaller, men mest i messing og
bronse. På Berger produserte han det
meste, fra strykejern og flotte lysestaker
til mortere og tappekraner. Bjeller av
ulikt slag var også etterspurt vare.
Mest dombjeller og kubjeller, men også
stabbursklokker.

Mer imponerende er kanskje hans
kunnskap om kirkeklokker. Blant annet
ga han råd da den største kirkeklokka i
Varteig kirke fikk skader under ringing
ved en begravelse omkring 1860.
Presten skriver i kallsboka at «en mann
Kjeld Falksen Berger, som etter sin tid
var av mekanisk geni, blev raadspurgt,
og paa hans raad blev der borret huller
fra stekkens bund og ned til kanten og
et stykke ved klokken kant meislet av.
Den fikk da sin lyd igjen, men ikke riktig
ren».

Orgelbyggeren Kjeld Falksen

Presten hadde nok rett i at Kjeld på
Berger var «av mekanisk geni». Etter
eget hode bygde han orgel i Os kirke i
Rakkestad. Trolig kan dette ha skjedd
omkring 1835 da Os kirke sto «under ny
oppbyggelse».

Kjeld Falksen ble også budsendt til
Christiania for å reparere orgelet i Dom-
kirken, det som den gang het Vår Frel-
sers kirke. Det blir fortalt at orgelet
hadde slått seg vranget, men at ingen i
hovedstaden var i stand til å reparere
det.

Skjøte som forteller at Anders Olsen i 1879 solgte Berger til brødrene Anders og Ole Fredriksen.

Derfor ble det sendt bud etter Kjeld fra Berger. Han gikk til fots til hovedstaden, og i skreppa på ryggen hadde han med sitt hjemmelagede verktøy. Da reparasjonsarbeidet på orgelet var unnagjort, sies det at Kjeld Falksen satte seg til å spille på det «slik at folk var blitt høylig forundret».

Kjeld Falksen Berger døde 13. januar i 1863. Da hadde han vært enkemann i femten år, ettersom Anne døde 22. oktober i 1848.

Fredrikke og Anders

Det ble datteren Fredericha (Fredrikke) som tok over Berger etter sine foreldre Anne og Kjeld. Fredrikke giftet seg 5. mars i 1852 med Anders Olsen fra Strømnes. I 1868 utferdiges det en presteattest som bekrefter at Fredrikke er eneste arving etter foreldrene.

Anders var født 10. mars i 1823 på Rogndalen, med foreldre Ane Andersdatter og Ole Mathiesen. Rogndalen var den gang husmannsplass under «Jægerquartermen Storebø», som det står i kirkeboka. An(n)e var fra Strømnes, og i 1840 flyttet familien fra Rogndalen til Strømnes for å ta over deler av Annes foreldregård (bnr 5). Anders bodde følgelig på Strømnes da han i 1852 giftet seg med Fredrikke.

Gårdsdriften på Berger

I 1865 hadde Fredrikke og Anders en hest og tre kuer på Berger. De dyrket poteter og sådde både havre og litt hvete.

Dette skapte livsgrunnlaget for familien, som på det tidspunktet besto av foreldrene og seks barn. Fredrikke og Anders fikk følgende barn:

- Andrine, født 1. april i 1852.
- Johannes, født 21. mars i 1854.
- Elen Maria, født 9. april i 1856.
- Ole Kristian, født 13. mai i 1858.
- Amalie, født 2. september i 1860, døde 20. juni i 1865.
- Karen Magdalena, født 1. juni i 1863.
- Anton, født 7. august i 1865.
- Ludvig Emil, født 16. juni i 1868.
- Augusta Maren, født 22. januar i 1872.

I folketellingen i 1875 oppgis det at Karen Magdalena er «tjenestepige» på Strømnes. Da var hun altså bare tolv år gammel. Så blir det kanskje litt formildende når det er en onkel (farbror) og tante hun er hos.

Brødre fra Stærtoppahavna

Fredrikke og Anders sitter med Berger fram til 1879. Da selger de til brødrene Anders og Ole Fredriksen, opprinnelig fra Snoppestad. Selv flytter Anders og

Oleane og Ole Berger eide småbruket fra 1879 til 1916 sammen med Oles bror. Her er ekteparet fotografert hjemme i Asker omkring 1940.

*Foto: Ukjent.
Bildets eier: Gretha Bøe Seljehammer.*

familien til Tangen i Skiptvet.

Den eneste i søskenflokket som førte slekten videre i Varteig ble Ludvig Emil (Emil), da han og kona Maren kjøpte gnr 3016, bnr 2 og 3 Søndre Engebråten. Emil fikk skjøte på Engebråten i 1911, men hadde da allerede bebodd og drevet gården i noen år.

Da Fredriksen-brødrene kjøpte Berger, ble kjøpesummen satt til 2480 kroner. Skjøtet ble tinglyst på «extrathinget» på Furuholmen 19. august og vitnene var far og sønn Richard og Gunerius Furuholmen.

Anders og Ole var født og oppvokst på gnr 3024, bnr 1 Snoppestad, med foreldre Marthe Eriksdatter (opprinnelig fra Basken) og Fredrik Simensen Snoppestad. Anders var født 9. november i 1857, Ole 23. mars i 1860.

Trolig fikk Fredrik økonomiske problemer på Snoppestad, for i 1873 fikk

svogeren Hans Olsen Bergerud auksjonskjøte på eiendommen.

Fredrik, kona Marthe, sønnene Anders og Ole og en eldre datter Berte Johanne flyttet da til Saghytta i Stærtopp-havna (se Inga 2012, fra side 72). Fra å være selveiere på Snoppestad ble familien nå «strandsiddere» i Stærtopp-havna og Fredrik tjente til livets opphold som lensearbeider.

Kjøpte Berger

I 1879 kjøpte altså sønnene Berger, og foreldrene ble med på flyttelasset. Da var Marthe og Fredrik i 60-årene, og de hjalp sønnene med gårdsarbeidet. Marthe døde på Berger 27. november i 1887 og Fredrik 22. september i 1889.

Anders og Ole fortsatte å eie Berger i fellesskap, og etablerte seg der med hver sin familie. Anders ble 16. januar i 1880 gift med Berthe Marie

Berger er et oppkallingsnavn

Gårder med naturnavn som Berg (Berger), Vik, Nes og Haug antas å være av de første gårdene som ble anlagt. Berger ble imidlertid ikke etablert før på 1700-tallet, og har trolig tatt navnet sitt fra en annen gård. Det man benevner som oppkallingsnavn.

Professor Tom Schmidt ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier skriver i boka «Bustadnavn i Østfold, 9, Varteig» (2010, Novus forlag) at Berger trolig har fått sitt navn gjennom oppkalling fra en gammel gård med likelydende navn eksempelvis i Rakkestad eller Skjeberg.

Det norrøne «berg» betyr «liten bergaktig forhøyning; nakent grunnfjell».

Borghild (1898-1988, gift Kristensen) og Fredrik Berger (1889-1966) var to av søsknene som vokste opp på Berger rundt forrige århundreskiftet.

Foto: Johan B. Carlsen. Bildenes eier: Gretha Bø Seljehammer.

Juliusdatter Furuholmen. Hun var født på Nordre Furuholmen 6. januar i 1862 med foreldre Anne Pedersdatter og Julius Olsen.

Berthe Marie og Anders fikk barna:

- Anton, født 19. januar i 1880 på Furuholmen, døde samme dagen.
- Marta, født 22. januar i 1882 på Berger, døde 29. mai samme året.
- Hjalmar, født 30. mai i 1884 på Berger, døde på Engebråten 25. januar i 1902.

Ole Fredriksen giftet seg 11. januar i 1881 med Oleane (Oleanna) Olsdatter Bø. Oleane var født på Torp i Rakkestad 16. juli i 1861 som datter av Anna Arnesdatter og Ole Johannessen. Til Bø kom de da de kjøpte gnr 3028, bnr 11 Nordstu-Bø i 1863.

6. april i 1881 kom Oleane og Oles førstefødte til verden på Berger, og barneflokket vokste utover på 1880- og 1890-tallet.

Anders på Engebråten

Kan hende det ble trangbodd på Berger med to familier. I alle fall flyttet Berthe Marie, Anders og Hjalmar utpå 1880-tallet til gnr 3016, bnr 2 og 3 Søndre Engebråten. Ved folketellingen i 1891 er Anders benevnt som lensearbeider og gårdbruker på Søndre Engebråten. Formell eier av gården ble han imidlertid først da skjøte ble skrevet i 1908.

Utover på 1890-tallet åpnet Berthe Marie og Anders hjemmet sitt for fire fosterbarn. Det var søsknene Ingeborg

(født i 1886) og Petter Hassel (1884), Dagny Olsen (1894) og Agnes Hansen (1896). Alle fire var født i Kristiania.

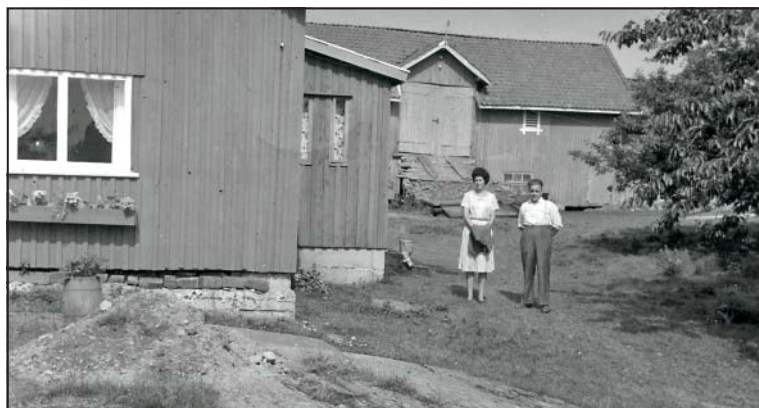
Før 1910 flyttet Anders og familien fra Engebråten til Søndre Furuholmen. Senere kjøpte de Brunsby, og tok dette gårdsnavnet som slektsnavn. Anders Fredriksen Brunsby døde 22. juli i 1916, Berthe Fredriksen Brunsby 11. oktober 1948.

Ole på Berger

Ole Fredriksen og kona Oleane ble værende på Berger. Der livnærte Ole seg og sine som gårdbruker og lensearbeider.

På Berger fikk de barna:

- Simen, født 6. april i 1881.
- Oskar, født 30. august i 1882, døde 14. februar i 1885.
- Fred(e)rik, født 15. oktober i 1884, døde 10. oktober i 1889.
- Oskar, født 25. desember i 1886, oppkalt etter broren som døde året før. Oskar emigrerte til Amerika i 1908.
- Fred(e)rik, født 24. desember 1889, også han oppkalt etter en bror som døde året før.
- Grant Arthur, født 21. februar i 1892, emigrerte til Amerika.
- Matis, født 2. april i 1894.
- Borghild Dagfrid, født 18. mai i 1898.

Bjarne Berger (født på Berger i 1904) var tilbake på gamle tomter 50 år senere. Her er han fotografert på gårdstunet på Berger sammen med sin niese Ruth Andersen. Bjarne døde i 1987. Foto: Ukjent. Bildets eier: Gretha Bøe Seljehammer.

- Alvilde Fredrikke, født 29. november i 1900.
- Bjarne, født 5. juli i 1904.
- Sverre, født 31. juli i 1907.

Lina og Martinius

Der det er hjerterom er det som kjent også husrom. Slik også på Berger i Ole og Oleanes tid. I en kortere periode bodde nemlig også Martinius Hansen og kona Anna Helene (Lina) på Berger, og 11. februar i 1891 ble sønnen Herman Joakim født på småbruket. Martinius var fra Gryte, Lina fra Bjørnløna. Den lille familien flyttet fra Berger omkring 1892.

Martinius ble enkemann og giftet seg igjen med Elen Marie Johansen. I 1904 kjøpte de eiendommen Nymark i Tune, og tok også Nymark som slektsnavn. Elen og Martinius Nymark kom tilbake til Varteig og kjøpte i 1926 gnr 3013, bnr 5 Køya/Rud (se omtalen av Køya i Inga for 2008 fra side 54).

I ekteskapet med Lina fikk Martinius tre barn, og med Elen Marie fikk han fire barn.

Av tysk eller dansk avstamning

Kjeld Falksen, som var den første selveieren på Berger da han kjøpte bruket på 1830-tallet, skal ha vært av dansk eller tysk avstamning. Faren Falch Kielsen kom som snekkersvenn til Fredrikstad omkring 1750.

Vi vet lite om Falch, men stor rikdom høstet han neppe etter at han kom til Norge. Ved folketellingen i 1801 finner vi ham som jordløs husmann og snekker på en plass under Øvre Buer i Rakkestad. Falch Kielsen var født tidlig på 1730-tallet.

Eierskifte på Berger

I 1916 solgte brødrene Ole og Anders Fredriksen eiendommen Berger til Petter Hassel og kona Kristine. Overdragelsen skjedde følgelig innen familien ettersom Petter jo var fostersønn av Anders. Skjøtet ble skrevet 22. april i 1916, bare tre måneder før Anders døde.

Oleane og Ole med hjemmeværende barn flyttet til Vetre i Asker, og barna etablerte seg i Asker og Oslo etter hvert som de ble voksne.

En gren av den store familien fra Berger kom imidlertid tilbake til Varteig, da Borghilds sønnedatter Gretha Kristensen giftet seg med Gudmund Bøe Seljehammer i 1967.

Oleane Berger døde i 1943, ektemannen Ole i 1947.

Kristine og Petter Hassel

Kristine og Petter Hassel hadde nok flyttet inn på Berger noe før skjøtet ble datert, for på det tinglyste dokumentet står det at «kjøperen forlængst har tat eiendommen i bruk og besittelse». Kjøpesummen var for øvrig 5550 kroner.

Petter Hassel var født i Kristiania 8.

*Håndkolorert brudebilde av Kristine og Petter Hassel da de giftet seg i 1906.
Foto: Ukjent. Bildets eier: Knut Øyvin Skaar.*

mars i 1884, og døpt Lars Peter. Foreldrene var Indiana Knudsen og Jens Peder Larsen Hassel. Petter hadde også en yngre søster som het Ingeborg, født i 1886. Moren var født i Sør-Odal i 1861, mens faren var født i Eiker i 1854. Ved en folketelling for Kristiania kjøpstad i 1885 heter det at faren var politikonstabel.

Dette bildet er tatt på Berger i 1939 og viser Kristine og Petter Hassel med ni av sine ti barn. Fra venstre ser vi Gerda, Marry, Edna, Kolbjørn, Bjarne, Petter, Kristine, Anker, Ivar, Magnhild og Gunborg. Ingeborg var ikke til stede da bildet ble tatt.

Foto: Kristian Løken.

Bildets eiere: Irene og Thore Bøe.

Jens døde imidlertid mens barna var små, og Indiana maktet ikke å ha omsorgen for de to barna. Det var på den måten Petter og Ingeborg kom som fosterbarn til Berthe Marie og Anders Fredriksen på Søndre Engebråten.

Ved folketellingen i 1900 var Petter 16 år og jobbet som gårdsgutt på Fuglesangen gård i Askim. Søsteren var fjorten og bodde fortsatt hos fosterforeldrene sine på Engebråten. Senere emigrerte hun til Amerika.

Lensearbeider og skomaker

Petter hadde kommet hjem til Søndre Engebråten igjen da han 30. september i

Sendte godteripakke til jul

Selv om mor Indiana Hassel på 1890-tallet måtte gi fra seg barna Ingeborg og Petter, holdt hun kontakten med familien så lenge hun levde. Hun var på besøk på Berger, og blant annet til jul sendte hun en innholdsrik pakke med frukt og godteri. Det var naturligvis mektig populært i en barneflokk på ti på det vesle bruket.

*Den yngste av Hassel-søsknene var Gerda (gift Lunde). Her er hun konfirmant i 1939. Hun sitter i midten foran, flankert av søstrene Edna (t.v.) og Marry. Bak fra venstre svigerinnene Astrid, Signe og Helga, søsteren Gunborg, Aslaug Andersen (gift Brenne), søsteren Magnhild og niesen Ragnhild. I bakgrunnen ser vi hønsehuset.
Foto: Kristian Løken.
Bildets eier: Knut Løken.*

1906 giftet seg med Amanda Kristine Johannesdatter Gryte. Kristine var født 5. januar i 1883 som datter av Mina Arnesdatter og Johannes Hansen Gryte.

De første årene bodde Kristine og Petter Hassel på gnr 3016, bnr 11 Skotteli (også benevnt Skotteklev og Trosvik). Kristine og Petter fikk ti barn. De fire eldste kom til verden på Skotteli, mens de seks yngste ble født etter at familien hadde flyttet til Berger.

Både da de bodde på Skotteli og senere på Berger, jobbet Petter Hassel som lensearbeider. I tillegg drev han i vinterhalvåret noe som skomaker.

Barneflokket på Berger

Kristine og Petter fikk barna:

- Ivar Sten, født 26. juli i 1907, død 21. mars i 1944, gift med Astrid Sofie f. Baaserud (1. januar i 1907-
- 24. september i 1992), bosatt i Varteig. De fikk barna Ragnhild og Reidar.
- Bjarne, født 17. januar i 1909, død 27. mai i 1974, gift med Signe Magna f. Baaserud (5. juli i 1912-15. juli i 1998), bosatt i Varteig. De fikk sønnen Odd.
- Magnhild Josefine, født 30. oktober i 1910, død 28. juni i 1994, gift med Kristian Løken (21. juni i 1910-10. oktober i 1976), bosatt på Mysen. De fikk barna Knut og Turid.
- Kolbjørn, født 2. september i 1912, død 26. juni i 1985, gift med Helga Nymark (31. mars i 1916-6. juli i 2004), bosatt i Varteig. De fikk barna Berit og Aud.
- Gunborg, født 11. september i 1914, død 21. juni i 2002, gift med Georg Bøe (17. juni i 1911-død 3. juli i

Kristine sto på torget

Med ti barn var det mange munnar å mette for Kristine og Petter Hassel. Petter jobbet i lensa ved siden av småbruket, og gårdsdriften var det i stor grad Kristine og barna som måtte stå for. I tillegg var Kristine flittig torgkone.

Det er veldig god grønnsaksjord på Berger, og Kristine dyrket blant annet kål, blomkål, gulrøtter og poteter. Med grønnsaker og egg tok hun seg fra Berger til Tangen, og reiste med dampbåten «Krabben» til Sarpsborg for å selge gårdsproduktene på torget. «Krabben» gikk i fast rute fram til 1947.

Idyll i solveggen på Berger, omkring 1947. Fra venstre ser vi Gunborg Hassel (senere gift Bøe), Helga Hassel (født Nymark), Marry Hassel (senere gift Knatterud), Ingeborg Pedersen (født Hassel), Mary Hassel (født Bjerkebro), Knut Løken og Magnhild Løken (født Hassel). Foto: Kristian Løken. Bildets eier: Knut Løken.

1995), bosatt i Varteig. De hadde ingen barn.

- Ingeborg, født 23. juni i 1916, død 5. mai i 1960, gift med Henrik Pedersen (15. oktober i 1912-26. juni i 1983), bosatt på Mysen. De fikk barna Doris og Irene.
- Johan Anker, født 14. november i 1918, død 7. november i 1981, gift med Mary Edith Bjerkebro (19. april i 1921-18. februar i 2005), bosatt i Varteig. De fikk barna Jack og Kirsten.
- Edna Viktoria, født 5. oktober i 1920, død 4. juli i 1990, gift med Arne Andersen (10. desember i 1921-16. juni i 2009), bosatt i Mysen. De fikk sønnen Per Arne.
- Marry, født 19. april i 1923, død 9. januar i 2016, gift med Øistein Knatterud (24. juni i 1927-9.

september i 2006). Bosatt i Varteig. De hadde ingen barn.

- Gerda, født 14. desember i 1925, død 8. april i 2013, gift med Johan Lunde (født 28. februar i 1924), bosatt i Mysen. De fikk barna Arild, Else og Åge.

Kristine driver alene

Som lensearbeider var Petter Hassel ukependler. Lensa lå den gang ved Nes, og Petter kom ikke hjem til Berger før lørdag ettermiddag. Søndag kveld eller grytidlig mandag morgen måtte han tørne ut igjen. Derfor var det kona Kristine og ungene som sto for gårdsdriften på Berger.

Da Petter døde 22. juni i 1945, fortsatte Kristine å drive bruket med god hjelp fra barna. Blant annet skal hun ha vært dyktig til å kjøre hest.

Anker Hassel sikret matauk på Berger

Anker Hassel (født i 1918) var aktiv i hjemmefronten under andre verdenskrig, og var følgelig også i besittelse av våpen. Selv om alle våpen skulle inndras, våget han likevel å gå på jakt for å sikre matauk til familien på Berger.

Blant annet skjøt han en elg hjemme på Berger. Alle spor etter fellingene måtte selvsagt skjules umiddelbart og dyret bringes i hus. Deretter ble elgen partert og kjøttet fordelt mellom familiene.

Anna og Arnold Berger med sønnene Kjell Arne (til venstre) og Uno. Bildet er tatt omkring 1944.

Foto: Ukjent. Bildets eier: Fred Berger.

I 1950-1951 flyttet Kristine fra Berger. Hun bodde først en tid på Ekeberg i Tangenbakken. I 1952 sto nyhuset til sønnen Anker og svigerdatteren Mary ferdig ved Tangen. Boligen Vang hadde to leiligheter, og Kristine flyttet inn i første etasje sammen med døtrene Gunborg og Marry som fortsatt var hjemmевærende. Mary og Anker bodde i andre etasje, der familien vokste med barna Jack i 1953 og Kirsten i 1957.

Kristine Hassel bodde hos sønnen og svigerdatteren på Tangen til hun døde 10. desember i 1958.

Signe og Bjarne til Berger

Da Kristine Hassel flyttet fra Berger, leide sønnen Bjarne småbruket i en periode på rundt halvannet år. Bjarne, kona Signe og sønnen Odd (født i 1935) hadde bodd både i Tangenbakken og på Kokkimskolen før de flyttet til Berger. Her overtok de besetningen etter Kri-

stine, med hest, to kuer, en kvige, gris og høns.

I 1952 ble det bestemt at Berger skulle selges, og familien på tre flyttet fra bruket for å bo et års tid på Kokkimbråten før boligen Solås nordøst for Snoppestadkrysset var innflyttingsklar til jul 1953.

Besetningen på Berger ble slaktet og det ble holdt auksjon over en del av innboet og gårdsredskapen.

Arnold Johansen kjøper Berger

21. mars i 1953 ble det skrevet skjøte, der Kristine Hassel solgte Berger til Fredrik Larsen (født i 1911). Kjøpesummen var 13.000 kroner.

Bare tre dager senere, 24. mars i 1953 skjøter imidlertid Larsen eiendommen over til Arnold Johansen fra Skjeberg. Da var prisen økt til 13.300 kroner. Arnold, kona Anna og deres fire barn flyttet inn på Berger 18. april. Konesjon på eiendommen ble gitt 10. september.

Arnold Johansen var født i Borge 3. juni i 1907 med foreldre Marie Olsdatter og Johan Antonsen. Ved folketellingen i 1910 bodde familien på Yvenløkka på Hannestad og Johan oppgis å være teglverksarbeider. Arnold var eldst av fem brødre. De øvrige var Harry, Erland, Einar og Kåre.

Anna var født 8. februar i 1906 på

Hesten var selskapssyk

Odd Hassel (født i 1935) var rundt seksten år da han og foreldrene flyttet til Berger. Han deltok aktivt i gårdsarbeidet, og forteller blant annet om den gode kontakten han fikk med hesten på bruket.

Brona kunne nok til tider være lunefull, men merra var også godmodig. Og ikke minst selskapssyk. – Jeg forsøkte å sette henne på tjør nede på beitet, men det var umulig. Hun dro bare opp hele tjoret og kom opp på gårdstunet. Det endte med at jeg satte meg nede på beitet hos henne, ler han.

Anne Lise Berger og Håkon Hanssen da de giftet seg i 1968.

Foto: Solberg Foto. Bildets eier: Fred Berger.

Linnerud på Helgøya i Mjøsa, tilhørende Ringsaker kommune. Hennes foreldre var Ludvig og Anne Jensen Linnerud. Også Anna hadde mange søsken; Eilert, Johan, Mauritz, Martha, Otto og Trygve. Trygve ble boende på Helgøya, mens Eilert, Johan, Martha og Otto utvandret til Amerika.

Familien tok slektsnavnet Berger.

Med Anna og Arnold Johansen var det igjen en småbarnsfamilie som inntok småbruket på Berger. De hadde fire barn:

- Jan Uno, født 1. april i 1940, død

Fikk skolefri for å få grisene hjem

Fred Berger (født i 1947) forteller at han fikk fri fra skolen for å ta hånd om tre griser som var på flukt. Grisene hørte til på Berger, men hadde klart å bryte seg ut.

- Vi hadde vært ute i friminuttet og sparket fotball. Da fru Oland kalte oss inn til time igjen, så vi grisene oppe ved Kokkimbråten i fullt firsprang mot storveien, forteller han.

Anna Oland ga ham derfor fri resten av dagen slik at han kunne få grisene hjem igjen til Berger. De som har forsøkt å drive griser vet at det ikke er noen enkel sak.

- Vi var ikke tilbake på Berger før langt utpå ettermiddagen, forteller Fred Berger.

14. november i 1980, bosatt i Varteig. Uno var ugift.

- Kjell Arne, født 13. september i 1942, gift med Henny f. Mathisen, bosatt i Horten. De har døtrene Ann Kristin, Sissel, Heidi og Charlotte.
- Anne Lise, født 9. oktober i 1944, død 27. april i 2004, gift med Håkon Hanssen, bosatt i Fredrikstad. De hadde ingen barn.
- Fred Arnold, født 15. februar i 1947, gift med Anne Karine f. Stavheim, bosatt på Skjetten i Skedsmo kommune. De har barna Lars og Ida.

Både Anna, Arnold og de fire barna tok slektsnavnet Berger.

Familien kom flyttende fra Bede da de overtok Berger. Både Fred og Kjell Arne Berger beretter om mange og gode minner fra årene på småbruket. - Det var de beste årene i mitt liv, sier Kjell Arne.

Familien skaffet seg både ku og hest, i tillegg til at det var gris og opptil 100 høner på Berger. I perioder hadde de også kalkuner og kaniner.

Vei- og strømløst

Boligen på Berger var en gammel tømmerstue, trolig fra 1700-tallet. I første etasje var det kjøkken, stue og dagligrom og i andre etasje to soverom.

Da familien Johansen kjøpte Berger, var det knapt mulig å komme fram til

*Fred Berger som 12-åring. – Det var et paradys å bo på Berger, sier han.
Foto: Ukjent. Bildets eier: Fred Berger.*

småbruket med bil. Vann måtte hentes fra en brønn, og elektrisk strøm fikk de ikke før i 1957.

Det var derfor ingen luksustilværelse å bo og drive Berger, men brødrene betoner trivselen. – Det var spesielt mor som ivret for at vi skulle flytte til et småbruk. Her hadde vi det fritt og godt, sier Kjell Arne Berger.

Broren Fred Berger har også gode minner fra Varteig. – Vi gikk på Kokkims skolen og hadde flust med lekekamerater i området. Det var jo et paradys for oss ungene, framholder han.

Gårdsbebyggelsen brenner

Arnold jobbet blant annet på Glomma Papp, og på Berger dyrket de både blomster og grønnsaker for salg.

Eldstesønnen Uno ble boende i Var-

teig der han blant annet drev med bil-reparasjoner. De yngre søsknene flyttet ut etter hvert som videre utdannelse og jobb gjorde det nødvendig.

Anna og Arnold Johansen Berger bodde fortsatt på Berger da Anna døde 27. desember i 1968. Arnold var bosatt i Tune da han døde 11. oktober i 1972.

Omkring 1970 ble gårdsbebyggelsen på Berger rasert i tre påsatte branner. Både låve med fjøs og stall, boligen samt hønsehuset ble lagt i aske. Kun

*Gårdsbebyggelsen på Berger ble lagt i ruiner ved tre branner omkring 1970. Dette bildet er tatt kort etter at boligen brant. I den tredje brannen forsvant også hønsehuset.
Foto: Gunnar Kullerud. Bildets eier: Varteig Historielags Fotosamling.*

Tok ut kvarts som ble solgt til Karbiden

På 1960-tallet ble det drevet et kvartsbrudd på Berger. Det ble foretatt prøveuttak, og i et område vest for gårdstunet viste det seg å være drivverdige forekomster.

Virksomheten pågikk i omkring to år og kvartsen ble solgt til Karbiden (Hafslund Smelteverk). Aktiviteten opphørte da det ikke lenger var lønnsomhet i uttaket.

kjellertrevet ble stående igjen.

Det ble vurdert å bygge nytt på Berger. Kjell Arne Berger sier at han hadde ønske om dette, men at helsa sviktet. Knut Simensen fra Fredrikstad ville kjøpe bruket og søkte høsten 1972 om konsesjon. Jordstyret i Varteig sa imidlertid nei fordi man mente at det «ut fra jordbruksmessig og samfunns-messig-økonomisk synspunkt ikke vil være heldig at denne eiendommen bygges opp på nytt».

Slås sammen

I stedet gikk landbruksmyndighetene inn for at Berger ble slått sammen med et bestående nabobruk. I 1973 kjøpte Ole Lundestad eiendommen. Skjøte ble skrevet 15. februar, og konsesjon gitt 18. september. Kjøpesummen var 40.000 kroner.

Året før hadde Lundestad kjøpt gnr 3015, bnr 1 Øst-Kokkim (se Inga 2015 fra side 71). I dette kjøpet inngikk også gnr 3016, bnr 6, 11 og 15 Gryte med Skotteli. Fra 1973 har Berger, Øst-Kokkim og Gryte-eiendommen vært én

driftsenhet.

For den videre eierrekka på Berger henvises det derfor til gårdspresenta-sjonen av Øst-Kokkim i årstidsskriftet Inga for i fjor. Vi nevner bare kort at Ole Lundestad eide driftsenheten fram til 2006, da datteren Birthe Lundestad overtok. I 2012 ble eiendommen solgt til Roar Turkerud. Kjøpekontrakten ble inngått i oktober. Turkerud eide fra før gnr 3016, bnr 3 Søndre Engebråten.

Gnr 3015, bnr 13 Berger ble i 1972 beregnet til totalt 155 dekar. I eiendom-men inngikk også skogparsellen gnr 3016, bnr 20 Mittås. Mens det var hus-dyrdrift på plassen var det omkring 30 dekar dyrket mark. Noe av dette arealet er tilgrodd, slik at det i dag beregnes 18 mål dyrkbar jord.

Kilder:

- Kirkebøker, folketellinger, tinglysinger etc.
- Muntlige kilder.
- Olav Spydevolds «Varteig – en liten bygds historie».

Jordkjelleren skal gjenskapes

Roar Turkerud har eid Berger siden han kjøpte driftsenheten med Øst-Kokkim og en Gryte-eiendom i 2012. Det er foretatt noe opprydding på Berger, og Turkerud håper å kunne bygge opp igjen jordkjelleren på plassen.

Kjelleren med trev var det eneste som overlevde brannene på Berger omkring 1970, men siden den gang har trevet rast sammen. Med hjelp av gamle fotografier og gode innspill fra folk med lokalkunnskap håper Turkerud at kjelleren kan gjenskapes slik den var da Berger var et selvstendig bruk.

ISEBUSSEN

TRYGG OG TRIVELIG TRANSPORT

Frode Bredholt, Ise

tlf. 916 50 063.

Tomta han nesten hadde glemt at han eide

Eivind Skogheim i Seljord er den lykkelige eier av en skogstomt på 1,8 mål helt sør i enden på Berger. Da vi kontaktet ham om eierskapet, måtte han medgi at han nesten hadde glemt hele tomta.

Skogheim er født i 1953, og var 24 år da han ble eier av den 1849 kvm store tomta, benevnt som gnr 3015, bnr 27 Granli. Da han søkte jordstyret i Varteig om konsesjon i 1977, oppga han at formålet med kjøpet var å bruke tomta til bolig eller fritidsbebyggelse.

Siden har intet skjedd. – Men jeg har vært i Varteig én gang og besiktiget tomta, sier telemarkingens.

Sønnen fradeler

Det var Uno Johansen Berger som fikk fradelt tomta fra foreldregården 3015/13 Berger. På den tiden var moren Anna død, mens faren Arnold levde.

Skylddeling av tomta ble foretatt 10. juni i 1969, og skjøte skrevet 9. januar året etter.

Sykdom kan ha vært en medvirkende årsak til at Uno Johansen Berger aldri fikk realisert de planene han måtte hatt for tomta. Broren Kjell Arne Berger er ukjent med hvilke planer som forelå, men minner om at Uno drev med bil-reparasjoner og kanskje trengte tomt for et lite verksted. Muligens også at han ville sikre tomt for ei hytte.

Sted for trossamfunn?

Både Anna og Arnold Johansen Berger og deres fire barn var aktive i Jehovas Vitner. Dette var trolig bakgrunnen for at det oppsto en oppfatning av at tomta skulle bebygges og brukes som et samlingssted for en menighet. Ingen av de senere eierne av tomta synes imidlertid å ha hatt spesiell tilknytning til noen menighet.

Hvilke planer Uno Johansen Berger

hadde (han døde i 1980) vil neppe noen gang bli helt avdekket. Det pussige er at han var formell eier av tomta i bare åtte dager. 17. januar i 1970 får nemlig Olaf Mangseth (1905-1996) skjøte på tomta. Mangseth eide en gård i Vidnesdalen i Skiptvet, men flyttet senere til Greåker. Han drev med eiendomshandel der han blant annet kjøpte boliger, pusset dem opp og solgte dem videre. Sønnen Rolf Mangseth er imidlertid ikke kjent med hva faren hadde som planer for tomta på Berger.

Lånte penger

Olaf Mangseth eide tomta i knappe fem år før han solgte den til Torbjørn Lundtveit (1950-1998) fra Kragerø. Prisen for tomta var 1200 kroner og skjøte ble skrevet 4. november i 1974.

Tre år senere skifter skogstomta ved Berger eier igjen. Eivind Skogheim fikk skjøte på tomta 14. februar i 1978. Siden har han vært eier av Granli.

Han forteller at på den tiden jobbet han på Rafnes, og hadde lånt noen penger til en arbeidskamerat. Som oppgjør fikk han seg overdratt tomta i Varteig.

Eivind Skogheim trives utmerket hjemme i Seljord og har ingen planer om å flytte til Varteig. Han tok imidlertid Varteig Historielags henvendelse som en påminnelse om at han kanskje bør bestemme seg for hva som skal skje på Granli – 47 år etter at tomta ble fradelt Berger.

Eivind Skogheim, med «glemt» tomt i Varteig.

Ulla-Britt og Bjørn Langerød

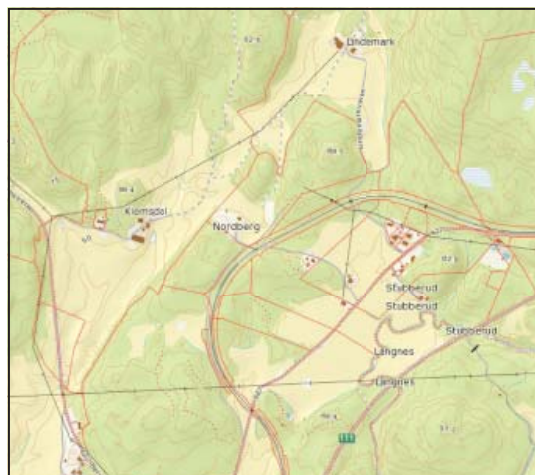
Lindemark gnr 3039, bnr 1

(og Merdermyren gnr 3042, bnr 14 og Sikkeland vestre gnr 3043, bnr 7)

I dag som fra uminnelige tider ligger den gamle gården Lindemark lunt og fredelig mellom åsene. Der er et åpent drag mot syd, mot nabogården Klemsdal. Det er 4 km til Ise stasjon og om lag 800 m til gamle riksveg 111.

Overtro

Lindemark hørte til et nisseområde som også omfattet gårdene Knatterud, Toreby og Askersby. Det fortelles at det ved bekken vest for gårdsbygningene på Lindemark, en sein måneskinnskveld på vinteren, skal ha stått noen veldig basketak mellom nissene. Her ved bekken skal nissene fra Toreby og Askersby møtt lindemarknissene. De hadde alle vært på tyveferd og tatt høy fra hverandres gårder. Folk på Lindemark hadde blitt vitne til en slåsskamp der høyråa ble kastet høyt til værs. Ingen våget å forstyrre nissene, men dagen etter gikk folk ned for å se på stedet der slåsskampen hadde skjedd. Da fant man ikke et eneste strå på snøen.

Kartet viser plasseringen av Lindemark med de nærmeste nabogårdene.

Lindemarktunet omkring 1965 med mange ulike bygninger: Våningshuset, låven med fjøset og grisehuset, stabburet, redskapshuset, bryggerhuset og saga. Dette bildet og alle hvor ikke annet er nevnt eies av Ulla-Britt og Bjørn Langerød

Lindemarkgårdens eiere i slekten etter Hans Rasmussen og fram til i dag kan følges her:

Hans Rasmussen Schie (1676-1736) g.m. Johanne Henriksdatter Pilhaug (1689-1767)	Overtok gården i 1733.
Sønnen Rasmus Hansen (1734-1788) g.m. Marie Olsdatter Brenne (1739-1812)	Fikk skjøte på Lindemark i 1770.
Sønnen Ole Rasmussen Lindemark (1773-1836) g.m. Anne Andersdatter Klemsdal (1780-1819)	Eier av Lindemark fra 1788 til 1836.
Sønnen Anders Olsen Lindemark (2.1.1811-9.6.1893) g.m. Anne Maria Mathisdatter Stryker (7.1.1812-4.5.1904)	Eier av Lindemark fra 1836 til 1893. Var en periode eier av både Lindemark og Klemsdal
Datter Anne Marie Andersdatter Lindemark (16.7.1837-17.9.1901)	Anne Marie var eier av Lindemark fra 1893 til 1901. Hun fikk skjøte på Lindemark som er datert 16.12.1893.
Nevø Julius Johansen Lindemark (9.5.1870-27.12.1943) g.m. Inga Mathilde Glomsrød (1.10.1874-27.6.1958)	Eier av Lindemark fra 1901 til 1943. I følge testamentet datert 21.6.1901 arvet Julius gården Lindemark etter sin tante Anne Marie da hun døde 17.9.1901.
Sønnen Hans Ruud Lindemark (18.11.1905-2.6.1972) g.m. Hjørdis Eugenie Eriksen (31.3.1911-9.6.1992)	Hans var eier av Lindemark fra 1947 til 1973. Han fikk skjøte på Lindemark datert 15.4.1947.
Sønnen Juel Erik Lindemark (31.1.1944) g.m. Lillian Martinsen (22.09.1941)	Juel Erik var eier av Lindemark fra 1973 til 2013. Han fikk skjøte på Lindemark datert 4.1.1973.
Nevø Hans Petter Wiersholm (7.11.1988) g.m. Eline Aarthun (22.3.1989)	Hans Petter er eier av Lindemark fra 2013. Han fikk skjøte på Lindemark datert 30.9.2013.

Lindemarknavnet

Første gang gårdens navn er funnet nevnt, er i Rødeboken, der det står at Nicolaskirken i Borg i 1397 eide 3 øresbol i Lindemark (I Lindamork iiju aura bool).

Navnet Lindemark betyr lindeskogen. I Rødeboken brukes navnet Lindamork. I et skriv fra 1666 brukes Linnemarch. Seinere er navnet Lindegården brukt, i

mer muntlig form «Linnegær`n». I flere ulike skriv på 1700-tallet brukes både Lindemarch og Lindemark, men fra ca. 1800 ser det ut som dagens navn ble brukt.

Lindemarks eiere

Fra 1397 og et par hundre år framover i tiden vet vi lite om Lindemarks gårds-historie. Lensregnskapene forteller at

I 1947 ble Inga Lindemark overrakt Norges Bondelags ættediplom. I brevet som fulgte med sto det blant annet: «Norges Bondelag godkjenner med denne diplom dei fråsegner som er gitt på at ætta har vori på garden i over 200 år, og ynskjer at ættene dykkar også i framtida må få den lukka å arbeide med norsk jord og få all signing som følgjer med denne tjenesta i moderyrket åt folket vårt.» Det originale diplommet er i dag på Lindemark.

Ole Nilsen Lindemark, født 1606, var eier fra 1660. En Gjermund nevnes som eier i 1712.

Gården har vært i nåværende slekts eie siden 1723. Det var Ingemon Rasmussen som da satt som eier. Hans bror, Hans Rasmussen Schie (1676-1736) overtok gården i 1733 og kan regnes som Lindemarkfolkets stamfar. Slekten til Hans Rasmussen kan føres tilbake til Klemet Haug i Rakkestad som ble født før 1550.

Anders Olsen Lindemark

Anders Lindemark var eldste sønn til Ole Rasmussen Lindemark. Han over-

Han var dessuten det første medlem av fattigkommisjonen da lov om dette kom i 1845.

Anders Lindemark var engasjert i kirken. Han var fast kirkegjenger og en lang periode var han prestens medhjelper. Han var en streng mann og når han ba

Lærer, bonde, politiker og kirkemann Anders Olsen Lindemark og kona Anne Maria Mathisdatter Stryker.

Morteren er datert 1845 og har initialene AMMD som står for Anne Maria Mathis Datter. Astrid Lindemark (11.3.1903 - 2.3. 1998) sa i et intervju i 1993 at denne morteren var laget av en gjørtler som het Per Jeriko. Morteren eies av Ulla-Britt og Bjørn Langerød.

noen på Lindemark om å bli med til kirken, var det bare å ta på seg kirkeklærne og følge med. Da biskop A. Chr. Bang skrev bok om Hans Nielsen Hauge i 1874, besøkte han Anders på Lindemark. Der var han i to dager for å lese div. skriv og for å samtale med denne Varteigbonden som satt inne med så mye kunnskap.

Da det ble bygd ny kirke i Varteig (1859), var Anders Lindemark kasserer for kirkebyggingen. I forbindelse med dette nybygget, kan det nevnes at de gamle Lindemark-gravene lå like inntil den gamle kirkens østvegg. Da denne ble revet i 1858 for å gi plass til den nye, ble den nye utvidet betydelig, også mot øst. Dermed kom Lindemark-gravene og flere andre, under den nye kirken. Der ligger de, vel bevart, under kirkens kor og alter.

Anders Lindemark var den første formann i Varteig bondevennforening som ble stiftet 10.2.1870 på et møte hos Arne Belsby. Foreningen hadde formålsparagrafen: «at styrke, klargjøre og fremme de grunnsetninger som kan lede til forminskelse av den skatteytende landmands nedtrykte stilling, samt søke at bidrage til den mening som kan lede til forandring av de hinderlige baand, som stiller seg i mot den sanne frihets utvikling». Da Varteig venstreforening ble stiftet 18.3.1912 med lensmann Næss som første formann, gikk bondevennene over i venstrepartiet og venneforeningen ble oppløst.

Som bonde var også Anders Lindemark en engasjert mann. De innholdsrike gårdsregnskapene viser at han dyrket havre, bygg, erter, rug, hvete og poteter. Skogen utnyttet han også.

I perioder ble det drevet stor skogsdrift, men da med innleid hjelp. Anders startet også teglverk like nord for gårdsbygningene. Dette teglverket gikk godt i flere år. Arbeidere kom for å jobbe på verket, bl.a. flere svensker. Teglsteinene ble fraktet fra gården med hest. På grunn av mangel på leire og ellers stor konkurranse fra de mange teglverka som dukket opp rundt om i fylket, ble verket nedlagt rundt 1880.

Anders Lindemark og Anne Maria Mathisdatter fikk 9 barn:

Anne Marie Lindemark (16.7.1837 - 17.9.1901)

Ole Lindemark (13.1.1839 - 24.10.1872)

Inger Marie Lindemark (18.10.1840 - 16.1.1929) gift med Ole Christiansen Sælid (16.10.1835)

Johannes Lindemark (19.11.1842 - 2.9.1878) gift med Inger Marie A. Sikkeland (27.1.1852)

Oline Marie Lindemark (22.12.1844 - 3.3.1933) gift med Kristian Olsen Gabestad (4.5.1829)

Andrine A. Lindemark (7.3.1847 - 23.2.1928) gift med Johan Ludvig A. Sikkeland (2.7.1850)

Mathea Lindemark d.e. (4.8.1849 - 7.10.1850)

Hans Lindemark (13.8.1851 - 4.9.1875)

Mathea Lindemark d.y. 28.2.1854 – 13.1.1862)

Da Anders Lindemark døde i 1893 ble datteren Andrine Andersdatter Lindemark og ektemannen Johan Ludvig Andersen Sikkeland eiere av gården Klemsdal. En annen datter, Anne Marie Lindemark, ble samme år eier av gården Lindemark.

Andrine Andersdatter Lindemark og Johan Ludvig Andersen Sikkeland

Andrine og Ludvig fikk 9 barn:

Julius Johansen Lindemark (9.5.1870 – 28.12.1943) gift med Inga Mathilde Glomsrød (1.10.1874)

Ole Johansen Klemsdal (23.8.1872 – 24.10.1954) gift med Anna Bergby (29.4.1874)

August Johansen Klemsdal (18.12.1874 – 22.1.1939) gift med Anna Sofie Kristoffersen (10.5.1881)

Hans Adolf Johansen Klemsdal (28.3.1877 – 6.1.1901)

Johannes Johansen Klemsdal (16.2.1879 – 20.10.1962) gift med Jenny Marie Johansen (8.3.1889)

Olaf Johansen Klemsdal (21.4.1881 – 2.4.1944) gift med Anna Karoline Harlem (13.2.1886)

Elise Mathilde Johansen Klemsdal (4.10.1883 – 13.11.1961) gift med Olaus Brusevold (5.1.1872)

Anna-Marie Johansen Klemsdal (16.6.1886 – 4.11.1918) gift med Hans Johansen (3.8.1884)

Laura Andrine Johansen Klemsdal (20.9.1891 – 14.4.1897)

Denne søskenflokken er det Tormod Klemsdal følger i sin bok «Søskenflokken fra Klemsdal i Varteig. Langt nord i skogen....»

Når det gjelder Andrine og Ludvig henvises det til Inga 2014: Artikkel om Klemsdal gård s. 60-69.

Julius Johansen Lindemark

Anne Marie Lindemark som overtok gården Lindemark i 1893, var eier av denne til sin død i 1901. Anne Marie var alene, men hadde en nevø som tydeligvis var interessert i gårdsarbeid. Det var Julius Johansen, eldstesønnen på Klemsdal. Hele søskenflokken på Klemsdal brukte Klemsdal som etternavn bortsett fra Julius. Allerede i sin regnskapsbok fra 1886, som 15-åring, kalte han seg Julius Johansen Lindemark. Det fortelles at han tidlig hadde tilhørighet til denne gården og inntektsposter i

Andrine Andersdatter Lindemark og Johan Ludvig Andersen Sikkeland overtok Klemsdal i 1893. De fikk 9 barn som alle kalte seg Klemsdal bortsett fra eldstemann Julius som tidlig tok navnet Lindemark. Bildet er tatt i 1904 og to av barna var da døde. Vi ser her fra venstre de sju barna Elise, Johannes, Ole, Anna, Julius, Olaf, og August. Bildet eies av Ulla-Britt og Bjørn Langerød.

«Regnskabsbog for Julius Johansen Lindemark i Varteig for Aarene 1886, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99.» Julius begynte å skrive i januar 1886 og var da bare 15 år gammel. Regnskapsboka kostet 70 øre. Regnskapsboka finnes i en samling gamle dokumenter fra Lindemark.

regnskapet hans viser at han fikk lønn for sitt gårdsarbeid. Gårdsregnskapet for Lindemark fra 1895 til 1901 har Julius ført og ved hvert årsskifte har han underskrevet for sin tante Anne Marie.

Julius overtok gården Lindemark i 1901 etter sin tante. I hennes testamente står det: «...min sidste vilje, at min søstersønn Julius Johansen Lindemark ved min død skal erholde til eiendom alt hvad jeg maate efterlate mig...»

I folketellingen fra 1900 står Julius oppført som «gaardsfuldmæktig» på Lindemark, mens han i folketellingen for 1910 står oppført som «gaardbruker».

Regnskapsboka til Julius

Regnskapsboka til Julius som er nøyaktig ført fra 1886 til 1899, er verdt et studium. Den forteller mye om Julius sitt liv og virke i disse ungdomsåra.

Allerede på de første sidene i regnskapsboka, for årene 1886 og 1887, finner vi hvilke interesser Julius hadde. At han var jaktinteressert vises ved at han kjøpte krutt for 20 øre og hagl for 20 øre og han tok lodd for 20 øre på ei børs i håp om å vinne. Dessuten solgte han en orrhane for 40 øre.

Samtidig solgte han et par ski for 35 øre og kjøpte et par nye ski for 30 øre. Litt av en forretningsmann! Videre hadde han egne høner. Den 27. januar solgte han egg og noterte 1 krone inn i regnskapet. Julius var også musikkinteressert. Det ser vi ved at han den 14. april 1886 kjøpte et trekkspill til 4

Julius var med som fiolinist i «Den første sang- og musikkforening i Varteig». Han sitter som nummer to fra venstre på bildet. Navna på de andre deltagerne finnes i den eldste varteigboka av Olav Spydevold, side 371. Bildet er fra ca 1890. Bildet eies av Ulla-Britt og Bjørn Langerød.

kroner. Vi kan videre se at han kjøpte fiolinstrenger, fiolin stol og notepapir. Han var da også med i den første sang og musikkforening i Varteig som fiolinist.

Regnskapsboka viser at Julius tidlig var med i flere foreninger. Han betalte kontingent i Avholdsforeningen med 25 øre, i Ynglingeforeningen med 40 øre. 13. juli 1888 betalte han innmelding i Kristiania Læseforening, noe som kostet 10 øre. Videre kjøpte han Landstads salmebok og andre oppbyggelige bøker og hefter som «Sendebudet», «Sions harpe» og «Menneskevennen»

I 1890 kjøpte han et testamente i lommeformat til 1 krone og 20 øre.

Regnskapsbokas første sider viste også en ung mann som kjøpte med seg hjem overraskende mye av ulike stoffer til klær, samt knapper, spenner og div. tilbehør. Seinere kan vi lese om lønn til skredderen....

Da han kom opp i 20-årsalderen kjøpte han seg pipe for 80 øre og røyketobakk for 20 øre. I tillegg ser vi at han unte seg en sigar i ny og ne.

Julius førte inntekter og utgifter i hver sin kolonne. Utgiftene var for det meste småbeløp slik vi har sett i det ovenstående. Inntektene var først og fremst lønn for gårdsarbeid på Lindemark. Men regnskapsboka viser også at han hadde inntekter som kom fra hans «mangesysleri». Fra gårdsarbeid på andre gårder, fikk han såkalte drikkepenger. Han hjalp til både på Sikkeland, Merderhytten, Bergby og Gabestad. Han solgte storfugl og rugder, hare og egg. Noen ganger dro han helt til Kristiania med fangsten sin for der fikk han mye bedre betalt. I regnskapsboka noterte han også at han fikk betalt for å transportere varer til torget.

På en løs lapp i regnskapsboka har Julius laget en enkel oversikt over hvilke utlegg han hadde i løpet av de 4 åra han hadde militærtjeneste i Fredrikstad

(1893 - 1896). Direkte utlegg beløp seg til 50 kroner, men han hadde i tillegg regnet tapt arbeidsfortjeneste i de 163 dagene han var i militæret. Til sammen hadde dette kostet ham 190 kroner. «En kolossal sum» kommenterte Julius.

Før vi forlater regnskapsboka må vi lese på side 75 der det for 12. april 1898 står om en spesiell utgift. Da tok Julius tog fra Ise til Fredrikstad og kjøpte en forlovelsesring (20 kroner), forlovelseskort med konvolutt, blomsterkort, et par kalosjer og div. Denne turen kostet totalt 28 kroner og 77 øre. Vi vet ikke noe mer om forlovelsen, men Julius giftet seg 17. juni 1902 med Inga Mathilde Glomsrød (1.10.1874) fra gården Glomsrød like nord for Rakkestad.

Politikeren Julius Lindemark

Julius Lindemark representerte venstre og var ordfører i Varteig kommune fra 1920 til 1932. Som ordfører var han også medlem av Østfold fylkesting i perioden 1920 til 1922. Han skildres som en praktisk anlagt mann, rolig og sindig, en som ikke var redd for å si sin mening rett fram. Han kom til ordførerstillingen i en vanskelig tid for kommunen da mange saker ventet på sin løsning: Skolevesenet, veiene, lys og kraftproblemene. Som ordfører satte han hele sin arbeidskraft inn på å finne akseptable løsninger.

Bonden Julius Lindemark

Gården Lindemark var i alle år godt drevet av Julius med allsidig jordbruk, husdyrhold og skogsdrift. Kona Inga var en god medhjelper som satte i gang tjenestefolk og de største barna med gårdens gjøremål. En periode tilbød hun kost og losji til gårdsarbeidere og for folk som jobbet på jernbanen.

Fredagsturer til Sarpsborg for å selge varer fra gården, hørte med til ukas gjøremål. Ikke minst var Ingas nybakte brød et populært innslag til faste kunder

Dette er det eldste registrerte bilde av Lindemark, fra ca 1915. Her ser vi maskinhuset der hestevandringen var plassert og bryggerhuset som særlig ble brukt sommerstid. Bildet finnes i Østfold fylkes bildearkiv.

i byen. Faste kunder hadde de også til ved og poteter og noen ganger dro de med hesten helt til Fredrikstad for å selge varer.

Bygningene på gården ble restaurert og bygd på etter som nye behov meldte seg. Midt på 1930-tallet ble det gamle maskinhuset revet og en ny låvebygning reist. Maskinhuset inneholdt den såkalte vandringen som ved en kraftoverføring med remmer og tannhjul drev maskiner på låven. Eldstedatteren Astrid fortalte i et intervju i 1992 at hun som jentunge hadde kjørt to hester rundt og rundt i vandringen. Dette skal ha vært et svært kjedelig arbeid og det var ikke like lett å følge med. En gang ble hestene urolige og slo seg vrang slik at

vandringen stoppet. Da tok det ikke lang tid før Julius kom løpende ned fra låven og fikk dem i gang igjen.

I boka «Norske Gardsbruk, Østfold» står det om gården Lindemark at det omkring 1940 var 95 dekar innmark og 550 dekar skog, 2 hester, 8 storfe, 8 ungfø og 12 griser.

Barna til Inga og Julius Lindemark

Astrid Andrine Lindemark
(11.03.1903 – 2.3.1998)

Johan Lindemark (19.4.1904-13.12.1981) gift med Jenny Otilie Korneliussen (12.7.1906)

Hans Lindemark (8.11.1905-2.6.1972) gift med Hjørdis Eugenie Eriksen (31.3.1911)

Da låven ble bygd, forsvant den gamle hestevandringen. På bildet ser vi et glimt fra byggeperioden der deler av reisverket kommer på plass.

En silo ble etter hvert bygd i låvebygningen. På denne kan det leses en inskripsjon med årstallet 1938.

Inga og Julius med en flott barneflokk. Bildet er tatt omkring 1925. Foran sitter Knut, Julius, Inga og Arve. Bak ser vi Ingeborg, Olaf, Astrid, Hans, Aslaug, Johan og Signe. Disse barna havnet etter hvert i Varteig, Rakkestad, Fredrikstad, Oslo og Vancouver i Canada. og de fleste fikk familie og barn. 27 barnebarn fikk Inga og Julius.

Ingeborg Julie Lindemark (21.1.1907-9.3.1964) gift med Kåre Rustøen (25.3.1902)

Aslaug Louvise Lindemark (15.8.1908-20.10.1992) gift med Ole Holene (11.9.1906)

Signe Olava Lindemark (25.12.1909-9.9.2002) gift med Rolf Sund (29.9.1903)

Olav Lindemark (4.8.1911-21.4.1992) gift med Sigrun Klausen (8.7.1926)

Asbjørn Lindemark (8.12.1915-9.1.1916)

Arve Lindemark (1.5.1917-17.11.1970) gift med Margit J. D. Svensson (23.5.1921)

Knut Lindemark (17.6.1919 - 8.6.1984) gift med Anne Marie Sørensen (19.10.1915)

Som tidligere nevnt fra den første regnskapsboka til Julius, hadde han et sosialt og kristent engasjement. Han var medlem i avholdsforeningen, medlem i Indremisjonen og søndagsskolelærer. Varteig bygdelag var han leder for i perioden fra 1927 til 1943.

Inga og Julius, antagelig ved sølvbryllupet i 1927 da de var henholdsvis 53 år og 57 år gamle.

Julius omkom i en trafikkulykke 3. juledag i 1943. Da skulle han på søndagsskolefest på Betel. Ved jernbanelundergangen ved Sikkeland ble han påkjørt av en bil som feide han ned. Det var krig og lite lys på bilene.

I en av Sarpsborgs aviser het det ved hans død: «Med Julius Lindemark er en av Varteigs betydeligste menn gått bort.»

En av sønnene til Inga og Julius, Hans Lindemark ble i følge skjøte, eier av Lindemark 15. april 1947. Da hadde han allerede forpaktet gården siden 1. mai 1942.

I skjøte og i kjøpekontrakten står det flere rettigheter som selger, Inga Lindemark, forbeholdt seg. Foruten diverse

Slik så gården ut da Hans forpaktet gården i 1942 og etter hvert tok over som eier i 1947.

naturalier står følgende: «Fri skyss til kirke og møter når det ikke er til hinder for gårdsdriften.» Disse rettighetene var på en måte den gangens «alderstrygd». I nyere overdragelser blir det mindre av den typen forbehold.

Inga bodde sine siste år på Lindemark. Men hun dro ofte til sine barn og bodde hos dem i perioder. Da fortelles det at for å slippe å dra på så mye klær i egen bagasje, kledde hun på seg flere lag på reisen.

Inga døde 27.6.1958. I en av Sarpsborgs aviser stod det da: «Fru Inga Lindemark, enke efter ordfører Lindemark i Varteig, er død, nær 84 år gammel. Fru Lindemark var et elskelig og godt menneske, aktet av alle. Hun var sterkt interessert i det kristelige arbeidet, og deltok så lenge hun kunne i misjonsvirksomheten i sin hjembygd, der hun vil bli sterkt savnet av alle.»

Hans Ruud Lindemark

Hans Lindemark giftet seg 12.8.1933 med Hjørdis Eugenie Eriksen (31.1.1911 -9.6.1992). Før han overtok ansvaret for gården i 1942, drev han med oppdrett av rev. I flere år arbeidet Hans også på jernbanen sommertid. Hans og Hjørdis drev med allsidig gårdsdrift. I en regnskapsbok ser vi at inntektene i 1952 for det meste kommer fra egg og melk,

og noen større beløp fra slakt og skog.

I 1965 hadde de 5 kuer, 8 ungdyr, 250 høner, 2 griser og en hest. Her ser vi at eggproduksjon var en viktig inntektskilde. Lørdager var fast bydag med egg salg på torget, ikke minst til faste kunder. Nå var hesten byttet ut med en IFA.

I skogen på Lindemark tok Hans ut rundt 100 kubikk med tømmer årlig. Mesteparten ble skåret til materialer på saga som faren Julius hadde bygd på 1920-tallet. Fra rundt 1960 ble det nesten bare skåret til eget bruk.

Hans var en aktiv skytter og var i mange år med i Ise skytterlag. Her stilte han opp med sin Krag-Jørgensen.

Hjørdis og Hans Lindemark fikk 8 barn:

Karin Ingebjørg Lindemark (10.11.1934) gift med Julius Bergsland (22.4.1924-5.9.2011)

Inger Johanne Lindemark (9.5.1938-

Hjørdis Eriksen og Hans Lindemark giftet seg i 12.8.1933.

2.3.2010) gift med Henrik Solberg (7.12.1936-feb 1994)

Turid Wenche Lindemark (7.1.1942-9.9.1994) gift med Hans Stabbetorp (16.12.1941)

Juel Erik Lindemark (31.1.1944) gift med Lillian Martinsen (22.9.1941)

John Willy Lindemark (6.5.1946-3.1.1950)

Per Ove Lindemark (9.5.1948) gift med Vigdis Solås (15.6.1951)

Tove Lisbeth Lindemark (25.11.1951) gift med Terje Hermansen (28.6.1951)

Marianne Lindemark (24.1.1954) gift med Ole Wiersholm (26.3.1954)

Fire generasjoner på Lindemarktunet sommeren 1953: Karoline Eriksen, Hjørdis Lindemark, Karin Bergsland og Anne-Berit Bergsland.

Hjørdis og Hans leker seg på dumphuska borte ved låvebrua mens minstejenta Marianne følger med. Bildet er fra 1957 og

Hjørdis og Hans er 46 år og 52 år gamle.

Alle bildene på denne siden tilhører Juel Lindemark.

Den første traktoren, en Allis Chalmers, kom i 1949. Her med Juel bak rattet, Hans på jordet og Turid på toppen av lasset. Det fortelles at en gang Turid var på høylasset, kom det et forferdelig tordenbrak. Et kulelyn hadde slått ned i nærheten. Da de tittet opp på lasset og fikk se Turid, stod håret hennes rett opp. Hun var fulladet av elektrisitet!

Når veden skulle inn, var trillebåra til god hjelp for Hjørdis, sommer som vinter. Dette er fra 1956.

Mange søsken gir mange å leke med. Her er det yngstejentene Marianne og Tove som er på tur med dokka i 1957.

Lillian og Juel giftet seg 28.12.1981. Bildet eies av Lillian og Juel Lindemark

Juel Erik Lindemark

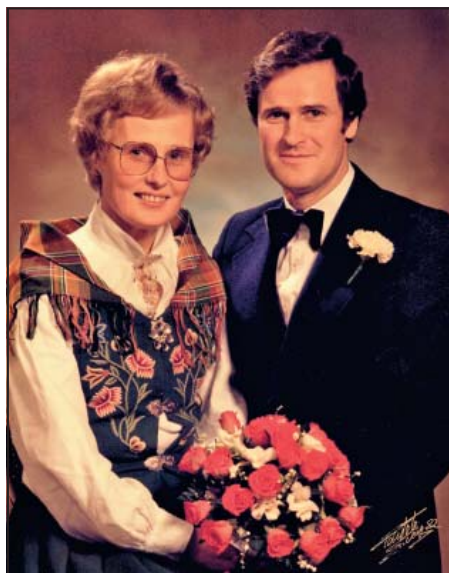
Da Hans Lindemark døde 02.06.1972 ble gården overdratt til den eldste sønnen, Juel Erik Lindemark. Han fikk skjøte på gården 04.1.1973.

Juel Erik giftet seg 28.12.1981 med Lillian Synnøve Martinsen født 22.9.1941 i Vefsn kommune. Lillian hadde 3 barn fra sitt tidligere ekteskap som fikk noe av sin ungdomstid på Lindemark: Dag Brenås (02.01.1964), Elin Brenås (18.08.1967) og Magne Brenås (13.02.1970).

Juel Erik arbeidet på gården sammen med sin far i mange år. Ved siden av dette kjøpte han en traktorgraver og tok på seg gravearbeid rundt omkring i bygda. Han tok på seg tømmerdrift også i andre kommuner.

Juel Erik drev Lindemark som et tradisjonelt gårdsbruk med korn og husdyrhold fram til 1976. Han hadde da 14 kyr i fjøset. Men så ble kyrene skiftet ut med gris og med en produksjon fra 25 avlspurker. Da han ble pensjonist, sluttet han med gris, men fortsatte med kornproduksjon og skogsdrift. Gården hadde nå 110 da dyrket mark og 780 da skog.

Juel har vært en aktiv skytter og har fra ungdommen av vært medlem av Ise skytterlag. Her har han i mange år vært med i styret, bl.a. som kasserer i rundt

50 år. Juel har vært på mange ulike skytterstevner og har deltatt på over 20 landsskytterstevner. Ellers var Lillian den første gårdskona som hadde arbeid utenom gården. Hun jobbet mange år i omsorgssektoren.

Dagens eiere

Da Lillian og Juel ikke har barn sammen, ble det en nevø av Juel som i 2013 overtok gården Lindemark. Han heter Hans Petter Wiersholm (7.11.1988) og er sønn til Marianne Lindemark og Ole Wiersholm fra Råde. Hans Petter fikk skjøte på Lindemark 30.9.2013.

25.8.2012 giftet han seg med Eline Aarthun (22.3.1989) fra Levanger. De har begge jobb utenom gården, men

Nåværende eiere på Lindemark, Eline og Hans Petter giftet seg 25.8.2012. De traff hverandre på Tomb jordbruksskole. Eline er agronom og Hans Petter er tømmer og begge har bakgrunn fra gård.

*6. april 2016 ble Anders født. En ny generasjon i slekta skal vokse opp på Lindemark
Bildene eies av Eline og Hans Petter Wiersholm.*

sammen har de med stor entusiasme allerede satt sitt preg på Lindemark. Flere hester går i innhegningen ved låven. 6 høner forsyner familien med ferske egg. Det høres sauebrek fra 25 søyer og 2 hunder sier fra når det kommer besøk til gården. En av disse, en border collier, kan bli nyttig i sauesanking. Mer beitemark er allerede ryddet for skog nord for gården.

Mer overtro

Noen av de nye sauene på Lindemark har allerede vært en tur gjennom skogen til Toreby. Kanskje det er nissene som fortsatt kjemper om makten i skogsområdene her Østaskogs?

Kilder

- Bygdeboka «Varteig en liten bygds historie» 1956, Olav Spydevold.
- Tidsskrift for Østfold historielag 4. årgang, november 1950, 3. hefte. Foredrag om «Lindemark-folket» som
- Olav Spydevold holdt i forbindelse med slektstevnet på Lindemark 13. juli 1947.
- «Gården Lindemark fra 1397 til vår tid og litt om menneskene som har bodd på gården» 1965, Ulla-Britt Langerød.
- «Strykerslekten», 1973, Anders Krogh.
- «Det navnløse kart. Stedsnavn i tilknytning til gården Lindemark», 1993, Ulla-Britt Langerød.
- «Søskenflokket fra Klemsdal gård i Varteig», 2012, Tormod Klemsdal.
- Div. eldre dokumenter som regnskapsbøker, skjøter, testamenter og nekrologer.
- Eldre lydopptak med mennesker som hadde kjennskap til gården Lindemark.
- «Inga 2014». Artikkel om Klemsdal gård s. 60-69.
- Samtaler med nålevende familie-medlemmer.

Kjell Arne Belsby

Belsbyveien 325

1730 Ise

arnbelsb@online.no

Org.nr. 969207664

Tlf. mob. 906 87 820

Graving - Transport - Ansvarsrett

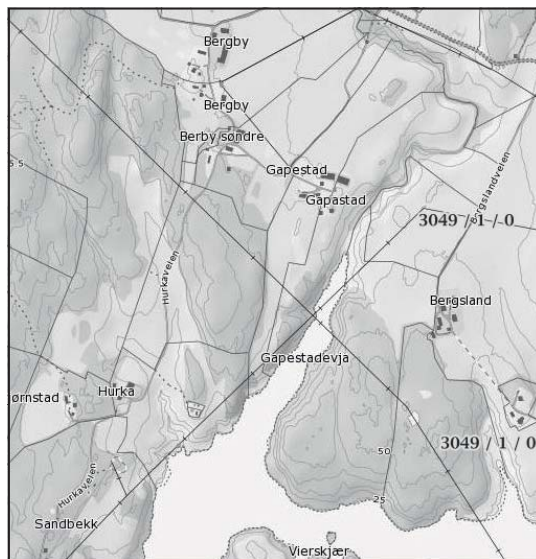
Gabestad gnr 3049, bnr 1

Bnr 1 Gabestad er en gammel slektsgård hvor de samme slektslinjer kan føres godt over 200 år tilbake i tid. Et samlet Gabestad ble delt i to gårder omkring 1700, og bnr 1 blir i gårdsdokumenter benevnt som Vestre Gabestad.

Søskentrioen Anne Margrete, Ingvill Katrine og Marit Johanne er yngste generasjon på bnr 1 Gabestad. På slutten av 1700-tallet var det deres 5 x tippoldemor Pernille som var bondekone på gården. Det gir ni slektsledd i rett nedadgående linje.

Ifølge muntlige beretninger på gården skal slektsgangen på vestre Gabestad kunne føres tilbake til omkring 1763. Det som er mulig å dokumentere, er i alle fall Pernille Jonsdatter som levde fra 1757 til 1825. Hun var født på Brusevold med foreldre Mari Christoffersdatter og Jon Olsen.

Pernille var først gift med Peder Jensen. Peder hadde ved giftermålet adresse Fjell i Skjeberg men opprinnelig var han fra Brenne. Pernille og Peder overtok Gabestad i 1788 og hadde barna Inger og Anne.

Kartet viser plasseringen av de to Gabestad-gårdene med de nærmeste nabogårdene.

Da Pernille ble enke i 1794, giftet hun seg igjen med Lars Olsen (født i 1770-død i 1838) fra nabogården Bergsland. (Les om Bergsland i Inga 2000.)

Sønnene overtar

Lars og Pernille hadde sønnene Ole (født i 1796) og Anders (født i 1797).

Søstre Ingvill Katrine, Marit Johanne (bak) og Anne Margrete har oppveksten sin på Gabestad. Her sammen med mor Åslaug og far Bjørnar Gabestad.
Foto: Håvard Gabestad.

Presentasjon av Gabestad-gårdene

Vi presenterer her historien om gårdsnummer 3049, bruksnummer 1 Gabestad. Det er den vestre av de to Gabestad-gårdene og eies i dag av Bjørnar Gabestad.

Den østre gården, gårdsnummer 3049, bruksnummer 2 Gabestad eies av Helene Gabestad. Historien om denne gården sto i Inga for 2003.

Fredelig idyll der kuene går og beiter. Vi ser begge Gabestad-gårdene. Gårdstunet på bnr 1 til venstre og bnr 2 til høyre. I forgrunnen til høyre rester av revegården. Bildet er trolig tatt i 1961.

Foto: Håvard Gabestad. Eier av de gamle bildene: Håvard Gabestad.

Brødrene overtok foreldregården i fellesskap i 1832. I skjøtet som ble tinglyst 18. oktober dette året, er kjøpesummen satt til 500 spesidaler.

Allerede to år senere kjøpte Anders nabogården Bergsland, men først i 1854 fikk Ole skjøte på den andelen av Gabestad som Anders hadde overtatt 22 år tidligere. Vi kan vel lese noe om verdistigning når Ole måtte betale 400 spesidaler for å løse ut broren.

I månedstinget 4. desember 1854 blir avtalen tinglyst, der det heter at *«underskrevne Anders Larsen Bergsland tilstaar og vitterliggjør herved at have til min Broder Ole Larsen Gabestad solgt og afhændiget (...) den mig tilhørende Halvdeel i Gaarden vestre Gabestad».*

Brødrene på Gabestad var forøvrig begge to aktive i offentlig virke. Anders var med i det første herredsstyret for Tune og Varteig etter at formannskapsloven ble innført i 1837, og Ole satt i samme funksjonen mot slutten av 1840-tallet.

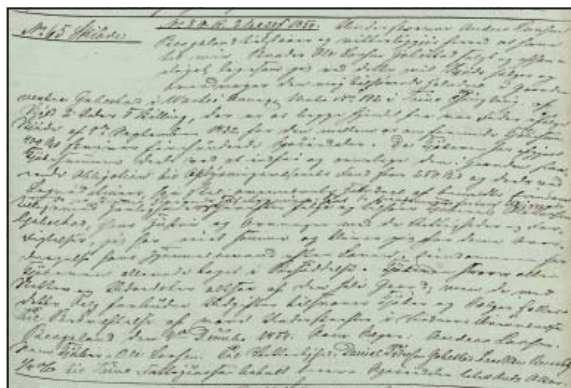
Militærmusikere

Vi vet ikke når Ole Larsen Gabestad ble født, men han ble i alle fall båret til dåpen i Varteig kirke 1. mai i 1796. I kirkebøkene den gang ble nemlig ikke fødselsdatoen innført; kun dåpsdatoen. Hjemme på Gabestad vokste han opp sammen med sine to eldre halvsøstre og sin yngre helbror.

Ole må ha vært musikalsk, for Olav

Flyfoto av de to Gabestad-gårdene tatt i 2001. Til venstre ligger gårdstunet til bnr 1, til høyre bygningsmassen på bnr 2. I bakgrunnen ser vi to av Sikkeland-gårdene. Foto: Fjellanger Widerøe. .

Over skjøte fra 1854 der Ole Larsen løser ut broren Anders på hans del av gården. T.h. skjøte fra 1879 der Christian Olsen Gabestad kjøper gården av arvingene og løser ut sine søsken.

Spydevold skriver i sin bok «Varteig – en liten bygds historie» (1956) at Ole Larsen Gabestad var militærmusiker i Fredrikshald.

Også faren Lars hadde vært musiker knyttet til militærforlegningene enten i Halden eller Fredrikstad. I folketellingen i 1801 er han nemlig oppført som gårdbruker og «houbegist». En hoboist var betegnelsen på en blåser i militærmusikken, og henspeiler på en utgave av oboen med dobbelt rørblad.

Både Lars og Ole hadde nok likt at flere av deres etterkommere ble sentrale medlemmer i Musikkforeningen Klang.

Elisabeth og Ole

Ole giftet seg med Elisabeth (Elise) Sophie Rasmusdatter Høydal. Elise var født i 1798. De fikk barna:

- Emilie, født i 1826, gift i 1849 med Anders Johannessen Sikkeland.

Teigene ut mot svelgene i terrenget

De lærde strides en smule om betydningen av gårdsnavnet Gabestad (også skrevet Gapestad/Gapastad). I boka «Bustadnavn i Østfold, 9, Varteig» som ble gitt ut i 2010 av Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo, blir navnet drøftet inngående.

Med bakgrunn i arbeider både av Oluf Rygh og Kåre Holt har navneforsker og professor Tom Schmidt i boka konkludert med at navnet kommer av teigene (jordene) ut mot gapene (åpingene, svelgene) i terrenget ned mot Gabestadbekken.

- Christian, født i 1829, overtok gården.
 - Hans Petter, født i 1833, gift i 1857 med Karine Jonsdatter Bergsland.
 - Karen Regine, født i 1835, gift i 1855 med Andreas Olsen fra Lindemark som hadde kjøpt den andre Gabestad-gården året før.
 - Lars, født i 1838, gift i 1867 med Anne Jonsdatter Nipa.
 - Juliane, født i 1841, gift i 1859 med Ole Christiansen Bergby.
- Elisabeth Sophie Gabestad døde 28. juni i 1863. Ektemannen Ole døde 16. desember i 1878.

Christian overtar

Det blir altså eldstesønnen Christian som overtar Gabestad etter sine foreldre. Det skjer i 1879, og kjøpesummen er 6400 kroner. Da er begge foreldrene døde, slik at det er arvingene som selger.

Denne stenen på gårdstunet på Gabestad er et mysterium. Trolig er det Christian Olsen Gabestad som har hogd inn både kongekrone, initialer og årstall, men ingen har til nå tydet formålet. Foto: Håvard Gabestad.

Christian kom til verden 4. mai i 1829. Foreldrene Elisabeth og Ole bodde på Gabestad, men betegnes i kirkeboka som «inderste» ettersom det fortsatt var tre år til de overtok gården. 12. juni i 1868 giftet Christian seg med Oline Marie Andersdatter Lindemark. Da var Christian 39 år, Oline Marie 24.

Oline Marie var født på Lindemark 22. desember i 1844, og foreldrene hennes var Anne Maria Mathisdatter (opprinnelig fra Stryker i Degernes) og Anders Olsen Lindemark. Dermed knyttes det slektsbånd mellom Gabestad og Lindemark (se denne utgaven av Inga, side 58).

Tette slektsbånd ble det jo også mellom de to Gabestad-gårdene. Christian eide bnr 1, mens søsteren Karen Regine altså giftet seg med Andreas Olsen på bnr 2 Gabestad (se gårdspresentasjon for denne gården i Inga 2003). Andreas var fra Lindemark, og var onkelen til Oline Marie.

Eides av bonden på Kampenes

I muntlige beretninger heter det at både et samlet Gabestad og Bergsland i sin tid lå under Kampenes i Skjeberg. Dette lar seg ikke dokumentere i dag, men bekreftede eierskap gir i alle fall en klar link mellom Varteig-gårdene og Kampenes.

I 1767 overtok Ole Kjøstelsen fra Kampenes leien av Bergsland ved at han giftet seg med Sønni Larsdatter, som var datter på Bergsland. Lars Olsen var en sønn av Sønni og Ole, og han ble midt på 1790-tallet eier av bruksnummer 1 Gabestad.

Bygninger og Herligheder

Christian Olsen Gabestad fikk tinglyst skjøte på gården 14. november i 1878 under «det almindelige Sage- og Skattething» som ble avholdt «paa Lendsmansgaarden Furuholmen». Skjøtet var skrevet tre uker tidligere.

Samtlige arvinger i boet har satt sine underskrifter i rettsdokumentet. Det gjelder Christians to brødre, men vi er i en tid hvor ektemennene representerte søstrene hans. Derfor signerer brødrene Hans Petter Olsen Bergby og Lars Olsen fra Sarpsborg, samt svogrene Anders Johannessen Sikkeland, Andreas Olsen Gabestad og Ole Kristiansen Bergby.

Og med standardtekst bekrefter brødrene og svogrene at de «herved selger, skjøder og overdrager den Gaardbruger Ole Larsen Gabestads Boe tilhørende Gaardepart Gabestad (...) med paastaaende Bygninger og tilhørende Herligheder til Sønnen Kristian Olsen Gabestad, hans Hustru og Arvinger».

Familien på Gabestad

Christian (også skrevet Kristian) og Oline Marie fikk barna:

- Elise Mathea, født 11. januar i 1869, gift med Oskar A. Sælid, drev kolonialhandel i Sarpsborg. Oskar var kjøpmann med stor oppfinnertrang, og var blant annet mannen bak magasinkomfyren. (Se Inga 2010.)
- Ole, født 20. oktober i 1870, gift med Mathilde Jensen Hellsaa, var formann på Haga Hoell. Sønnene tok slektsnavnet Grønstad. Mathilde

*Dette bildet fra rundt 1920 viser Ingrid Gabestad mens hun melker kuene på Gabestad ute på gårdsplassen. Ingrid er neppe mer enn 12-13 år, men har dreisen på jobben, der hun sitter på melkekrakken.
Foto: Ukjent.*

og Ole bodde på Hæljehytta, som lå ved jernbanebommene på Ise der Øystein Belsby senere bygde sin forretning.

- Anna Olava, født 9. juni i 1875, gift med stortingsmann Ludvig Enge, bosatt i Sarpsborg. (Se egen omtale.)
- Hans, født 4. februar i 1878, overtok gården.
- Anton, født 16. desember i 1880, gift med Selma Arnesen Kongsrud, drev kolonialhandel i Sarpsborg.
- Karl Oskar, født 7. desember i 1884. Han var gift med Konny Østby og de tok slektsnavnet Garstad. Karl Oskar drev som smedmester i Sarpsborg under tilnavnet «Gabestad-smeden». Han var underoffiser og ble hovedbokholder og kasserer ved Sarpsborg kommunale Elverk.

Christian Olsen Gabestad døde 2. desember i 1898, kona Oline Marie døde 4. mars i 1933. De ligger gravlagt på Varteigs middelalderkirkegård under en stor, flat minnestein.

*Familiebilde på Gabestad tatt omkring 1927-1928. Foreldrene Klara og Hans Gabestad har yngstedatteren Olaug mellom seg. Bak fra venstre står Ingird, Astrid, Kristian, Nelly og Helga.
Foto: Ukjent.*

Hensidde i Uskifte

Da Christian Olsen Gabestad døde, fikk enken Oline Marie såkalt amtsbevilling til «at hensidde i Uskifte». Hun satt med gården fram til 1907, da sønnen Hans overtok. Skjøtet ble signert 4. april, og kjøpesummen ble satt til 7.000 kroner.

Oline Marie forbeholdt seg borett, «nemlig nordøstre kammer hos kjøberens». Boretten ble i skillet verdsatt til 30 kroner året.

Hans giftet seg i 1902 med Klara Fjeldbraaten fra Skjeberg. Klara var født 19. juli i 1878 som datter av Helene Olava og Hans Petter Larsen.

Klara og Hans Gabestad feiret sitt sølvbryllup i 1927. Her er hele det hyggelige laget stilt opp foran bryggerhuset på gården. I første rekke fra venstre ser vi Asbjørg Gabestad, Oskar Sælid, Inga Fjeldbråten, Ingrid Gabestad, Astrid Gabestad, Nelly Gabestad, sølvbrudeparet Klara og Hans Gabestad, Magnus Fjeldbråten (litt bak), Oline Gabestad, Olaug Gabestad og Helga Gabestad. I andre rekke fra venstre: Hans Fjeldbråten, Lina Bergsland, Elise Sælid, Conny Garstad, O. K. Garstad, Inga Lindemark, Anna Enge, Ludvig Enge, Mathilde Gabestad, Anton Kristiansen, Selma Kristiansen, Ole Gabestad, Guri Sælid, Elise Brusevold, Kristian Sikkeland, Jenny Klemsdal, Asvald Sælid, Christian Gabestad, Richard Pfeiffer, Julius Bergsland og Henry Gabestad (delvis utenfor bildekant).

Bakerste rekke fra venstre: Julius Lindemark, Helene Sikkeland, Johannes Klemsdal, Marie Gabestad, Olaf Klemsdal, Anna Klemsdal, Ivar Sælid, Lovise Haven, Olaf Grønstad, Margith Pfeiffer, Karen Haven og Kristian Grønstad.

Foto: Olaus Brusevold. Bildets eier: Varteig Historielags Fotosamling.

Klara og Hans fikk barna:

- Nelly Oline, født 27. september i 1903, død 2. mai i 2001, gift med Kolbjørn Iversen Bjerke. Nelly og Kolbjørn overtok Bjerke i Våler.
- Christian, født 5. mai i 1905, overtok gården.
- Ingrid Marie, født 27. februar i 1907, død 1. juni i 1997, gift med

Gunnar Andersen. Gunnar var da stasjonsmester på Ise. De var i mange år bosatt på Oppegård, senere på Kråkstad og som pensjonister på Lande i Tune.

- Helga Caspara, født 10. januar i 1909, 22. januar i 1997, gift med Ole Olseng. Helga Caspara og Ole overtok Olseng gård i Ullerøy.

Kirkebygger Magnus Fjeldbraaten

Byggmester Magnus Fjeldbraaten i Skjeberg var en bror av Klara Fjeldbraaten, og følgelig en svoger av Hans Gabestad. Det var Magnus Fjeldbraaten som sto for restaureringen av Varteig kirke i 1911, og det var også han som bygde Skjebergdalen kirke og som restaurerte museet i Varteig da det ble åpnet i 1935.

På Gabestad ble det bygd både fjøs, stall og bryggerhus i årene 1916-1918, og i 1931 ble det foretatt en omfattende restaurering av boligen. Formodentlig deltok Magnus aktivt i byggearbeidende hos søster og svoger.

- Astrid Harriet, født 24. desember i 1910, død 27. november i 2006, gift med Johan Østtorp og ble gårdbrukerkone på Nor'gærn-Bergby.
- Olaug Margot, født 16. mai i 1913, død i august 1978, var ikke gift. Hun stelte for sin far på hans eldre dager. Olaug kjøpte Opstad på Bergbyveien, hvor de bodde fram til Hans døde.

Hans Gabestad (1878-1974) drev gården fra 1907 til 1945. Foto: Ukjent.

«Kyndig i litt av hvert»

I Klara og Hans Gabestads tid på gården ble det foretatt omfattende byggearbeider på Gabestad. I 1916 bygde de bryggerhus på gården, og to år senere reiste de nytt fjøs og ny stall. Dessuten ble hovedbygningen restaurert i 1931.

Hans Gabestad var kjent som en kraftkar, men så var det også mye fysisk arbeid han bedrev. Det var hardt nok å være bonde, men i tillegg drev han også med stenhogging. Blant annet skal han ha vært med å hogge ut bautaen som står ved Klemsdal. Hans kjørte også feltspatt i Skjebergdalen. Det sies om ham at han ikke var syk en eneste dag, bortsett fra en gang han fikk en splint på øyet. Da han var 70, tok han saltoen i høylaet.

Til 60-årsdagen gjorde Sarpsborg Arbeiderblad en omtale av Hans, og der heter det at «foruten å være en dyktig

gårdbruker, er Gabestad kyndig i litt av hvert. Han er både snekker og smed og utfører alt håndverksarbeide selv».

Det fortelles for øvrig om Hans at han en gang drakk et fullt melkeglass med smeltet fleskefett. «Alt går i en punktlærsmage», mente hardhausen.

Ivrig korpsmusikant

Oldefar Lars og bestefar Ole, de som tidlig på 1800-tallet var militærmusiker, hadde nok likt at Hans og flere av brødrene ble noe av ryggraden i Musikkforeningen Klang. Hans var med i korpset fra stiftelsen 9. april i 1899, og skjøttet kasserervervet i 40 år.

Det fortelles om den ivrige musikanten at da korpset kom for å spille for ham på en bursdag, fant Hans fram hornet sitt og inntok sin plass i korpset.

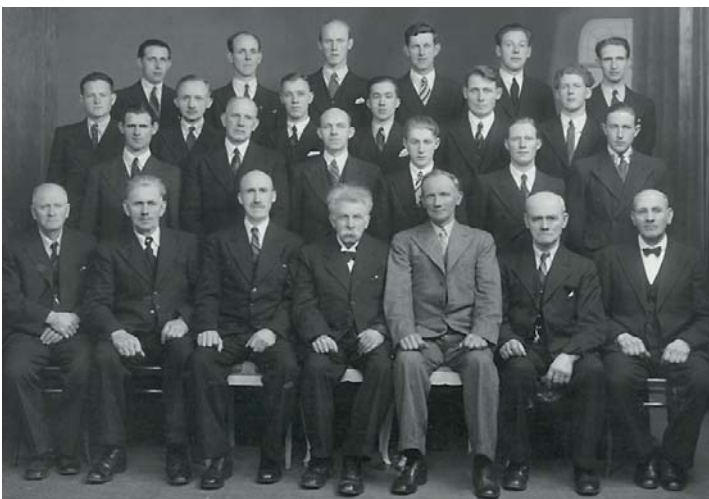
Hans Gabestad hadde for øvrig flere offentlige verv. Blant annet ble han valgt inn i herredsstyret ved valget i 1913 og var varamann i den neste perioden. Han var også formann i hesteutskrivningsnemnda, og han var takstmann for Akershus Brannkasse.

Hans Gabestad døde 8. februar i 1974, kona Klara døde 18. april i 1942.

Et koselig bilde tatt på butrappa på Gabestad i 1944. Torill på to år har søkt opp i favnen til farfar Hans Gabestad på 66. Foto: Ukjent.

Familiemedlemmer fra begge Gabestad-gårdene var godt representert i Musikkforeningen Klang. Dette bildet er tatt i 1944. Bakerst fra v.: Hans Knatterød, O. Grønstad, Aasmund Gabestad, Kristian Gabestad, Stanley Øby og Ivar Johansen. Nest bakerste rekke fra v.: John Dammen, Johannes Johansen, H. Kristiansen, R. Mathisen, Christian Gønstad og Reidar Bergby. Nest forreste rekke fra v.: Hans Lindemark, Einar Øby, H. Iversby, Knut Emilsen, Odd

Sandaker og Rolf Grønli. Fremste rekke fra v.: Johannes Klemsdal, Hans Gabestad, Henry Gabestad, Olaves Brusevold (instruktør), Kristian Dammen, O. Gabestad og Kristian Øby. Foto: Ukjent. Bildets eier: Varteig Historielags Fotosamling.

«1 liter nysilet melk»

Christian var eneste gutten i søskenflokket på seks barn etter Klara og Hans Gabestad. Han tok over gården i 1945, der skjøtet er skrevet 16. juli. Da var mor Klara død tre år tidligere, mens far Hans fikk 29 gode år etter at han ga fra seg gården.

Kjøpesummen for Gabestad-gården ble satt til 36.000 kroner, hvorav løseøre ble taksert til 11.000 kroner. Det heter for øvrig i skjøtet at Hans forbeholdt seg rett til «fritt å bebo og disponere over hovedbygningens annen etasje og adgang til å bruke bryggerhuskjøkkenet og matkjelleren». Videre heter det i kontrakten at Hans daglig skal ha «1 liter nysilet melk uten vederlag og rett til å få kjøpe den melk han trenger til

husholdningen».

Christian giftet seg 9. november i 1940 med Anna Otilie Torp fra Rakkestad. Anna var født 9. august i 1909 som datter av Johanne og Hilmar Olsen Torp. Anna og Christian bodde på Isetorp fram til de tok over Gabestad. De fikk barna:

- Torill, født 4. desember i 1942, giftet seg med Karl Mindrebø og har barna Heidi (født 20. mai i 1966) og Krister (født 24. november i 1973). Torill er sosionom og kunstner og bosatt på Kolbotn.
- Håvard, født 7. februar i 1946, overtok gården.

Revefarm

Christian og faren Hans hadde i

Var helt uten skog

Matrikkelen fra 1723 forteller hvordan tilveksten av skog var på de ulike gårdene i Varteig. Her varierte det stort, men verst sto det til på Gabestad og sju andre gårder i bygda. Ifølge matrikkelen fantes det nemlig ikke skog til disse gårdene.

Nå minner riktignok Olav Spydevold i Varteig-boka om at opplysningene i matrikkelen dannet grunnlaget for skatteberegningen. Spydevold sier forsiktig at det derfor har vært «en nokså utbredt tendens til å fremstille gårdenes tilliggende herligheter så nøkternt og forsiktig som mulig».

På spark på gårdstunet hjemme på Gabestad. Fra venstre ser vi Håvard, Torill, Lill og Åse-Marit. Håvard og Torill var søsken på bruksnummer 1, Lill og Åse-Marit, samt broren Otto, var søsken på bruksnummer 2. Bildet er tatt omkring 1950. Foto: Christian Gabestad.

1929 startet oppdrett av sølvrev under navnet Sarpsborg Pelsdyrfarm. Denne virksomheten videreutviklet Christian, og revefarmen ble distriktets største. (Se egen omtale av revefarmen.)

Christian Gabestad var den siste heltidsbonden på Gabestad. Han hadde tatt både fortsettelsesskolen i Skjeberg og jordbruksskolen på Kalnes, og var følgelig godt rustet til å bli gårdbruker.

Han bisto faren i arbeidet på Gabestad i årene før han selv overtok. Det meste var tungt manuelt arbeid. Det gjaldt ikke minst da han med spaden gravde dreneringsdiker på et jordbruksområde på rundt 30 mål. Arealet omfattet blant annet Fotballøkka, der Ise Sportsklubb spilte sine kamper de første årene etter at klubben ble stiftet i 1923.

Anna og Christian Gabestad med barna Håvard og Torill. Bildet er tatt i 1965. Foto: Solberg.

Skytter og musiker

Som sin far var også Christian levende opptatt av musikk, og han var bare seksten år da han meldte seg inn i Musikkforeningen Klang. Der var både faren og onkler aktive, og Christian spilte både klarinett og fløyte i tillegg til at han trakterte fiolin.

Var musikken en kjær hobby for Christian Gabestad, var han muligens minst like engasjert i jakt og konkurranseskyting. Det fortelles at Christian etter en lang og slitsom onnedag kunne ta med seg geværet og gå på fuglejakt.

Han var også en særdeles habil konkurranseskytter og la ned et stort arbeid i Ise Skytterlag. Han ble hedret både med Østfold Skyttersamlags for-tjenestemedalje og med Det frivillige norske skyttervesens diplom.

I perioden fra 1938 til 1957 var han formann i skytterlaget i til sammen ti år. Blant annet satt han som formann da krigen brøt ut. Det fortelles at betydelige mengder ammunisjon, og formodentlig også en del våpen, ble gjemt under et uthus hjemme på gården til Christian Gabestad.

Bonden på Gabestad var soldat

Det var et spent forhold mellom Norge og Sverige helt tidlig på 1700-tallet, noe som i 1716 endte i full krig. Blant soldatene i disse spente tider var også bonden på Gabestad, Lars Eliassen.

Gårdene Gabestad, Bergby, Bergsland, Nipa, Lindemark, Kongsrud og lille Skjeggeby på Øya utgjorde en legd som skulle stille soldat til et kompani i Rakkestad. Soldaten var altså Lars på Gabestad, mens Anders Olsen Brunsby var reserve.

Gabestad ble valgt inn i herredsstyret ved valget høsten 1955, etter at han i to perioder hadde vært varamann. Han var også varamann i perioden etter. Christian Gabestad satt også som medlem av skogstyret.

Stor byggeaktivitet

Mye av bygningsmassen på gården var både nedslitt og lite tidsmessig da Anna og Christian Gabestad tok over gården i 1945. Allerede året etter bygde de hønsehus med smie og verksted, og i 1948 sto ny låve med fjøs og stall ferdig. Også våningshuset ble gjenstand for en omfattende restaurering.

Gabestad vestre består av omkring 100 mål jord, noe beite og 100 mål skog.

Fra slutten av 1950-tallet leide Christian Gabestad også Vestby, som var en del av Skaulund-eiendommen og besto av rundt 40 mål jord.

Klar til å ta over

Både Anna og Christian fikk helsemessige problemer. Anna var blant de ti første her i landet som i 1954 ble hjerteoperert. Overlege Leif Efskind ved Rikshospitalet var kommet hjem fra et opphold i USA med ny lærdom i hjertekirurgi, og var den første i Norge som rutinemessig utførte operasjoner på hjertet.

Ti år senere fikk Christian hjerneblødning, og ved Rikshospitalet ga de ham små sjanser til noen gang å bli arbeidsfør igjen. På dette tidspunktet var sønnen Håvard atten år og gikk i andre klasse på gymnaset. Helsetilstanden hjemme gjorde

*Christian Gabestad i arbeid med å kjøre fram tømmer som er hogd på Nipa. Her nytter han en stubbslae til kippingen.
Foto: Håvard Gabestad.*

Frataget ti Tønder Poteter

Etter fredsslutningen i 1814 ble det foretatt en registrering av «hvad Almuen (...) haver lidt paa Heste, Vogne, Kiærer» som følge av krigshandlingene. Hos Lars Olsen Gabestad er det nedtegnet at han er «frataget ti Tønder Poteter» til en verdi av 90 riksdaler. Dessuten har svenske soldater forsynt seg med et halvt bismerpund tørrfisk, en pistol, et gevær, to håndklær, en flaske og en butelje, noe som ble taksert til 30 riksdaler.

Etter krigen 100 år tidligere mistet bonden på Gabestad kornvarer, husdyr, husgeråd og klær for drøyt 17 riksdaler.

Gårdstunet på bruksnummer 1 Gabestad fotografert i 2016. Vi ser boligen som ble reist i 1975 og påbygd i 1988, i bakgrunnen låve med fjøs og stall bygd i 1947-1948 og foran til høyre vognskjul/garasje fra ca. 1983. Foto: Håvard Gabestad.

at han forberedte seg på å ta over gården, og i en periode måtte han ta ansvaret for gårdsdriften.

Nå viste det seg imidlertid at legenes dystre spådom heldigvis ikke slo til. Christian Gabestad klarte å jobbe seg ut av sykesenga og tilbake som bonde på heltid. Og Håvard kunne fortsette på den utdannelsen han hadde staket ut kursen for.

Anna Gabestad døde 28. januar i 1971, Christian døde 22. mai i 1984.

Håvard tar over

Ti år etter at den unge gymnasiasten forberedte seg på å måtte ta over Gabestad på grunn av foreldrenes sviktende helse, ble overtakelsen en realitet. Håvard Gabestad tok over foreldregården i 1974. Samme året begynte han

som lærer ved Hafslund ungdomsskole, etter at han hadde utdannet seg som lektor med fysikk som hovedfag. Lærerstillingen hadde han fram til han pensjonerte seg i 2012.

Håvard giftet seg i 1971 med Elsa Bjørkå fra Saltnes i Onsøy. Elsa er født 20. oktober i 1946 med foreldre Ragnhild og Sigurd Bjørkå. Hun tok sykepleieutdanning ved Diakonissehusets Sykepleieskole, Lovisenberg og hadde sin første jobb i Oslo mens Håvard avsluttet studiene. Etter å ha vært hjemmевærende mens barna var små, jobbet hun senere både ved Sarpsborg sykehus og Kurland sykehjem.

Melkeproduksjonen på Gabestad ble avsluttet i Christians tid som bonde på gården. De første to-tre årene etter at Elsa og Håvard overtok, fortsatte de med

Tre sager ved Gabestad

Olav Spydevold har laget en oversikt over bekkesager som fantes i Varteig på 1700- og 1800-tallet.

I Krogstadfossen nord for Gabestad var det på 1800-tallet en sag tilhørende Gabestad. I fossen nedenfor Gabestad sto en sag som tilhørte søndre Bergby. Saga ble revet på 1870-tallet, men stedsnavnet Sagberget levde videre.

Endelig sto det også en sag sør for brua over evja mellom Bergsland og Gabestad. Stedet gikk under navnet Mærraskreva. De siste eierne var Anders Bergsland og Ole Gabestad. Saga ble revet i 1846 og flyttet til Håkafoss.

*De siste tre generasjoner som bor eller har bodd på Gabestad. Håvard og Elsa i midten. Til venstre sønnen Lars Vegard og datteren Marianne. Ytterst til høyre dagens eiere, Bjørnar og Åslaug med barna Ingvill Katrine, Marit Johanne og Anne Margrete.
Foto: Per Atle Tangen.*

føringsdyr, gris og høner, men deretter ble det bare korndyrking.

Familien på Gabestad

Elsa og Håvard hadde bodd i Oslo i to år før de i 1974 tok over Gabestad. Året etter startet de byggingen av nytt våningshus på gården, og i 1989 ble boligen påbygd. Midt på 1980-tallet ble bryggerhuset revet, og det ble bygd garasje og vognskjul.

Elsa og Håvard Gabestad har barna:

- Bjørnar, født 24. august i 1972, overtok gården.
- Marianne, født 4. mars i 1975, gift med Per Atle Tangen fra Hurdal, bor i Bergbyveien og har barna Andreas (født 22. mai i 2005) og Ingrid Lovise (født 2. juli i 2008).
- Lars Vegard, født 21. mars i 1979, gift med Mette Bøe, kjøpte gården Rognerud høsten 2011 og har barna

Ole Kristian (født 30. april i 2013) og Julie (født 4. januar i 2016).

Håvard Gabestad satt en periode i menighetsrådet og har også vært formann i Ise Ungdomsforening. I likhet med sine forfedre fikk også Håvard farts-tid i Klang, om enn tidsbegrenset etter-som korpset ble lagt ned på 1960-tallet. Elsa er aktiv i Varteig Menighetskor, og begge er de engasjert i Normisjonen.

Dagens eiere

Bjørnar overtok gården i 2004. Han giftet seg i 2001 med Åslaug Sødal fra Torvikbukta i Møre og Romsdal. Åslaug er født 24. juni i 1978 med foreldre Kari og Gunnar Sødal.

Etter overtakelsen av gården har de restaurert bolighuset og lagt nytt tak på låven.

Åslaug og Bjørnar Gabestad har barna:

Måtte hoppe 14 meter for å gå klar av piggråden

Rundt 1900-tallet var det mange som viste godt mannemot i Gunnarbakkene ved Sikkeland vinterstid. Utdfordringen i denne hoppbakken var at det gikk et piggrådsgjerde på tvers av unnarennet. Det het seg at man måtte hoppe minst fjorten meter for å gå fri av piggråden.

Hans Gabestad (født i 1878) var blant de modige. Han klarte piggråden med god margin, da han landet på atten meter.

- Anne Margrete, født 2. juli i 2004.
- Ingvill Katrine, født 15. november i 2006.
- Marit Johanne, født 30. mars i 2009.

Bjørnar har utdannelse innen data og var datalærer ved Fredly Folkehøyskole i Børsa, Sør-Trøndelag og deretter datakonsulent i Oslo og Drammen før han ble IT-konsulent i Sarpsborg kommune. Åslaug er utdannet optiker og jobbet i flere år i Interoptik. Hun har imidlertid også kristendom mellomfag, og har siden 2011 vært ansatt som misjonskonsulent i Borg bispedømme. Hun har også vært leder i VI-Normisjon.

To gårdstun tett i tett

Mens det de siste 300 årene har vært to Gabestad-gårder, var det bare én driftsenhet fram til omkring 1700. Da gården ble delt, oppsto det to gårdstun som ble liggende tett inntil hverandre.

I tillegg til tett naboskap har det også i mange generasjoner vært nært slektskap mellom de to brukene. Derfor har man opp gjennom generasjonene levd i harmoni med hverandre på Gabestad.

Ved sanering av gammel bygnings-

masse og bygging av nye bygninger har man likevel de siste par generasjonene forsøkt å åpne opp litt mellom de to gårdstunene. Det skjedde blant annet da plasseringen ble bestemt for det nye våningshuset på bruksnummer 1 som ble bygd midt på 1970-tallet.

Gabestadevja

Man kunne utvilsomt skrevet en lang artikkel bare om aktiviteten på og ved Gabestadevja, men i denne omgang må det bli stikkordsmessig.

Man kjørte vann til husdyrene fra evja, her foregikk klesvaska og ved «Hævalandet» var det en fin bade plass.

Når evja frøs til, kunne tømmer og ved fra skogen, kalt «Høvden» kjøres over evja helt ytterst og hjem til gården. Og så gikk alle ungene i Bergbykroken på skøyter der!

Vannstanden i Gabestadevja kan variere ganske mye, men aldri har den vel vært større enn ved storflommen i 1860. Et flommerke er hogd inn i fjellet på bruksnummer 2 Gabestad, atskillige meter over hva som kan betegnes som normal vannstand.

Ludvig Enge var svigersønn på Gabestad

Det har kommet mye bra folk fra Gabestad, men det er trolig en svigersønn på gården som har satt de dypeste sporene etter seg. Ludvig Enge (bildet) var gift med Anna Olava Gabestad, en datter av Oline Marie og Christian.

Ludvig Enge var født i Vik på Helgeland 11. september i 1878. 22 år gammel ble han ansatt som elektriker ved Borregaard, og forble sarping. I 1903 var han en av stifterne av Sarpsborg Arbeiderparti.

Enge var stortingsrepresentant fra Østfold i periodene 1910-1915, 1919-1921 og 1928-1930. Han var medlem av bystyret og formannskapet i Sarpsborg fra 1905 til 1918, hvorav de to siste årene som ordfører. I 1919 ble han valgt til borgermester i byen; det som senere ble hetende rådmann. Det sies for øvrig i familiekretser at det var Anna som skrev utkastene til Ludvig Enges taler.

Ludvig Enge døde 16. august i 1953, kona Anna Olava 9. august 1961. De ligger gravlagt på St. Olav gravlund i Sarpsborg.

Gabestadevja må ha vært enorm ved storflommen i 1860. Flommerket (innfelt) er hogd inn i fjellet (merket med kryss) sju-åtte meter over vannstanden på dette bildet. Foto: Håvard Gabestad.

Pernillestua

Som på de fleste andre gårder var det formodentlig stuer eller små boplasser også på Gabestad. Kunnskapen om dette har imidlertid i stor grad blitt borte med årene.

Pernillestua lever likevel videre i navnet, og man kan også se rester etter hustufter. Stua lå omkring 200 m sør for tunet, inntil skogen. I dag vet man ikke hvem som bodde her, men kan hende stammer navnet fra Pernille Jonsdatter som vi skriver om innledningsvis. I så fall altså tippetipptipptippoldemor til barna som vokser opp på gården i dag.

Samlet til dans

Hadde Gabestad-eika kunnet snakke, hadde vi garantert fått all ønskelig informasjon om både Pernillestua og annet levd liv på Gabestad. Eika er nemlig stygg-gammel, der den kneiser majestetisk et par hundre meter nord for gårdstunet.

Tidlig på 1900-tallet var for øvrig eika fast samlingsplass på søndagskveldene. Oppe i eika var det laget en platting, og derfra lød det glad dansemusikk på søndagene. Både fra Gabestad og Bergbykroken var det rekruttert mange musikanter til Musikkforeningen Klang, og med Sander Bergby i spissen sto disse for musikken i eika.

Kilder:

- Ættebok og slektsnedtegnelser på Gabestad
- Kirkebøker, folketellinger, tinglysinger etc.
- Muntlige kilder.
- Olav Spydevolds «Varteig – en liten bygds historie».

Gabestadeika var samlingsplass for ungdommen, med musikk fra en platting oppe i treet.

Maleri: Anna Gabestad, 1951

Sarpsborg-distriktets største revefarm

I 1929 ble Sarpsborg Pelsdyrfarm etablert på Gabestad. Det var Hans Gabestad som eide gården den gang, men virksomheten ble videreutviklet av sønnen Christian. I 1940 ble den betegnet som Sarpsborg-distriktets største revefarm.

Pelsdyrfarmen på Gabestad var kjent for gode premiedyr og høy kvalitet på skinnene. Dette var nok årsaken til at Christian Gabestad ble tilbudt jobb som kontrollør ved Oslo Skinnauksjoner. Tilbudet var utvilsomt fristende, men Christian takket likevel nei. Han valgte å bli ved sin lest, som bonde på Gabestad.

Det var mange revefarmere i distriktet før andre verdenskrig, men farmen på Gabestad var større og holdt ut lenger enn de fleste.

40 sølvrevtisper

Sarpsborg Arbeiderblad hadde en reportasje fra revefarmen på Gabestad 10. februar i 1940. Der heter det at «det er neppe noen i Sarpsborg-distriktet som driver i så stor stil som på Gabestad i Varteig, hvor Sarpsborg

Pelsdyrfarm ligger lunt og pent til i en syd-helling».

Da avisas medarbeider var på besøk, kunne far og sønn Gabestad fortelle at de hadde 40 sølvrevtisper og 7-8 hanner i farmen. – Antall dyr varierer jo med årstiden. Når alle tispene har fått valper om et par måneders tid, så er det kanskje 5-6-dobbelt så mange dyr her, fortalte Christian Gabestad.

30 løpegårder

Journalisten skriver videre: «Revene er pene på denne årstia. Pelsene er tykke og glinsende. Dyra kommer og titter nysgjerrig på en bak nettingen, men de stikkende øynene er på vakt overfor enhver bevegelse».

Pelsdyrfarmen på Gabestad dekket et område på et par mål, og var utstyrt

Pelsdyrfarmen på Gabestad fotografert trolig på 1940-tallet. Revefarmen hadde omkring 30 løpegårder og var Sarpsborg-distriktets største på den tiden. Foto: Ukjent. Eier av bildet: Håvard Gabestad.

med rundt 30 løpegårder. Kullstørrelsen var i snitt på fem valper pr. tise, men avisa kunne også berette om kull på helt opp til åtte revevalper.

Platinarever

God økonomi i pelsdyravlen gjorde at mange startet revefarmer på 1930-tallet. Avisas journalist smører vel likevel på en smule når han skriver at «har ikke gårdbrukeren rev sjøl, så er han gjerne økonomisk interessert i en revefarm».

Vinteren 1940 ble det pelset 70-80 dyr på Gabestad. Det er tydelig at prisene på sølvrevskinn er for nedadgående, for Hans Gabestad forteller at førpreparerte skinn gikk for mellom 50 og 100 kroner stykket.

Derimot var det langt bedre økonomiske utsikter i platinareven, og stolt kunne far og sønn Gabestad vise fram to platina hannrever som de hadde store forhåpninger til. De hadde parett en sølvrevtise med en platinahanne i Skiptvet året før, og resultatet var to hannvalper av typen platina.

Paringen i Skiptvet kostet for øvrig 5000 kroner. En drøy paringsavgift den gang. Selv aktet de å ta fra 1000 kroner

og oppover for å stille de to hannene til disposisjon i avlen.

Slakteavfall og gårdsprodukter

Før til revene var blant annet slakteavfall som ble hentet inn fra slakterne i Sarpsborg-distriktet. Denne kjøttmaten ble så kvernet hjemme på Gabestad. Dessuten dannet mye av gårdens egne produkter næringsgrunlaget for revene. Det gjaldt blant annet melk, egg, mel, poteter og grønnsaker.

Det var arbeidskrevende å ha pelsdyrfarmen i tillegg til den ordinære gårdsdriften, så i perioder hadde man revevokter på Gabestad. Amund Langsholt var eksempelvis en kombinert revevokter og gårdsgutt på slutten av 1940-tallet, og hadde leilighet i andre etasje i bryggerhuset på gården.

Revefarmen på Gabestad ble drevet fram til 1952, og i en overgangsperiode hadde de også oppdrett av mink. I 1954 var det imidlertid slutt for Sarpsborg Pelsdyrfarm, etter 25 års virksomhet.

Det var en kombinasjon av dalende økonomi i pelsdyravlen og sykdom på gården som gjorde at driften opphørte.

Platinaparring

2 sjeldne gode hanner med en masse pels og gode, typiske avtegn. Er av et 8-kull, hvorav 5 platina og 3 sølv.

Far: Lys platina, 1 pr. og ærespr. Mor: Lys sølv, med stor pelsmasse, 2 pr. Morfar: Lys sølv, 1. pr. og ærespr. Mormor: 2. pr.

Prøv en eller flere av våre avlssikre, gode tisper parret med våre platina. Kan om ønskes tas i pensjon til hvalpene er ca. 10 uker. Kan enda borttinges parringer.

SARPSBORG PELSDYRFARM - ISE

Telefon Ise 50.

Annonsen i Sarpsborg Arbeiderblad (SA) i februar 1940, der pelsdyrfarmen på Gabestad annonserer at de har platinahanner stående for avl.

Børres Reparasjon & Service

Alt i pumper og
hydraulikk.

TLF: 92 64 30 34

Kontakt oss:

E-post:

reid-sko@online.no

Hovednummer:

957 86 800

Besøks- og postadresse:

Bodalsv 60

1743 KLAVESTADHAUGEN

HAGE • SKOG • LANDBRUK

TELEFON: 69 16 33 02

*Alt i
maskiner
til hage
og skog*

Med 50 år i tjeneste for vartinger og alle andre

Aut. Regnskapsførerselskap

- Forretningsregnskap
- Landbruksregnskap
- Budsjettering
- Lønn
- Skattespørsmål
- Årsoppgjør

Skjebergveien 200, 1743 Klavestadhaugen

Telefon 69 10 26 60

www.directa.no

XL BYGG **KLAPPET & KLART**

Skulle ha skifta ytterdør, skulle satt opp de siste listene, skulle hatt ny terrasse....

LEI AV Å VENTE PÅ GUBBEN?

Vi har håndverkere som tar små og store jobber

Ring Jo-Inge
992 88 590

For produktinformasjon eller bestilling av varer:

XL BYGG **KNATTERUDFJELLET**

TORP
Kjølborg industriområde,
Strykerveien 5, Torp
Tlf: 69 16 18 20

FJELDBERG
Fjeldberg, Onsoyveien 20
Tlf: 69 16 18 20

ISE KNATTERUDFJELLET
Tlf: 69 16 18 20

SPYDEBERG
Tronstadveien 4
1820 Spydeberg
Tlf: 69 16 18 20

MOSS
Rabekkgata 9
1523 Moss
Tlf: 69 16 18 20

xl-bygg.no

***Vi er et murerfirma som holder til i Sarpsborg.
Vi utfører alt i murerarbeid: Flislegging,
peismuring, skiferlegging og betongarbeider.
Kontakt oss for et uforpliktende pristilbud!***

epost: jan@mestermur.net

Telefon: 904 06 407

Adresse: Nordbyveien 2, 1734 Hafslundsøy

Mesterbygg
Sarpsborg AS

Tlf 69 15 80 40 - Fax 69 15 80 41

**Kvalitets-
håndverk &
Service**

Påtar oss alle typer oppdrag innen murer- og tømmerfaget

Lorentz Christer Lunde

Mob.: 994 44 703

E-post: christer@mesterbygg.no

Leif Rangøy

E-post: leif@mesterbygg.no

Mob.: 905 69 009

HAGE- MASKINER a.s

Det du trenger til hagestell!
Gressklippere, snøfresere, motorsager o.a.

Vesttorp, 1747 Skjeberg - Telefon 69 16 82 88 - Mobil 915 79 598

John Walter Johansen
BRANN & SIKKERHET AS

John Walter Johansen
Daglig leder/Konsulent

Skjeggebyveien 30, 1734 HAFSLUNDSØY
Tlf. 69 15 20 00 Fax 69 15 20 01 Mob. 911 22 520
E-mail: john-w-j@online.no

Vi tar hånd om prosjektet

Vår spesialkompetanse er miljørettet prosjektarbeid innen generell infrastruktur. Spesielt gjelder dette innenfor feltene veg, vann og avløp, og da med hovedvekt på feltutbygging og saneringsprosjekter. Vi bistår også med tjenester knyttet til arealplanlegging.

Våre oppdrag omfatter alt fra skisseprosjekter via detaljprosjektering og byggeledelse til prosjektledelse.

Ingeniørfirmaet Svendsen & Co AS
Surfellingen 2, 1739 Borgenhaugen
Telefon 911 73 230 - www.svendenco.no

INGENIØRFIRMAET
SVENDSEN & CO AS

**Apoteket i Sarpsborg hvor du treffer
Vartinger.**

 ditt apotek

– vi gir deg bedre helse

SARPSBORG APOTEK
St. Mariegt. 96/98
tlf 69 12 00 12

BR ARF- Autorisert
Regnskapsfører

Brattset Regnskap

Brenneveien 85, 1735 Varteig
Tlf 69 13 28 40 - 907 53 371
post@brattset.no

Byens eldste og største butikk - etablert 1896

Pellygt. 71

L. Evensen as

Tlf. 69 13 03 10

HUS OG HYTTER I LAFTET TØMMER

**VI LEVERER TØMMERKASSER, NØKKELFERDIGE
BYGG, STAV OG LAFT.
HYTTER, HUS, ANNEKS, STABBUR, TILBEHØR**

NAVESTAD BYGG A.S

Torvliå 10, 1739 Borgenhaugen

+47 69 14 57 00
post@navebygg.no
mob + 47 90 85 66 99

SARPSBORG KOMMUNE

støtter det lokalhistoriske arbeidet

Kultorp Bilservice AS

AutoMester®

TLF 69 12 13 50
kultorp@automester

Fjellfoten 12A
1734 Hafslundsøy

**SAMME SERVICE,
REPARASJON OG
GARANTI SOM PÅ
MERKEVERKSTED!**

FRODE THORSEN

Malermester

Iseplasseveien 27 ● 1730 Ise ● Tlf: 917 38 442 ● malerfrode@gmail.com

Tor-Ingar Walther

AUT. MASKINENTREPRENØR

Dueholveien 102
1735 Varteig
Telefon 69 13 28 80
Mobil 913 37 910

tor.ingar.walther@hotmail.no

Speedheater maling og lakkfjerner gjør maling og lakkfjerning til en lek. Kan brukes på hus, hytte og båt, utvendig og innvendig. Dører, vinduer og møbler. Speedheater Metoden bygger på malingsfjerning på treverk med IR-teknikk. Speedheater Metoden er skånsom mot tre og anbefales derfor av [Riksantikvaren](#) både i Norge, Sverige og Finland.

Speedheater varmer opp den gamle malingen/lakken ved hjelp av IR metoden. IR-varmen løser maling og lakk raskt og effektivt. Deretter er det lett å skrape den bort. Overflaten er klar til og males rett etter at den gamle malingen / lakken er fjernet.

Speedheater 1100 IR system Standard.
Består av verktøybox m/ Speedheater,
2 skraper og 2 kroker

**Smaaberg
Rep. & Service**

Kim Norli

TELEFON: 97766029

Øya's Klippotek

Telefon 69 15 44 00

Varteig Historielag

Stiftet 8.2.1982

Internett: www.varteig-historielag.no

Org.nr.: 991 901 809

VARTEIG HISTORIELAG har som formål å vekke og fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning og andre som er interessert i bygda. Dette gjøres ved bl.a.

- å avholde møter med lokalthistoriske foredrag
- innsamling av kildemateriale og gjenstander av historisk verdi
- registrering og bevaring av kulturminner
- stimulering og hjelp til slektsgranskere

VARTEIG HISTORIELAG har ca 130 ordinære medlemmer. Medlemskontingent for 2016 er 200 kr (100 kr for familiemedlem).

E-postadresse er: varteighistorielag@gmail.com

Styret i Varteig Historielag 2016:	Leder	Oddveig Nilsen	oddveig.nilsen@gmail.com	416 66 856
	Nestleder	Solveig Rød	sologkai@getmail.no	411 07 727
	Sekretær	Ingrid Kullerud	inkuaku@hotmail.com	971 73 503
	Kasserer	Terje Bergby	tbergby@hotmail.com	959 96 742
	Styremedl.	Gunnar Kultorp	gun-kul@online.no	924 17 534

Vestby Planteskole

**Hos oss får Dere faglig veiledning,
og stort utvalg av planter til hagen.**

Stort utvalg av :

- Stauder
- Roser
- Frukt og bærbusker
- Hekkplanter
- Prydbusker
- Jord og gjødsel

Dere finner oss på Hafslundsøy.

Vestby Planteskole

Vestbyveien 20, 1734 HAFSLUNDSØY

Tlf : 69149237 Fax : 69146133 Sortiment og priser : www.vestby-planteskole.no

Ønsker du deg et flott utemiljø?

Park & Anlegg AS har viktige samfunnsoppdrag for Statens Vegvesen, Jernbaneverket, kommuner, offentlige og private virksomheter, samt utemiljø på hus og hytter.

Vi er 210 dyktige medarbeidere som sammen omsetter for 675 mill kr. Vår vekst og posisjon kan vi takke våre flinke kompetente medarbeidere for, som står på hver dag for å skape en god og trygg arbeidsplass med fokus på fornøyde kunder. Park & Anlegg AS er en del av LUVA-Gruppen, sammen med bl.a. Østfold Totalbygg AS, Calluna AS og LUVA Prosjekt AS.

Vi dekker følgende markedsegmenter:

- Utemiljø
- Grunnarbeid ● Vei
- Eiendom ● Jernbane
- Kommunaltekniske anlegg
- Bruer og konstruksjoner
- Vedlikehold ● Ytre miljø.

Årets Bedrift

Kontakt oss for tilbud! Send beskrivelse m/bilde til: utemiljo@park-anlegg.no

Park & Anlegg AS utfører lekkert og fagmessig utemiljøarbeid for deg på din bolig og fritidsbolig

VARIG VERDI FOR DIN BOLIG: Lettstelt, flott gårdsplass med belegningsstein, granitt og planter

Forstår vi historien er vi godt rustet for fremtiden

Park & Anlegg AS støtter det viktige arbeidet Varteig Historielag gjør! Kultur og historie sier noe om hvem vi er, og hvilke verdier vi verdsetter og fremhever som viktige. Dette skaper gode holdninger, motivasjon og trivsel. Historielagets verdier fremmer respekt, inkludering og deltagelse, og er helt i tråd med våre verdier i Park & Anlegg AS som er: Trygg - Stolt - Nytenkende

VARIG VERDI FOR DIN BOLIG:

Lekre utemiljøer i skifer og belegningsstein med flotte blomsterbed!

Park & Anlegg AS

Trygg - Stolt - Nytenkende

Hasle Trafo 35, 1734 Hafslundsøy Tlf. +47 69 13 03 90
post@park-anlegg.no - www.park-anlegg.no

HISTORIEN gjentar seg, VARTINGENE kjøper bil hos

Brennes Auto

Klokkergårdveien 9, 1711 Sarpsborg

Tlf. 69 16 17 00

www.brennesauto.no